

BES^eDA

E L E K T R O N S K A K N J I G A

Boris Pahor

Vila ob jezeru

O M N I B U S

BES^eDA

Boris Pahor

VILA OB JEZERU

To izdajo pripravil

Franko Luin

franko@omnibus.se

ISBN 91-7301-517-2

beseda@omnibus.se

www.omnibus.se/beseda

*Ozke, slabo razsvetljene podeželske uličice,
ki sem jih tako dobro poznal zavoljo svoje
poti v pristanišče, so bile skrajno mirne.*

Conrad

I

I.

Mali trg je bil še zmeraj tako štirikoten ob jezeru kakor nekoč. Vojska bi ga bila lahko predrugačila, pa ga ni. Na treh straneh so ga oklepale hiše, spredaj je bil portič; tam so bili na bregu od drevesa do drevesa razobešeni pajčolani mrež. Vse kakor zmeraj, le pomol, ob katerem pristaja gardski parnik, ni bil več lesen. Novi pomol je bil kamnit; in najbrž je prav ta belina kamnov, ki so nadomeščali nekdanje prijazne črne hlode — najbrž je prav to spreminjalo ozračje malega trga, da ni bil več popolnoma takšen, kakršen je bil v vojnih dneh.

Ni bila torej vzela vojska, ampak beli pomol nekaj stare, domače barve s teh hišic ob jezeru. Morda pa je bil temu čudnemu vtisu vzrok tudi oblačen dan, muhasti april, ki je bil nad jezerom in ob jezeru zdaj prozoren in mehek, zdaj spet deževen in mehek. Včeraj april z modro jezersko gladino ter z modrim nebom nad njo; danes oblaki, ki plovejo hkrati iz Verone in Brescie ter neutrudno hitijo, a se obenem vendarle zbirajo, tako da so že zarana skrili sneg na tilniku Monte Balda.*

* Monte Baldo je 2218 metrov visok hrib, ki zaslanja vzhodni breg Gardskega jezera.

Nedelja je bila in nekje je igrivo rigal osliček, kakor da draži oblake, se posmehuje dežju in izziva barve limon in pomaranč, ki jim je vlaga orosila pomladno strast. Ko je osliček utihnil, je spet pripolzel mir po ozkih uličicah kakor po strmih žlebovih na mali tržič. Samo ropot motornega kolesa, brlitzg avta na avtomobilski cesti sta včasih vznemirila tišino, a oblačno ozračje je popilo tudi te zvoke, tako da so se zdeli zelo oddaljeni, kakor da bi bila avtomobilska cesta daleč nad vasico, ne pa tik ob nji.

Vse, kakor nekoč.

Stari batelir je sedel na klopci, kadil pipo in čakal, da priplove parnik. Bok belega parnika bo zdrsnil mimo pomola, mornar bo vrgel vrv s krova, stari batelir pa jo bo prijel ter potegnil mostiček na kopno. Vse, kakor nekoč, tudi hišica, ki je zadnja v vrsti, prav na vogalu, in ima vhod skoraj na pomolu; tudi telefonski zvonec, ki brni v njeni notranjosti. Kakó se je v vojnih dneh razburjal zvonec te vaške centrale! V kotu za točilnim pul-tom je bil telefonski aparat, gostilna pa je bila vsa polna alpincev, ki so otepali polento in pili prozorno verono. Veliki klobuki z gosjimi peresi so jim zdrknili na temena, ko so peli *Coglieremo, coglieremo stelle alpine** in topotali z okovanimi čevlji po podu. Zvonec je brnel, oni

* *Coglieremo stelle alpine* — Trgali bomo planike

pa so se sproščali v slušalko in naznanjali, kdaj bodo šli na dopust. Tisti pa, ki so se vrnili z dopusta, so prinesli v platnenem žakljíču koruzno moko, iz katere jim je gospodinja skuhala elastično, živo in drgetajočo polento.

Zdaj je bilo v notranjosti vse tiho.

Ko je Mirko Godina vstopil, so ga v polmraku sprejele lepo ob zidu razvrščene stolice, prazna točilna miza in za njo telefonski aparat. Nespremenjen je bil, štirikoten, z njega pa so kakor zmeraj viseli večbarvni kabli s šilastimi bakrenimi stikali na koncu. Vse je bilo tiho, samo pri aparatu je nalahko brbrala bakrena zaklopka, kakor tedaj, ko aparat samo povezuje razgovor dveh telefonov.

»Kaj ni živega krsta v ti hiši?« je nalašč glasno in veselo vprašal.

»Kdo je?«

To je bil njen, gospodinjin glas. Zatem so póknila vratca štedilnika. Tako je bilo nekoč; ropot kuhinjske posode iz majhne kuhinje, ki je dolga in ozka kakor hodnik. In zmeraj gospodinja, ki se oglási, a se ne prikaže takoj! Zakaj vsak trenutek kdo pride zavoljo telefona — preveč tekanja bi bilo, če bi za vsakega prihitela.

Ustavila se je na vratih in si brisala dlani v brisačo.

»Želite?« je vprašala.

On se je najprej smehljal prisrčno, trenutek zatem pa v nekako spodbudni zadregi.

»Me nič več ne poznate!« je karajoče, ponarejeno užaljeno vzkliknil.

»Kako?« je vprašala.

Potem se je prestopila in rekla: »Mirko!«

»Sem se zelo spremenil, kaj?«

»Nu ja, vsi smo se spremenili. Kdo bi si bil mislil! Pridite vendar naprej, pridite v kuhinjo! Se je še spominjate, naše kuhinje?«

»Če se je spominjam! Alpinci so jedli polento, vi ste vrteli ročico pri telefonskem aparatu, Enrico pa se je kisló držal — lepo je bilo, kljub vojski,« je rekel in stopil za njo.

»Tukaj je bil, Enrico, veste,« je rekla gospa Amelia in pomešala v loncu na štedilniku.

»Kakšen je?«

»O, zmeraj isti, zmeraj pesnik, a postaral se je, zelo se je postaral.«

Pobrisala je belo, nepobarvano mizo.

»Sédite, sédite,« je rekla. »Kako sem vas hitro spoznala, ne? Kaj nisem hitro, na mah, rekla: Mirko? Boste kozarec našega? Seveda ga boste. Zdaj ste že inženir, kaj? Carmen je povedala. Prav privoščim vam, da ste končali. Zdaj vam bomo morali reči ‚gospod inženir‘, ne?«

»Arhitekt,« je rekel in se nasmehnil.

»Ni isto? Ne? Nu, vi najbolj veste. Dajte, poskusite naše vino, nekoč vam je bilo všeč.«

Vljudna je in postrežljiva, a zmeraj v nemirnih očeh tudi nezaupljiva, si je mislil. Tudi ta nezaupljivost kakor pred leti. Preveč govori in ves čas umika pogled kakor ljudje, ki ne morejo s svojo mislijo na dan, ker se ne čutijo v svojem ozračju. Z mano ji ne gre, niti zdaj, po teh vmesnih letih, je pomislil. Takrat je bilo zavoljo tiste poročene žene. Povedali so ji namreč, da je sedel popoldne na kopanju na produ s poročeno ženo in da sta se oba dva smejala. Potem je ob vsaki priložnosti namignila na to, prikrito sicer, a zmeraj zadosti jasno, kakor vse pobožne žene, ki čutijo dolžnost, da so čuvaji javne morale; in kolikor manj o nečem vejo, toliko bolj se v suhi jezi srdijo. Tako se je zgodilo, da sta si zvečer na klopi pred njeno vežo z Enricom privoščila z jedkimi dovtipi Mussolinija in njegovo diktaturo. Gospa Amalia pa je Enricu tisti greh spregledala — njemu ga ni. No, malce preveč tercijska je bila, dobršno živčna in kar precej klepetuljasta. A materinska je bila z alpinci in kuhala je imenitno polento, zato glasna omizja niti opazila niso njene gibčne radovednosti, ki se je mimogrede spoznala z zasebnimi stvarmi vsakega posameznega vojaka.

»Oh, takrat je bilo glasno pri nas, kaj? Takrat je bil moj Ernesto še živ — se ga spominjate, Ernesta? Vojsko smo izgubili, Ernesta ni več, vse je prazno in tiho,« je rekla, kakor da bi jo nenadoma presunil spokojen red

stolic, ki so po vojski vse dni zapuščene in poveznjene ena na drugo ob zidu.

»Gospod Ernesto? Saj smo v poletnih večerih kramljali na klopi pred hišo, — kako da se ga ne bi spomnil!«

A ona je zdaj stala ob štedilniku vsa suha, a za hip mirna ter si otirala solze z oglatih lic pod sivimi lasmi. Rad bi bil globoko sočustvoval z njo, a bi se moral k temu siliti. Zato je rajši mislil na njenega prijaznega možička Ernesta. S preprosto iskrenostjo je seveda obžaloval njegovo smrt, do nje pa ni mogel imeti tiste resnične ginjenosti, ki se rodi globoko v človeku ob žalosti sočloveka. In kakor da bi hitro sledila potrditev temu njegovemu razpoloženju, je bila ona spet gibčna in zgovorna sredi kuhinje. S svojimi šestdesetimi leti prav tako sunkovita in gibčna kakor nekoč.

»Septembra triinštiridesetega ste odšli, ne?« je rekla. »O, potem se je komaj začelo življenje tukaj pri nas! Potem smo imeli vlado tukaj, ministre smo imeli, avtomobile — in naš Voditelj je bival v veliki vili ob jezeru.«

»Hgm,« je zamornljaj.

»Tista lepa vila sredi gozdiča, ob jezeru, ne veste več?«

»Ne,« je suho rekel.

»Ubožec, tako velik človek in takšen konec.« In pokimavala je nervozno z glavo kakor tisti, ki je nekoč imel oblast, a mora zdaj držati jezik za zobmi. »Pa če pomisli-

te, da mi sploh nismo imeli bombardiranja prav zato, ker je bival on tukaj! Pa ga tako barbarsko zaklati, nazadnje — kaj je storil slabega ubožec?»

Srknil je iz kozarca in molčal. Ni mislil, kako naj ji odgovori, da bo zaleglo, ampak se je začel zavedati trudnosti, ki se ga je pollaščala.

Čez trenutek pa je vendar malomarno rekel: »O, nakuhal jih je tudi on svoj del.«

Ona ga seveda ni poslušala. Sploh nikoli ne posluša. Če kdaj posluša, potem stori to tako, da nihče ne opazi, kako skrbno vleče na uho; ko pa se pogovarja, jo žene slepa, vase zabubana ihta.

»Človek, ki je hotel vsem samo dobro, pa ga tako onečastiti. Še po smrti! Ga obesiti kakor junca v mesnici,* je rekla. »Nu, zdaj pa povejte vi, ki ste inženir, nu, arhitekt, vseeno je, recite vi!«

Arhitekt je vedel, kako naj jo ukroti; a nobenih pričevanj, nobenih razlag, ker bi bilo samo izguba časa. Saj mu že tako postaja grenko to rožnato vince z veronskih gričev. Ne boš mi kvarilo obiska Gardskega jezera, babišče! Gotovo, da mora biti mrko v tej hiši zdaj, ko so se ljudje maščevali nad tistim, ki si ga častila. O, saj ga še častiš. Ernesto pa je bil drugačen človek. Tebe pa vem,

* *Obesili so ga kot junca.* — Fašističnega diktatorja Mussolinija so italijanski partizani 28. aprila 1945 ujeli, ko je skušal zbežati v Švico, ga ustrelili in obesili za noge na milanskem trgu.

kako ukrotiti, si je nato rekel, in zavest, da je tako smešno láhko ohladiti to njeno gorečnost, ga je skorajda uspavala. Zakaj kakor uspavalno sredstvo vplivajo na človeka besede, ki ima zanje že pripravljen tehten odgovor.

»Ampak,« je rekel.

Umolknila je, a samo za trenutek, ker njene besede so hitro spet stekle.

»Ampak,« je vnovič, zdaj suho in trdo rekel. Malce je počakal, potem pa je stegnil kazalec proti gospe Amalii:

»Niso kaznovali samo njega, gospa Amalia, ampak tudi njo.«

Gospa Amalia je komaj vidno skomignila z rameni.

»Da, draga gospa, tudi njo so z njim kaznovali. Tudi njo.« Ona je iskala nekaj v predalu, kakor da je zaskrbljena zavoljo kuhe, a on je prav tedaj, ko mu je bila najbližja, ko ji je izgovoril stavek skoraj naravnost v uhelj, rekel:

»Ona pa ni bila njegova žena, veste to, gospa Amalia?«

»Hkm,« je hrknila, a ne iz zadrege, temveč kakor iz neke histerične samovoljnosti.

»Ne,« je neusmiljeno poudaril. »Ni bila njegova žena!«

Ona pa, kakor da je spet preslišala. Ustavila se je pred štedilnikom ter poskušala jed, ki se je kuhala v loncu. Vendar jo je on zasledoval z očmi. Zakaj naj bi odnehal?

se je vprašal. Če je diktator imel ljubico, prava reč, naj jo ima v božjem imenu, kakor se reče. Ne bodimo vendar malenkostni, ne? A gospa Amalia je občutljiva samo za takšne pregrehe, zato jo je treba prijeti tam, kjer se prijeti dá. Take čenčá po toliko letih krvi — zakaj bi odnehal? si je rekel.

»Vidite, gospa Amalia, nekje je imel tudi ženo . . .« je počasi s poudarkom rekel.

Potem je čez trenutek bolj krepko dodal: »Nekje je imel pravo ženo, gospa Amalia.«

Tedaj je prestavila lonec, res brez potrebe ga je preložila.

»Nu ja,« je nazadnje pristala. Ne da bi ga gledala, je drobceno in zaporedoma trzala z rameni. »Nu ja, Bog ga je kaznoval za greh,« je vdano, skoraj proti volji rekla.

Zmeraj torej tako klavrn, tako nemogoč kakor nekda je pogovor z njo, zmeraj tako mučen in razdražen, je pomislil. In to sedaj čutita oba, samo da ne pride nikdar do odkritega spora. Najhuje je bilo, ko je bil, tako kakor zdaj, potuhnjen in skrit dvoboj, ki ga nikoli nista izvedla do kraja, do dokončnih udarcev. Danes pa prevladuje presenečenje zaradi snidenja. Seveda, po takšni vojski. O, nedvomno je za gospo Amalio svobodomislec, a zgovoren in prijazen svobodomislec, ki skoraj ne da priložnosti za spopad; hkrati pa znanec njene hčerke Carmen

in Enricov prijatelj. Zdaj je poleg vsega še arhitekt! Pa seveda, ugleden človek, in tudi je lepo, da je prišel na obisk. Tako same so, odkar ni več Ernesta. Vse tako obupno tiho je pri njih, ker ni več gostilne. Prava muka tudi ta tišina. Carmen? Seveda je ponosna nanjo, ki je uradnica in je spoštovana, a kaj, ko pa lahko pride domov samo ob večjih praznikih!

Tako sta zapustila njeno svetovno nazorsko močvirje in se spet znašla tam, ob čudovitem jezeru. In gospa Amalia mu je bila informacijski urad.

»Pa poštni načelnik?« je vprašal.

»Sior Nando? Ej, sior Nando je kakor mladenič . . . kaj pa, vi ste bili tedaj zmeraj na pošti — kakor da je včeraj, se mi zdi, ne, da je, kakor da je bilo včeraj?«

»In Bruna?«

»Bruna je že gospa, pa bogata, v Brescii, avto in guvernanto za hčerko, kako pa!«

»In Jole?«

»Jole? Jole je šivilja, s svojo delavnico, moj dragi. V tisti hišici ob vodi, kjer ste spali takrat. Enrico ni spal tam, se spominjam, a vi ja, vi ja. Eh, se vam ni godilo slabo, hm, se vam ni godilo slabo, kaj?« je zategnila besede, kakor da se mu s tem maščuje za vdajo zavoljo diktatorjevega greha.

»Ni bilo slabo,« je pritrdil in se nasmehnil.

»Bi rekla!«

»So še zmeraj tam tisti oleandri pod okni?«

»Seveda so.«

»Ko sem odpiral vegaste oknice, sem moral zmeraj paziti, da ne strem cvetov.«

»Bi rekla!« je spet pomenljivo vzkliknila in prikimala.

»Kakor drevesa so rasli z borjača do oken, cveti pa so bili nenavadno veliki. Človeku se je zdelo, da ima gredico nageljnov pred oknom. In od njih je prihajal v sobo rožnat soj.«

»Pridna pa je Jole, šest deklet šiva pri nji,« je zamišljeno hitro rekla, kakor da računa, da mora obrniti pogovor v pravo smer.

Potem je še enkrat ponovila: »Jole je pridna.« In kakor da je s tem plačala odškodnino za pohvalo svojih hčerk, je samozavestno vzkliknila sredi kuhinje: »Moja nečakinja Alice pa se moži!«

»Vem, Carmen mi je pisala,« je rekel.

Gospa Amalia je postala na mah še bolj gibčna, se mu približala in se spet oddaljila, kakor da njeni živci iščejo pravilno razdaljo.

»O, nič ne rečem, kar je res, je res . . . Carmen je pravi mož, zanj se nič ne bojim,« je odločno ugotovila in si medtem mela roke nedaleč stran od mize. Zatem je stegnila desno roko in mu kazala plosko dlan, kakor da mu kaže pomembno listino: »Tako je, dostojen položaj ima v družbi; kamor koli gre, povsod jo spoštujejo

in cenijo. Mar ne? Naša Alice? Carmen vam je zares pisala? Seveda je. No, zdaj bo treba poskrbeti še za Luciano.«

»Luciane pa ne poznam,« je rekel. »Kakšna je?«

»Je ne poznate? Kako? Saj ni mogoče, da je ne bi poznali!«

»Nikdar je nisem videl.«

»Je niste videli? Saj ste bili skoraj vsak večer pri nas. Nu, res, med vojsko je delala v Brescii. A večkrat je bila doma. Gotovo ste jo videli!«

»Ne videl ne slišal,« je rekel in se nasmehnil.

»Čudno, zares čudno naključje.«

»Kakšna pa je, ta vaša Luciana?« je vedro vprašal.

Vendar ona nikoli niti za šalo ne mara, da bi se takšni, tako svobodomiselni moški zanimali za njeno hčer. Zato je hitela s pripovedovanjem.

»Zdaj dela v predilnici, v Campione, ob jezeru torej, a kaj, ko mora prevoziti s kolesom deset kilometrov tja, deset nazaj. Vsak božji dan, to ni kar tako, kaj? Poleti in pozimi ista pesem, najprej dež in veter, potem pa v predorih prepah. In saj veste, da jih ni malo tistih predorov. In kako so dolgi! Tako jo zmeraj boli grlo, je zmeraj hripava, kar naprej in naprej hripava. Ne, tako ne more iti, tako ne bo šlo,« je rekla in sunkovito odkimavala z glavou.

»Konec je treba napraviti tej stvari,« je zatem odločno rekla in prekrižala roke na prsih.

Tedaj je vstal.

»Da, trdo življenje,« je rekel in zavzdihnil. »Zdaj grem, da si malce ogledam znane kraje,« je dodal.

»Počakajte vendar, vsak trenutek se bo vrnila Luciana od maše,« ga je presenečena skušala zadržati.

»Saj bom še prišel, do večernega avtobusa je še čas!«

»Pa na kosilo pridite, kaj bi v gostilni drago plačevali in šli lačni od mize.«

»Hvala, rajši bom prišel po kosilu.«

»Ne, ne, kar pridite. Samo juho in krompir v kozici bova imeli, sami sva z Luciano, vse zelo preprosto, veste, samo grižljaj po domače.«

»Prišel bom,« je tedaj rekel in se nasmehnil.

»Tako je prav,« je rekla in ga spremila k izhodu. Še na vratih pa je pravila za njim: »Kar lepo si oglejte vse. Nič se ni spremenilo, vse je po starem. Morebiti boste srečali Luciano, vsak trenutek bi morala biti tukaj. Kar oglejte si vse, pa pridite; tudi če ste inženir, ni treba metati proč denarja za kosilo!«

Da bo vse preprosto, vse po domače, je rekla. On pa je zdaj šel čez tržič in ni imel nikakega občutka domačnosti. Res da so bile ob bregu prav tako kakor nekoč mreže razpotegnjene od drevesa do drevesa, a hišice, ki so obkrožale tržič, so gledale neprijazno. Kako vplivajo

na človeka besede sočloveka, je pomislil. Večji vpliv kakor vreme imajo, ker nizki in temni oblaki niso žalostili predmetov prej, preden je govoril z gospo Amalio. Zavoljo nje pa je zdaj hkrati domač in tuj sredi tržiča.

Ozrl se je okoli, zato da bi našel znan in prijazen obraz, a žive duše ni bilo nikjer. Niti starega batelirja ne, ki bi čakal na koncu pomola, da bi priplul parnik in da bi mu mornar vrgel vrv. Parnik bo namreč spet plul tod šele po kosilu. Najbrž pa ne bo naložen s potniki, čeprav je nedelja, je pomislil, a kmalu bo pomlad topla kakor poletje in *Zanardelli* bo natovorjen z izletniki. *Zanardelli* je tisti, ki nima vijaka pod krmo, ampak dve veliki kolesi ob stranicah. Tako se zdi, kakor da ima dve stari mlin-ski kolesi ob straneh. In ko je ob nedeljah poln potnikov, se pozibava ob pomolu kakor plavajoča bela in breja žival. Saj, a o vsem tem govori spomin, samo spomin, je pomislil, zdaj pa so okoli hišice in predmeti brez izraza kakor živali, ki bodo prespale vso zimo. Vendar kaj ni zime že konec? Kaj ni že konec vojske?

»Kaj je ubožec storil slabega?« je sam pri sebi zamrmral.

Šel je na pomol in z očmi spet iskal predmet, ki bi mu bil domač.

A pomol je bil kamnit in odsoten pod mrkimi oblaki. Na koncu ne, tam so bili še zmeraj zapičeni debeli hlo-di v jezersko dno. Kakor nekoč so stali navpični in prija-

teljski, črni so bili od katrana, a v vodi so bili zelenkasti in upognjeni. Ko bo priplul parnik, se bo z bokom približal pomolu, in tedaj se bo bok naslonil ob hlode — in ti se bodo elastično vdali ter ga pridržali. In pri tem bo, kakor da bi prijetno sklonili svoje glave, ki so pokrite s stožčastimi klobuki iz pločevine. Imajo klobuke, da bi jih voda ne močila zgoraj, medtem ko pa se vsi v svoji višini močijo v vodi! se je spomnil nekdaneje Enricove duhovitosti.

Vračal se je in zdelo se mu je, da ga vidi, Enrica, kako kadi pipo in pazljivo bere roman Charlesa Morgana *The Fountain*. Ko pa mu on ponovi retorične fraze zadnjega diktatorjevega govora, Enrico stisne pipo s konci zob in se ironično nasmehne. In tisti ironični smehljaj pesnika Enrica je bil že takrat poraz za tirana in je zdaj večna modrost nad vodoravno bedarijo gospe Amalie.

Potem je prišlo tisto neverjetno jutro, ki je bilo kakor rojstvo sveta. Jezero je bilo prazniško mirno in svetlo. In z Enricom sta se srečala prav na temle pomolu.

»Srečno novo leto!« ga je pozdravil.

»Srečno!« je vzkliknil Enrico, a videti je bilo, kakor da mu je žal, ker ga je on prehitel z voščilom.

Ravno tedaj se je približala Ines s svojim pakistanskim psom, in onadva sta ji istočasno voščila:

»Srečno novo leto, Ines!«

»Kaj pa vama je?« je vprašala Ines. »Sta ob pamet?«

»Skoraj da bi se splačalo biti ob pamet!« je vzkliknil Enrico.

»Ne razumem,« je rekla Ines, a tisti trenutek se ji je posvetilo, vendar ostala je hladna, ker njuna vsakodnevna in vztrajna ironija ni bila še docela omajala njene ljubezni do tirana.

»Nisi slišala, kaj je povedal radio?«

»In zato vidva voščujeta srečno novo leto?«

»Seveda, draga,« je vzkliknil Enrico. »Kaj ne čutiš, kako ves zrak trepeti, ne čutiš, da si lažja in mlajša, odkar so brcnili s prestola trinoga?«

»Zame ni bil trinog,« je rekla Ines, a Enrico ji je bil tako hudo všeč, da je bila s svojim psom zmeraj tam, kjer se je prikazal, in zato je končno tudi ona, čeprav s pridržkom, sprejela novoletno voščilo.

Nepozaben dan. A Enrico Ines vendarle ni maral. Delal se je, kakor da ne razume njenih vsiljivih pogledov, njenega zasledovanja. Ni bila dekle, ki bi prepričala pesnika Enrica, premalo nenavadna je bila, in to, v čemer ni bila vsakdanja, ni bilo privlačno. A tisti dan se jima je zdela tudi ona izredna, in ko je stópala med njima čez tržič, sta onadva pozabila, da sta v vojaški obleki! Tak dan!

Šel je do konca tržiča, do tam, kjer so majhne hišice segale do vode in kjer je nato razkošna vila stegovala v jezero kamnito teraso z vrtom.

Tam je tiste hišice obšel in obkrožil vilo po klancu, ki je bil ujet med dvema zidovoma ter posejan s kozjimi bobki. Poleti je bilo tam, kakor da bi šel po beli in razbeljeni strugi, tako da si si še bolj zaželel jezerske vode. Zdaj je tiščala motna sivina oblakov na klanec, na zid, ki je bil na več mestih porušen, tako da je bilo videti jezero skozi odprtine. Vse tiho je bilo in ovito v pridih brezupnosti. Slabo sem začel dan, je pomislil, vse to mi je ona pokvarila.

Pod zidom je bila še zmeraj trikotna njivica, ki se je stegovala v jezero kakor zelen jezik. Tam, kjer sta se v šilastem kotu združevala dva zidka, pa je še zmeraj stal stari samotni bor. Samotni bor! Šel je k njemu kakor k staremu znancu, kakor k stoletnemu dedu, ki je zbral pod svojo iglasto pelerino vso modrost tihe samote. Kljub starosti je bil zvesta straža na koncu paštna. Zmeraj je bil ubog in suhljat, a zdaj so se mu spodnje veje povesele kakor zlomljene roke. Pa se bo poleti najbrž kljub temu skril za njim dekle in si nadevala kopalno obleko! Ker tam pod zidkom je breg prodnat. Pravzaprav je tik pod borom prod kamnit in podoben gladki plošči trde sivkasto rumene lave, ki je komaj za spoznanje vzvalovana. Ob plimi to rumenkasto kamnito ploskev zalije nizka in prozorna voda, ki sega kopalkam do gležnjev Zatem se tisti rtič, ki ima samotni bor

na svojem koncu, zavijuga in vdolbe v breg okrogel in tih zaliv.

Tam so se dotikale vode razvaline.

To so bili starodavni in mogočni zidovi, ki so se vzdigovali vzdolž jezera in so bili pokriti z mehкими preprogami gostega bršljana. Večinoma so bili odprti na jezersko stran in tla velikih prostorov med njimi so bila porasla z visoko in sočno travo. Menda je bil tam nekoč samostan. In pomislil je, da se ni med vojsko nikdar pozanimal, kaj je bilo v davnih časih v tistih poslopjih s tako prostranimi sobanami. Zdaj pa so bile razvaline skoraj kakor živa pričujočnost. To pa je bila mučna ugotovitev, in on jo je odrinil. Lepše je bilo pomisliti na tisti poletni popoldan, ko je samotna koza mulila travo v veliki sobani, ki je imela za strop modro nebo. Ogledovala ga je, ko se je ustavil, in koketno gibala brado. Vseokoli pa so ležali v bujni travi razbiti štirikotni stebri.

A nekoč vendar razvalin skoraj ni opazil. Morebiti zato, ker so se na stebrih v travi sončili martinčki, medtem ko je z jezera pihljalo in se je voda bleščala v nedogled. Prostori so bili skoraj vsi odprti na jezersko stran, ker so gardski kmetje poskusili zgraditi limonove nasade v zidovju. Tako jim ponekod ni bilo treba zidati stranskih sten, nasprotno, še podrli so tiste, ki so spredaj branile soncu, da bi obsevalo limone in pomaranče. Ponekod pa so vzdignili podolž dolge sobane tiste po-

sebne stebre, ki pozimi nosijo velika stekla, s katerimi obvarujejo sadove pred mrazom. A potem so vse skupaj opustili, tako da so bile razvaline dvakrat razvaline; razvaline v razvalinah.

A vendar, nekoč sem jih občutil kakor navadne razvaline, je pomislil, zdaj pa so bolj resnične in bolj žive. Tako je bilo, kakor da je zadnja leta nekdo pognojil pod zidovi, da so postali sočni in prenovljeni, skoraj zahtevni. In pomislil je na gospo Amalijo, na vse nji podobne ljudi, iz katerih kakor iz nje diha praznina. Ta praznina, ne oblačnost, mrakobno ovija predmete, si je rekel. Človeško ozračje je votlo, zato so razvaline poživiljene in polne smisla.

Vračal se je po klancu, ki je bil v nekdanji stavbi najbrž obokan hodnik. Opazoval je ogrodje podrtih zidov z očmi izvedenca. Gledal jih je kot arhitekt. Trenutek zatem pa je skomignil z rameni. Kakšen smisel ima, da si stavbenik sredi tako obupne praznine? Tri leta je, kar se je končala vojska, a ti ljudje še niso napolnili z novo vsebino ne svojih glav ne svojih hiš. Davi ni imel tega vtisa. A davi je bil ves prevzet od pokrajine, ki je ni bil videl toliko let; davi si ni mogel predstavljati, da bo stara tako žlobudrala.

II.

Arhitekt Mirko Godina, tridesetletni moški vitke postave, je bil doma iz Trsta. Bil je sin slovenskega naroda, ki je po koncu prve svetovne vojske moral odstopiti velik kos svojega ozemlja Rimu. Ta amputacija pa ni bila usodna samo zato, ker je celotno slovensko ozemlje majhno, ampak tudi zato, ker je rimska oblast od tistega dela prebivalstva, ki ga je bila dobila kot vojni plen, zahtevala, da naj zataji svoj rodni jezik. Da bi do te spremembe čimprej prišlo, je potem črni režim poskrbel, da so v Trstu, Gorici in na vsem podeželju gorela gledališča in čitalnice, tiskarne in knjižnice. Tistih, ki so se temu rodomoru skušali upreti, so bili polni zapori od Kopra do Messine; kdor pa je na silo odgovoril s silo, je končal svoje dni s svincem v hrbtu. Tako 1930. leta. Tako 1941., ko je bil tukaj vojak in so ga v gostilni spraševali, ali je obtoženec na tržaškem procesu, ki ima isti priimek kot on, njegov sorodnik.*

* Fašistično sodišče za zaščito države je 1941. leta obsodilo na smrt osem obtožencev, od teh so tri pomilostili, pet pa je bilo ustreljenih na Opčinah pri Trstu.

Seveda ni niti v sanjah pričakoval, da bi gospa Amalia to razumela. Prišel je kar tako, da kot svoboden človek občuduje jezero, se približa ljudem, pozdravi kakega starega znanca. Mislil si je namreč, da so tudi tisti ljudje srečni zavoljo konca tiranije, vojske in krvi. Tukaj pa je bilo zdaj vse kot brez duše. Videti je, kakor da bi se to prebivalstvo predramilo iz hipnoze, se streznilo z votlo glavo sredi starih hiš. Ti ljudje so bili dve desetletji kot avtomati, ko pa se je hudobno čarodejstvo nehalo, niso več poznali gibov pravih ljudi; tako so zdaj podobni možaku, ki bi po pijani noči sredi teh razvalin sedel na razbitem stebru v visoki travi in topo opazoval, kako se ob njem nesmiselno pase črna koza, si je rekel.

Zakaj sem prišel sèm, se je spraševal, ko je stopal mimo podrlih zidov; počrneli so bili, a bršljan jih je bil oblekel v svoj temno zeleni kožuh. V svoji resni starosti so bili manj pretresljivi kot hlad, ki diha iz sogovornika. Vendar mu je njihova zapuščenost počasi priklicala občutek izgubljenosti, ki spremlja človeka, ko je ujet v taboriščnem svetu.

Čeprav samo za trenutek ga je objelo ozračje niča, ki ga je bil med vojsko doživel na Nemškem. Bil je to čas pogube, tako da se že nekaj let po vrnitvi k domačemu morju zmeraj znova sprašuje, ali se je zares vrnil. Seveda vé, da so čolni in ribiči in borovci na bregu resnični, a

kakor ves iz sebe jih vsak dan ogleduje, da bi se spet prepričal o svoji pričujočnosti med njimi.

In ta nemir, ta potreba po obnavljanju čutenja novega najdenja ga od časa do časa skoraj prisilita, da mora zdoma, da se razda s potovanjem. V bistvu se takrat zaveda, da je brezdomec, da mu je zelo prav, če se pomeša med nepoznane ljudi in je med njimi anonimen. Tako pravzaprav obnavlja stanje brezosebnosti, ki so mu ga vsilili za bodečo žico, a ga sam ne išče, samo nekako vdaja se mu. Ker na teh begih z doma ni čemer in zaprt vase, ampak živ in prožen, če le mogoče tudi šaljiv, večkrat celo igriv, tako da se resni preudarni osebi zdi tudi rahlo otročji. Seveda pa to samo on vé, kako se večkrat razdaja v prisrčnosti zato, da drži razdaljo. Tako s svojo na videz neprizadeto igrivostjo ostaja na površini predvsem zato, da se ne bi potapljal v resnobo, ki bi se lahko vsak trenutek zbudila na pogubnem dnu.

Seveda je imel zmeraj s sabo tudi skicirko, da je vanjo posnel stavbarske zanimivosti, še posebej pa ga je mikalo, da si je, tako daleč od doma, zamišljal, kako bi postavil izvirno naselje na bregu nad morjem. Prav nobene potrebe ni bilo v domačem kraju po kaki novi vasici, a njega je gnalo, da bi izdelal načrt za čudovito majhno postojanko, ki bi bila hkrati kulturn in turističen zaselek, katerega bi oblivali žarki, ki bi odsevali z morja.

Zato je tokrat izbral Gardsko jezero, ki zavoljo svoje širine priključuje podobo morske razsežnosti; obenem pa je nekako na tihem želel, da bi risal načrt domovij za svobodne ljudi prav tukaj, kjer je med vojsko živel trinog, ki je njegovim ljudem stregel po življenju. Bil je kakor vzgib čistega maščevanja življenja nad smrtjo, prostosti nad suženjstvom. Ker obhajala ga je zavest svetlega maščevanja že, če je težkal vlažno pomarančo v jutranjem hladu, ko ribiči vlečejo mreže iz jezerske vode; če je s parnikom ure in ure potoval po svetli gladini od enega lesenega pomola do drugega lesenega pomola. Maščevanje na čast sproščenemu življenju z vožnjo mimo teniških igrišč in ponosnih hotelov, mimo prevesnih strmin, mimo oljčnih gajev in pomarančevcev. In maščevanje morebiti tudi s srečanjem ljubezni, s potovanjem v njeni družbi po dobri vodi in pod okriljem starega Balda z belo kapuco na glavi . . .

Tedaj se je ustavil pred zidom.

Tam, precéj visoko od tal je bila na zidu freska.

Kako da je z Enricom nista nikdar videla, ko sta hodila tod? In presenečen je bil, kako so barve na zidu tako mehke in rahle, a žive, kakor da bi davi nekdo porisal zid z barvnimi kredami.

Na sredi slike je stal vitek in bel minaret z modrikasto kupolo na vrhu, pod njim pa arabski tempelj s prav tako sinjo in rahlo kupolo. Tempeljski oboki so bili ble-

do rumeni, medtem ko je bil njegov zid opečnato rdečkast. Ob templju je rasla palma, in njeni listi so bili kakor hkrati odsev sinje in rumene luči. Nebo pa je bilo že pobeljeno nad sinjim otočičem in nad večjim otokom, ki pa je bil komaj še viden.

Kakor da bi stoletna prefinjena strast tako čudovito stanjšala barve, je pomislil. In tisti trenutek je izginilo izvotljeno ozračje, ki mu ga je prinesla gospa Amalia, zakaj sredi razvalin je mehko sijala tista majhna freska. Na vlažnem, na pol porušenem zidu je bila kakor podoba človekove neumrljive ljubezni za harmonijo barv, njegovo hrepenenje po neznanih krajih, njegov upor in odhod na svobodne ceste, skrita, a povsod občutljiva slast doživete svobode.

Tedaj se je spet našel in izzivalno odločil, da bo šel k nji na kosilo.

Bom vsaj videl, kakšna je ta njena Luciana, si je rekel.

III.

Pri kosilu sta bila z Luciano razigrana.
Ta Luciana!

Ni podobna sestri. Niti drobceni sestrični Alici. Ta je pobožno in nemirno, drobno, a zadirčno človeče. Carmen je seveda zmeraj zdoma. Ko pa je za božič, za veliko noč in poleti na dopustu Carmen doma, tedaj je Carmen častni član družine in v marsičem pred materjo komandant v hiši. Majhna je, Carmen, kakor Luciana, samo manj vitka, pri vedenju zadržana, kot da bi hotela poudariti svojo samostojnost.

Luciana pa je preprost deklič z velikimi očmi, ki ničesar ne skrivajo in so zmeraj živo razprte. Majhen deklič s sočnim telesom in praskami po mečih. Zrele ustnice ima, a ne opaziš jih takoj, ker so njene oči preveč nemirne, preveč pristrčno nagajive. Eno tistih čudežnih deklet, s katerimi je mogoče hitro, prvi trenutek, kar brez besed, samo z očmi, skleniti veselo zaroto proti odraslim in vsemu, kar je natančno.

»O, Alice ima ženina, ki je mož na mestu,« je tehtno, kar na lepem, ugotovila gospa Amalia.

»Ph!« je pihnila Luciana in zganila ramena.

»Luciana!«

»Tak ženin —«

»Ampak Luciana!«

»Niti célo uro ga ne bi prenesla ob sebi.«

»Luciana, nehaj!«

»Nu ja,« je rekla in razprostrla roke ter vljudno sklonila glavo, »vso srečo želim svoji sestrični! Ampak meni gre na živce.«

»Je preresen?« je vprašal.

»O, meni so vseč resni ljudje. Mar jaz nisem resna?« Poredno je zresnila obraz in zrbančila kožo med obrvmi. »Ampak on se drži kakor božji volek.«

»Resen in pošten fant. Alice bo srečna z njim,« je rekla gospa Amalia in nesla krožnike v lijak. Menda ji ni bilo prav nič po godu, da Luciana in on tako soglašata. A hkrati se je vendar vedla, kakor da ju ne jemlje resno, ker sploh ni vredno, da bi ju človek jemal resno.

Luciana mu je poškilila z desnim očesom. Naglas pa je rekla: »Veš, mama, siten mora biti kakor bolha. Pa zmeraj se ogleduje, kakor da se boji, da se bo umazal. Zmeraj, kakor da mu nekaj manjka!«

»Tebi nekaj manjka,« je suho rekla gospa Amalia.

Potem je rekla njemu: »Škoda, da ga ne poznate, gospod Mirko, o, kako vam zna on govoriti o politiki! Da ga slišite. Pa o teh rdečih stavkah, teh divjaških stavkah, ki nimajo ne konca ne kraja.«

Stala je sredi kuhinje in je bila vsa razvneta, navdušena in apostolsko živčna.

»On vam zna razložiti vse do pičice, kako in kaj. Hm, ne boste rekli, da ni že nagnusno, to stavkanje, zmeraj stavka za stavko, brez prestanka stavka za stavko!«

Potegnila je skoraj jezno prst z mize, a ko ga je zvijala, se je nenadoma pomirila.

»Res, škoda,« je rekla in odkimala z glavo. »Škoda, da ni tukaj, z vami bi se vse drugače pomenil kakor z nami ženskami.«

Ko se je mama obrnila, je Luciana spet poškilila z očesom. Naglas pa je rekla: »O, gospod Mirko bi mu najbrž že zagodel, kakor je prav, nič se ne boj!«

Mama je preslišala njene besede, kakor preslišijo zmeraj taki ljudje vse ugovore. Rajši se je pustila zajeti od veselega naglasa Lucianinih besed.

»Hitro sem ga spoznala!« je vzkliknila. »Kaj ne, gospod Mirko? Slišim, da nekdo hodi po sobi in sprašuje: ‚Kaj ni žive duše v ti hiši?‘ — Pri priči sem vas spoznala, kaj? Kdo bi si mislil! Gotovo je nekdo, ki hoče telefonirati, sem si mislila.«

Malce se je upognila nad prtom, potem je držala prst v naročju. Zdelo se je, da opazuje gosta, a njene oči so gledale mimo njega. Njene oči zmeraj gledajo mimo, nikoli se resnično ne osredotočijo na čem, je pomislil.

Rekla je: »Me je pogledal in vprašal: ‚Sem se hudo postaral?’«

»Vi se tudi za las niste spremenili,« je odkritosrčno rekel, a pri tem ni mislil samo na njeno zunanost.

»Bežite, bežite,« je zamomljala, a kakor da je razumela njegov zbudljaj.

»Mirko!« je tedaj vzkliknila Luciana. »Kakšno ime je to — Mirko?«

Pomaknila je stolico k zidu in jo s hrbtom zvrnila, tako da se je naslonjalo dotikalo zida, ona pa je uprla stopala v prečko stolice.

»Pri nas je vse polno takšnih imen,« je smejé rekel.

»No, vi ste mešano *pleme*,« je rekla in se poredno nasmehnila. »Ne?«

»Tudi *mešani* smo, prav gotovo, in celó veliko jih je, ki so *mešani*, kot ste rekli. A glavno je to, da sta pri nas dve ‚plemeni’. To je pglavitno.«

»A mislim, da je glavno to, da vaše *pleme* nima rado Italije, kaj? Ni to glavno?«

»Ne,« je rekel.

»O, čujte, ne boste rekli, da imate radi nas, Italijane. Toliko pa že razumem, gospod arhitekt!«

»Prav, zelo prav, če razumete. Zato bi bilo lepo, ko bi povedali, ali se midva zdaj tukaj sovraživa.«

»Ne vem —«

»Ne, ne, povejte.«

»Ne vem, ne zdi se mi, da bi se sovražila —«

»Tudi meni se ne zdi. Nasprotno. Ampak če nekdo ravna z mano slabše, kakor so Rimljani ravnali s svojimi sužnji, ali naj ga imam potem rad? Kaj nismo v dvajsetem stoletju? Ne, vidite, draga gospodična, stvar je zelo preprosta: Vi povabite nas, naj pridemo občudovat Gardsko jezero, in mi bomo z veseljem prišli. Mi pa bomo povabili vas k nam — a vsak naj bo gospodar na svojem.«

Luciana se je negotovo nasmehnila.

»Ni varno, šaliti se z vami.« Na pol resno na pol nagajivo se je namrdnila.

»Marsikaj ne prenese šale,« je rekel. »Na primer ječe, taborišča, streljanje v hrbet.«

Luciani so se poteze za trenutek zresnile, zatem je bil njen pogled nekako prehodno mehek. Potem se je spet nasmehnila.

»Kako so se vam zabliskale oči,« je rekla.

In je bila ljubka v ti svoji neprizadeti nagajivosti, kakor da se s svojo zdravo mladostjo posmehuje vsej človeški hudobiji pa tudi votlemu brezvetrju, ki je še ležalo na njeni povojni domovini.

»Prepričujejo vas, da mi iz nekakšnega barbarskega nagona mrzimo vas, italijanske ljudi, ne? No, no, kar povejte!«

»Ne vem, časniki tako pišejo —«

»Potemtakem sem jaz barbar, ki vas sovražim. No, povejte, v čem sem barbar?«

»Saj nisem nič rekla.«

»Ne, ne, kar povejte!«

»Ne vem, a vi vendar niste Slovan, saj ste bili italijanski vojak!«

»Seveda smo bili italijanski vojaki,« je rekel. »Saj smo bili italijanski državljani.«

Tišina med njima je bila kakor prihajajoča možnost človeškega sporazuma.

»Zavoljo mene je Trst, kakor da bi bil v Avstriji,« je tedaj še rekla. »Nikoli ga nisem videla in najbrž ga nikoli ne bom!«

Na to sta se sporazumno in hkrati nasmehnila.

Mati pa je že prej izginila.

V prostoru, ki je zad za kuhinjo, je bila ves čas in nič se ni oglasila. A najbrž vleče na uho vse od kraja, si je rekel. Luciana pa se je ni domislila, ker se je prijetno gugala na svoji stolici ter lovila ravnotežje.

»Ampak, tisti svetlobni blisk v očeh! Kaj je to slovanški čar?« je vprašala.

»Aha, to je zdaj vaš napad!«

»Vidite, hitro mislite slabo! Preveč nezaupljivi ste.« In stegnila je roko, vzela zaspano sivo muco z mize ter si jo položila v naročje.

»Mislim, da ko govorijo o slovanskem čaru, mislijo na neskončno žalostne in zasanjano strastne oči,« je rekel.

»Potem vaše nimajo niti sence slovanskega čara!«

Gospa Amalia se je delala, kakor da ne sliši. Prišla je iz ozadja, iz tistega hodnika-shrambe zad za kuhinjo, in jela pomivati posodo v lijaku. Kakor da bi bila ves čas zatopljena v svoje misli; a je vedel, da vse skrbno registrira. Tudi je vedel, da ji ni vseč vedri besedni dvoboj med Luciano in njim.

In res je gospa Amalia to potrdila.

»Taborišča, ste prej rekli, kaj ne?« je vprašala. »Kaj je mogoče, da je vse res, kar so pisali o nemških taboriščih? O, ta pokvarjeni svet, sama laž in laž.«

»Ampak, mama!« je jezo vzkliknila Luciana. »Saj je bil tudi on tam, mama!«

Mati je zarovštala s posodo; kakor nalašč, je pomislil, je živčno zarovštala.

»On? — Gospod Mirko se reče, ne on!« je suho rekla, kakor da jo hoče s tem spraviti v zadrego pred njim. Za kazen, ker ji je ugovarjala.

»Nu ja, takšne strahote so se dogajale v ti vojski, da je bolje, da človek o tem sploh ne razmišlja,« je potem rekla. »Samo če pomislite, kako so zločinci ravnali z našim Voditeljem! O, prav gotovo niti v taboriščih ni bilo dobro, vojska je pač vojska, kaj se če, ampak, vidite, mi smo imeli vsak dan nemške vojake tukajle na kosilu.

Prav tukajle, kjer sedite vi. Tako prijazni fantje. Kakor da so moji sinovi. Saj je skoraj nemogoče, da bi počenjali kaj slabega. Tako domači. Kakor da bi bili od zmeraj tukaj pri nas. Eh, pa korektni, moj dragi, korektni, da se amerikanski dolgini lahko tisočkrat skrijejo pred njimi. In naj mi kdo tveze, da so počenjali takšna grozodejstva. Ne, vidite, so stvari, ki jih ni mogoče verjeti. Nikoli!»

Luciana je malce upognila glavo in pokazala na mater. Potem je široko razklenila roke — češ: izguba časa — in jih spustila na kolena. Tedaj ji je muca prestrašeno skočila iz naročja.

Gospa Amalia pa je vsa suha, oglata in gibčna nadaljevala.

»Kdo naj vse to razume, takšno klanje — in zdaj? Naš voditelj je bil velik človek, naj gobezdajo rdeči, kar hočejo. Hm, magari da bi ga imeli zdaj, krvoločneži krvoločni. Nu, zdaj so lahko veseli, zdaj imajo zmešnjavo, stavke in stavke brez prestanka, pravi semenj, da ne veš, ne kdo pije ne kdo plača.«

Luciana je nestrpno kimala z glavo, potem je našobila ustnice in si komaj slišno požvižgavala. On se je nasmešnil. Če bi bil našel samo staro doma, bi si bil docela pokvaril ta obisk, ki sem si ga tako želel, je pomislil. Človeku se ponudi priložnost, da za nekaj dni obišče kraj, ki mu je pri srcu — pa mu tak zagrizeni nepridiprav ta-

koj od začetka skazi razpoloženje. Sreča, da je tukaj Luciana.

Skoraj samogibno je pogledal na uro. A tedaj je Luciana počasi in previdno postavila stolico v pravilno lego. Pazila je, da bi lesene noge ne škrtnile na tlaku, ona pa se je sklonila nad mizo.

»Koliko?« je vprašala samo z migom ustnic, neslišno, in medtem podrsala z desnico po svojem levem zapestju.

»Tri!« ji je pokazal s sproženimi prsti.

»V vasi je kino,« je šepnila ter naglas hrknila.

»Zdaj popoldne?«

»Hgm,« je prikimala in se zarotniško namuznila.

». . . hočejo revolucijo, brezbožniki, pa stavke in svobodno ljubezen. Saj se človek ne znajde več. Saj je vse kakor postavljeno na glavo!« je nadaljevala gospa Amalia svoje litanije.

In tokrat ima čisto prav, si je rekel, človek se v resnici ne znajde več. A zakaj se ne znajde, to je pa drugačna zadeva, gospa Amalia. Dosti prej pa bi se znašel, če bi nekatera človeška bitja ne bremenila povojnega ozračja.

Potem je vstal.

»Tri je že!« se je začudil.

»Saj se vam nikamor ne mudi,« je rekla v ozadju gospa Amalia.

»Kako smo se zagovorili,« je rekel, kakor da pravi Luciani in da nje sploh ni slišal.

»Saj nimate sile, za božjo voljo. Saj se odpeljete komaj pod noč,« je spet rekla gospa Amalia v ozadju. Ni se prikazala, kakor da ne verjame, da bo res odšel. Menda pa me zadržuje samo z besedami, iz vljudnosti je pomislil.

»Pokukal bi rad v kino . . .«

»Zdaj?« se je začudil glas v ozadju.

»O, saj mi ni do filma. Tisto srčkano gledališče bi rad videl; saj je kino še zmeraj v njem, kaj, gospa Amalia?« je zaskrbljeno vprašal in se obrnil proti ozadju, zato da bi poudaril potrebo po njenem potrdilu.

Luciana se je poredno nasmihala.

»Pa seveda, da je še. Vse je po starem, kakor je bilo. Nič se ni spremenilo,« je ustrezljivo rekla gospa Arnalia.

Tedaj je preprosto in skoraj hladno povabil:

»Bi šli tudi vi, gospodična Luciana?«

Luciana si je popravila krilo, potem se je namuznila in v zadregi molčala. Za trenutek je zajel kuhinjo napet molk.

»Mama,« je končno rekla. »Saj dovoliš, da grem z gospodom Mirkom v kino?«

Gospa Amalia je medtem prišla iz ozadja. Presenečena je bila nad hitrim in nepričakovanim razvojem dogodkov. A tega ni pokazala. Naglas Lucianinega vpraša-

nja je bil preveč naglas pohlevnega, ubogljivega otroka; in njegova resnost je tudi bila spoštljiva, čeprav tudi hkrati sumljivo vljudna. A svojega dvoma ni pokazala, ker ni bila prepričana, ali se je ujela v past ali se ji tako samo zdi.

»A da se mi vrneš pred nočjo,« je rekla.

»Pa seveda!« je vzkliknila Luciana.

IV.

Ha, ha!« sta se zunaj soglasno zasmejala.
In sta šla po kamnitem klancu med hišami.

»Mama ni mogla odreči,« je smejé ugotovila.

»Mislite, da bi bila rada odrekla?«

»O, pa še kako!«

»Da je tak karabinjer?«

»Hgm, pa še kakšen!«

Tarnje šel klanec skozi obok, nad katerim je bila zidana hišica. Zavoljo gostih oblakov je bilo pod obokom temno, zavoljo Luciane pa je bila njemu pod tistim obokom kakor naenkrat vsa prisotna in dražljiva gardska pomlad.

Ko sta bila spet na svetlem, se je ustavil.

»Luciana!«

»Da?«

»Čujte,« je rekel in stal na mestu.

»Čujem,« je rekla in se tudi ona ustavila.

»S Carmen se tikava — midva se vendar ne bova vika-la!«

»Pa se tikajva!« je rekla in se nasmehnila.

»To je eno,« je rekel, še nekaj korakov naprej in se spet ustavil ter prekrižal roke na prsih. »Potem še to: Komu si pravzaprav podobna? Materi ne, Carmen tudi ne.«

»O, misliš, da ne vem. Tebi je vseč Carmen. Ona je mestni tip, izobražena je in pogovoriti se zna o vsem mogočem.« Pri tem pa se je lahkotno poigravala z nogami, kakor da odsuva navidezne kamenčke, ali kakor nogometaš, ki za šalo neguje navidezno žogo.

Ponarejeno zaskrbljena je našobila ustnice.

»Študirani ljudje pač!« je vzdihnila.

»Dekletce, ne bodi jezično,« ji je, ujet v njeno igro, zapretil. Ona pa se je zasmejala z majhnimi in krepkimi zobmi.

Šla sta po asfaltirani avtomobilski cesti, ki je bila sivkasta pod nizkimi oblaki. Kolesar je pribrzel mimo, zatem je blisknil mimo avto, potem pa je spet nemotena vela vlažna zbranost iz limonovih nasadov, iz vinogradov in oljčnih gajev z brežin nad cesto. Pomislil je, da je morda še nekje špranja, skozi katero veje tista praznina, ki mu je bila dopoldne skoraj otipljivo pričujoča. Morda je še zares nekje v ozadju, a zdaj stopa pred njim Luciana v rjavem krilu, v tenki volneni bluzi lešnikove barve in z dežnim plaščem preko lakta.

»Ti si mi pravi odvetnik,« je vedro rekel.

»Ahaaaa, po tvojem bi morale biti omejene? Zato ker delamo v tovarni?«

»Haha,« se je nalašč naglas zasmel in pridržal korak.

»Haha!« Toda Luciana se ni ustavila, šla je naprej po cesti, medtem ko jo je on opazoval, kako je bila v hoji ubrana in prožna hkrati.

Čez trenutek se je obrnila.

»Kaj stojiš in se režiš?« Skušala je biti resna, pa so se ji ob njegovem pogledu spet nasmehnile oči. Zato se je spet zasukala.

On pa je še zmeraj stal na mestu.

»Le pojdi,« je rekel. »Tako te bom bolje premeril, kakšna pravzaprav si!«

»Kar daj,« je rekla. »Ti zadostujejo členki ali moram pokazati tudi zobe? Mešetarji vendar sodijo tudi po zobeh!«

Za trenutek se je ustavila.

»Torej?« je vprašala, ne da bi se obrnila. »Tvoje ugotovitve?«

»Tiste praske po mečih niso nič kaj dobro znamenje . . . Ne, to je neučakanost, viharo bitje, ki mu ni prav nič mar, če se kreše s pedalom po mečih . . . Samo da hití —«

Ustavila se je, se obrnila in s sunkom glave vrgla nazaj goste kostanjeve lase. Potem je slovesno prekrižala roke na prsih in pomilovalno odkimala z glavo.

»Saj sem vedela,« je rekla. A hitro potem se je spet obrnila, zato da bi ji ne ušel smehljaj. In nalašč je hodi-la zavravnana, da bi on ne mogel videti nasmehljanega obraza.

Tedaj jo je dohitel ter jo prijel za laket.

»Pobotajva se,« je vedro rekel.

»Kdaj sva se skregala?«

Preložila je belkasti dežni plašč z levega na desni laket.

»Zakaj pa si izmišljuješ tisto o študiranih ljudeh!«

»Zato, ker je res.«

»Ni.«

»Pa je. Dobro vem, da bi se počutil vse drugače, če bi bila zdaj Carmen na mojem mestu.«

»Drugače da, bolje ne.«

Luciana je skomignila z rameni.

»Samo kaj sploh lahko slišiš od mene, to mi razloži! O tovarni ti lahko povem, o dekletih, ki imajo vsak dan opraviti samo z lanom. In ki od časa do časa stavkajo! Viš, kaj ti lahko jaz povem,« je rekla na pol resno, na pol posmehljivo.

»In se ti zdi, da je malo?« je skoraj mehko vprašal.

»O, ne skušaj me tolažiti, veš. Saj ti v očeh vidim, kako hočeš biti prizanesljiv z mano,« je rekla, a se pri tem zadovolščeno nasmehnila.

Krepkejeje stisnil njeno laket.

»Midva se ne bi nikoli dolgočasila,« je razigrano ugotovil.

»Kdo ve!« je rekla in se namuznila.

Zatem pa je med hojo opazovala svoje korake, kakor da v mislih deli na enake presledke tok zadovoljstva v sebi.

Tačas so se razkuštrani oblaki podili križem kražem in, ker so imeli različno gostoto, so potovale po tleh sence z različno svetlobo. Bo padalo, Luciana? Naj pada! ji je v mislih odgovarjal. Naj pada, morebiti je vse bodoče življenje odvisno samo od tega, kako bo dež spet vso preteklost opral, vse skrbno umil, tako da bodo stvari čiste in preproste kakor tvoja delavna dlan, je pomislil.

Šla sta skozi vasico, po sredi majhnih hišic, ki so bile zbrane kakor istrske vasice ob morju; nato sta šla mimo portiča, ki je bil ujet med hišice in nedeljsko tih in zapuščen. Da, nizke hišice. A še bolj so bile ozke. Kakor da so se stisnile ter se s tem zožile, zato da bi jih moglo več stati v vrsti in gledati čolne v portiču.

Potem sta spet prišla na avtomobilsko cesto. Na levo brežina ni bila pokrita samo z oljčnimi gaji; na nji so se vzdigovali tudi štirikotni stebri, ki so bili kakor ogrodje

podrtih stavb. To so bili gardski limonovi nasadi, rastlinjaki, ki jih pozimi zaprejo z vrstami šip, tako da postanejo v zimskih dneh precej visoka steklena poslopja. Spomladi pa kmetje šipe snamejo, da se limone sončijo in zorijo sredi debelih stebrov, ki goli štrlijo v nebo.

Tisti trenutek so oblaki docela skrili sonce, zato je bilo jezero nabrano v sivkaste gubice, in takšno, prav na drobno zorano, je pričakovalo setev dežnih kapljic.

»Dve leti sem bival tukaj,« je tedaj rekel.

»In ti je žal?« je hudomušno vzkliknila. Bilo je, kakor da zbira svoja žela, a je previdna in zmeraj pripravljena na oboje, na resnost in na šalo.

»Ne, zakaj?«

»Zato, ker si tako rekel.«

»Kako sem rekel?«

»Kakor da obžaluješ!«

»Ne, ampak, viš, na to sem mislil: dve leti, dve celi leti sem bil tukaj in zdaj — kar mimogredé odkrijem stvari, ki jih v dveh letih nisem opazil!«

»To je bilo zato, ker si bil takrat vojak!«

»Da,« je rekel in jo presenečeno pogledal. »Najbrž je to.«

»Česa nisi videl, na primer?«

»O, recimo freske na razvalini ob samotnem boru.«

»Ti veš za samotni bor?«

»Seveda vem. Kako ne bi vedel? In, viš, tisto fresko sem danes prvič videl.«

»Lepa, ne?«

»Da,« je rekel kakor sam sebi.

»Ti, kakšno rahlo barvo ima tistile zid mošeje, kaj?« je vprašala zaupljivo in hkrati skromno, kakor da so tiste pastelne barve stare freske njeno delo. »Rumen je kakor sviloprejkina buba, se ti ne zdi?«

»In kakor tista freska je vse polno drugih stvari, ki jih zdaj odkrivam. Spominjam se, na primer, kako terejo oljke v prešah, da visi nad jezerom vonj po olju, ki je gost kakor balzam — a včeraj, ko sem se pripeljal, sem gledal, kako klestijo oljke. Tega nisem nikoli videl!«

»Ah, kje! Pozabil si!«

»Ne vem.«

»Pa ja, pozabil si.«

»Morebiti.«

»Čisto gotovo. Ali pa si gledal in nisi videl,« je izvedeno rekla. »Vojak, vsaj meni se tako zdi, gre lahko mimo nešteti stvari in jih ne vidi zares,« je rekla in ga nasmehljana radovedno pogledala.

Tista barva, ki je rumena kakor svilena buba. Vojak gleda, a ne vidi — kako vé delavka Luciana za vse to? Kdaj razmišlja o tem? Zakaj, kako bi drugače vedela, da se vojak nikdar ne more pravilno zbrati, se poglobiti v predmete kakor svoboden človek. Pri tem pa se ti smeh-

lja in ima skromno radovednost v očeh, ker ni prepričana, ali je prav povedala.

Pa še kako je res, da vojak ne vidi, kar gleda, je pomislil. Ali pa vidi samo površno. V vojnem času je človeško srce kakor akrobat na trapezu med življenjem in smrtjo, kako naj bi torej s polnim srcem opazoval može, ki klestijo oljke! Samo svoboden človek v mirnem času se lahko čudi kmetom, ki so se vzpeli na svoje lestve. Visoke so in iz ene same žrdi, a s klini skoz in skoz, tako da so kakor velikanske ribje kosti. Kmetov ni videti na njih, skriti so v krošnjah, kjer iz vseh smeri šklepetajo škarje, po tleh pa so vsepovsod okleščene pepelnato sive veje kakor valovito in svinčeno grmičevje. Nekje riga osliček. Monte Baldo ima na tilniku sneg, ki je podoben lepo počesani beli grivi, medtem ko je april nad jezerom izmenoma prozoren in blag, ali pa deževen in blag. Kadar je prozoren in blag, je nebo modro in jezero modro, tako da je prostor med gorami, jezerom in nebom ves poln sinjega trepetanja; na prisojni in položni brežini pa je videti kmetom okovane čevlje visoko na zadnjem klinu lestve, in slišati je med vejami jek-jek-jek njihovih velikanskih vrtnarskih škarij.

»Torej je tudi pri nas kaj zanimivega,« je porogljivo rekla. »Ne samo v velikih mestih.«

»Takle navihan deklič, to je najbolj zanimivo!«

»Kar daj. A to ti povem, če bi prišel k nam v tovarno, bi našel dekleta, ki bi se ti znala drugače postaviti po robu!«

»Res? No, tebe bi pa bili morali poslati v šole. Kakor Carmen!«

Luciana se je namrdnila.

»Mene, v šole? Ne, dragec, zame niso šolske klopi!«

Potem je nenadoma potresla z glavo, da so lasje gosto vzvalovili.

»Kaj pa dela naš gospodek vse dni?« je čez čas vprašala z naglasom igrive zahtevnosti.

Zavzdihnil je.

»Načrte, same načrte.«

»Načrte za kaj?«

»Za hiše, za pohištvo, za grobnice.«

»Tudi za grobnice?«

»Tudi.«

»A ti nisi kar tako, če pa te pokličejo celó na Gardsko jezero, kaj?«

»Samo zavoljo tvoje mame sem to omenil. Ne maram, da me ima za še večjega potepuha, kot sem v resnici. A gre za to, da si moj nekdanji sošolec želi, ko sem že tukaj, slišati moje mnenje o neki zamisli.«

»Pomeni, da te zelo ceni!«

»Morebiti. A čisto nobene zasluge nima za to, da sem tukaj in da se sprehajam z nenavadno gardsko predstav-nico —«

»Nisi malce ironičen?«

»Kje neki!«

Oba sta se smehljala.

Pri tem pa je on mislil, da je vendar čudovita taka opustitev vseh pazljivih in vljudnih vprašanj, ki so obvezna pri novih poznanstvih. Vprašanj, ki so zmeraj kakor strme in nevarne stopničke, po katerih upaš, da boš prišel do točke, od koder boš imel jasen pogled nad značajem neznanke . . . Vsa umetnost je v tem, kako zastaviš vprašanje in kdaj ga zastaviš, zato da skoraj ne bi bilo videti kakor vprašanje. Pri nji pa vodi vse prisrčnost in tudi besedna igra sama večja prisrčnost, ker izhaja iz nje. Ona se zdravo smeje in ob nji je tudi predilnica, kjer je delavka, velik in sončen prostor, ki so ga napolnili z brhkimi in navihanimi gardskimi dekleti. O seveda, ona in vsa ta dekleta tudi stavkajo, a tudi stavke so takrat ob njih razkošje razvnetih lic ob kanarčkasto rumenih limonah in ognjenih pomarančah med visokimi kamnitimi stebri na obronkih.

Krenila sta z avtomobilske ceste in šla po sredi ulice skozi vas, mimo zaprtih trgovinic in zgubanih rolet, ki so bile umazano sive kakor nebo in kakor kamni cestnega tlaka.

Tako sta spet prišla na tržič, ki je imel pred sabo portič s čolni in jambori, ob strani pa je stalo občinsko poslopje z obokanim preddverjem skoraj tik ob imbarkaderu. Zatem so bili na obrežju majhni hoteli z oleandri pred vežo, pred lesenim pomolom pa, zapičeni v morisko dno, debeli hlodi s pločevinastimi klobuki. Vrsta hlodov, ki štrlijo iz vode kakor hlodi pred beneškimi hišami.

Jezero je postajalo zmeraj bolj sivo; oblaki, ki so se valili po pobočju Monte Balda, so bili plaz ošpehaneh cunj. Po obrežju pa so se vozili fantje na kolesih, brzeli do konca pomola in tam naenkrat pritisnili zavore, da se je kolo kakor ukovano ustavilo na skrajnem robu. Glasno so se izzivali in se norčevali o kakovosti zavor, potem pa so se vračali in zavozili z vso naglico med dekleta, ki so bile zbrane pred reklamnimi filmskimi slikami na zidu.

Onadva sta šla čez tržič, kakor da sta sama. In dekleta so se radovedne obračale proč od reklamnih slik.

»Ali bodo ugibale.«

»Res?«

»Pa še kako! Tak imeniten in nepoznan gospod — in pod pazduho me drži!«

In nalašč nista nič pokazala, da sta opazila radovedne poglede, vedro sta se pogovarjala, ne da bi se ozrla na desno ali na levo. Kakor da sta sama, sta šla po ulici med

hišami, mimo kamnite fontane ter zatem zavila po rebri navzgor.

Tudi reber je bila tlakovana z debelimi kamni kakor tržič in ulica, ki reže vas na dvoje. Skoraj vse rebri, vsi klanci tako tlakovani. Ta se je vzpenjal med majhnimi domovji. Na desno pa je bil kino v starem gledališču. A kdo bi ga mogel najti med stisnjenimi stavbami, če ne bi bil vedel zanj? Prav gotovo ga ne bi spoznal po vhodu, ki je podoben preddverju romanske cerkvice.

Vnaprej se je veselil njegove notranjosti. Kakor da jih vidi, je imel pred očmi tista tri nadstropja lož. Pravcate škatlice za žveplenke! Škatlice, pokrite z rdečim in zelo ogoljenim žametom. In kakor da že čuti tisti čudežni nemir, ki ga je pred leti čutil vsakikrat, ko je stopil v ozki in visoki golobjak. Da, v tistem tesnem in visokem prostoru z rdečimi celicami ga je zmeraj znova napadla slast po neopredeljenem odhodu. Bilo je, kakor da bi ga nepoznan demon začel razganjati. Kakor da je v tistih ložicah skrit rdeč mèd stoletij in ga telesno draži s svojo nevidno skušnjava. Sedel je in gledal predstavo, a bil je neučakan, tako da bi najrajši hitel, nekaj ali nekoga iskat, čeprav se ni zavedal, ne česa ne koga. Ni bilo dvoma, da je bila to strast. Kdo ve po kakšni čarovniji je kraljevala tam in nalašč je bila razdeljena v tako številne in majhne rdeče celice, da bi je človek ne mogel združiti.

»Je še zaprto,« je veselo ugotovila Luciana.

Vhod je bil zaprt in pred njim so se lovili otroci. »In zdaj?« je vprašal. Žal mu je bilo za lože, za kino mu ni bilo mar.

Zganila je ramena.

Tedaj se je zavedel, da je človeku vse tisto, česar še ni izkoristil, zakladnica hrepenenj in ujetih teženj. Nasmehnil se je.

»Kaj te res mika v kino?« je vprašal.

Luciana ga je pogledala z navihanimi očmi.

»Pravzaprav,« je rekla. »Pravzaprav — ne!«

»Pojdiva,« je odločil. »Saj se lahko vrneva kasneje.«

Razburljivo je, da sva zmeraj tako sporazumna, da kar sproti odkrivava nove priložnosti za nadaljevanje svoje prešerne igre, je pomislil. Spet jo je prijel za laket, a nista se vrnila navzdol proti tržiču, ampak se začela vzpenjati navzgor po strmem klancu.

Z njima so se na obeh straneh vzpenjale tudi hišice proti avtomobilski cesti in proti svinčenim oblakom. Nekje je škropotala voda fontane, a majhna domovja so bila kakor zapuščena. Zavoljo glasu, ki je pel v radiu iz odprtega okna, pa niso bila nič manj zapuščena, čeprav nedeljsko zapuščena.

V.

Tako sta bila spet na gladkem asfaltu glavne ceste. Ustavila sta se ob obrambnem zidku. Prav pod zidkom so bili lilasti irisi in makovi cveti, potem pa terase in terase vse dol po pobočju, terase z vrtovi kakor paštni z brajdami ob tržaški obali. Ves dan gledajo jezero in sonce, kakor gledajo terase pod Kontovelom ves dan morje in sonce. Stopničke vodijo navzdol med teraso in teraso in tam, kjer se začneja nova terasa, so na pol skriti v zelenju stebriči majhnih vratc. Po terasah so oljke zelenkasto sive, mak pa žari pod njimi kakor rdeča zvijača. Kakor najina zvijača o kinu, je pomislil.

Molčala sta.

Tudi avtomobilska cesta je bila tiha in samotna, na levo se je vzdigovala strmo do prvega predora. Tam so se začenjali kilometri in kilometri predorov in svobodnega asfaltnega traka. Seveda, tudi v predorih je asfalt, a čisto svinčen je v luči, ki lije nanj iz odprtih na desno. Spodaj, pod tistimi okni v živi skali, pa je prepad z modro vodo na dnu. Ob vhodih v predore in ob izhodih iz njih po navadi sedijo dečki na obrambnem zidku. Obesili so limone in pomaranče na dolgo preklo, ko pa

pridrvi avto iz predora, skočijo z zidka in vzdignejo preklo s sadovi, ki se jih držijo veliki zeleni listi. Ob vsakem avtu se palica z rdečimi in rumenimi krogli vzdigne, se vodoravno približa vozilu, in se spet povezne.

»Škoda, da je takšen dan,« je zamrmral.

»Ti,« je rekla.

»Da?«

»Mislila sem, da ne pomnim, da bi kdaj prej takó dolgo opazovala ta znani kraj kakor danes!«

»Zato, ker ga vidiš vsak dan.«

»Nisem hotela reči tega.«

»Kaj pa? Da ti je dolgčas?« jo je podražil.

A Luciana se je zadržano nasmehnila.

»Ne. Prav temu sem se začudila; da mi je na poseben način všeč.« Potem je ponaredila glas, da bi ga karala. »Zakaj se delaš, kakor da ne razumeš? Me delavke smo kakor vojaki, vsak dan se vozimo s kolesom, a ne vidimo. Ne opazimo.«

»Ste kakor vojaki?«

»Kakor ti, ko si bil vojak. Nisva se menila prej o tem?« je vprašala in gledala predse. Potem se je hitro obrnila.

»S tabo ni môč govoriti resno,« je ugotovila in se odmaknila od zidka.

»Pojdiva,« je odločno rekla.

»Tudi ukaz — kakor vojak?« je vprašal, ko je spet stopal ob nji.

»Drugega ne zaslužiš,« je rekla z narejeno strogostjo.

»Prav. V delavnikih ne; a v nedeljo bi lahko šla na sprehod in občudovala te znamenite lepote!«

»V nedeljo?«

»Da. Kdo ti brani?«

»V nedeljo rajši počivam in berem.«

»Lepo. In kaj bereš?«

Luciana se je najprej porogljivo namuznila. Nato je skomignila z rameni.

»Nič posebnega,« je rekla. »Kar najdem.«

»Ljubezenske romane?«

»Zakaj pa ne? Tako pozabim na delo in si za nekaj časa pričaram lepši svet. Samo škoda, da so tisti romani tako nemogoči s svojim srečnim koncem!«

»Saj si rekla, da hočeš lepši svet. Nisi rekla?«

»Kar je preveč neresnično, zame ni več lepo,« je rekla in našobila ustnice.

»A Carmen ima gotovo nekaj lepih knjig. Kaj nima Carmen doma svojih knjig?«

»Ima. In morebiti so lepe, kaj jaz vem, a zakaj piše v vseh tistih romanih samo o ljudeh, ki menjajo obleko trikrat na dan in se vozijo z luksuznimi avtomobili in z ladjami?«

»Vsi romani niso takšni!«

»Morebiti so tudi drugačni, a meni še niso prišli v roke. Zmeraj samo tako nemogoči dogodki. Kdaj bom namreč

jaz gospodična s teniškim loparjem pod pazduho in z ženinom, ki bo prišel pome z avtomobilom na teniško igrišče! Saj so zapletene, tiste pripovedi, ne rečem, da niso. A jaz ne bom nikoli hči očeta, ki mu je banka falirala, niti gospodična, ki si gre iskat ženina na Capri.«

Vsa iskreno ogorčena je bila. »Da nima Carmen bolj-
ljših knjig?«

»Ne vem. A zakaj se tisti, ki pišejo knjige, izmišljajo samo takšne stvari? Ne bi lahko opisali tudi nas, ne samo gospodo?«

»Nemalo jih je, ki opisujejo tudi preproste ljudi,« je rekel in se nasmehnil. »Vse pa kaže, da Carmen nima rada takšnih romanov!«

»Oh, in končno, saj mi knjige prav nič ne pomagajo. Za nekaj ur te omamijo, a kaj imam od tega? Nič.«

»Zdaj si krivična,« je smeje rekel.

»Nisem. Béži, béži, pričarajo mi življenje, ki ga ne bom nikdar živel.«

Potem je obrnila glavo proti njemu.

»Ti,« je rekla. »Morebiti pa se pisatelji izmišljujejo prav tisto, kar bi radi sami doživeli, a, kaj se ti zdi?«

»Morebiti tudi, kakšenkrat.«

»Prav tako bo. Želijo si, in ker ne morejo imeti v resnici, zato pišejo, in ta čas jim je, kakor da bi zares živeli! Kaj ne, da bo tako?«

»Kakšenkrat bo verjetno tudi tako, a večinoma so pisatelji ljudje, ki so veliko doživeli.«

»Da, a ne veliko lepega. Zato si tisto lepo izmišljujejo!«

Ustavila se je in vrgla dežni plašč na zid, potlej je uprla komolce na dežni plašč in brado na dlani.

»Najprej tolažijo sebe s pisanjem, potem se tolažimo mi z branjem,« je posmehljivo rekla.

Stal je ob nji in opazoval njene prste na sencih. Nato je položil dlan na zid.

»Najbrž ni zmeraj tako,« je rekel. »Glej, na primer, tukaj sva midva v tem popoldnevu. Ti bi rekla: izmišljeno! Pa vendar sem prišel jaz od daleč, pripadam nekemu 'plemenu', kot si rekla, ki se razlikuje od tvojega in govori drugačen jezik. Ti si delavka, ki delaš v predilnici, jaz sem arhitekt. Prav? Viš, in če bi se zdaj zgodilo, da nekaj zagori v naju, bi se začel razplet. Jaz bi odpotoval, ti bi pa ostala. Mati bi ti branila, da bi prišla za mano, jokala bi, ker bi njena hči hotela oditi v tuj kraj. Tudi tebi ne bi bilo kar tako —«

»Kakšna domišljija,« je zamrmrala v dlani.

»Nič domišljija. Vse verjetno in možno. Pa pomisli, kakšen kraj, kakor nalašč pripravljen za takšno zgodbo: jezero, limone in pomaranče in oljke, ki so čudežen okvir!«

»Oh, res imenitno,« je igrano spogledljivo zavzdihnila, ne da bi obrnila glavo.

Tedaj je tudi on naslonil komolce na zid.

»Saj je samo šala, hočeš reči? Prav, a recimo, da se zgodba nadaljuje. Recimo, da midva živiva že skupaj, ne tukaj ob tvojem jezeru, ampak ob morju, na tržaški obali, ki je ti ne poznaš, med ljudmi, ki imajo drugačne navede kakor ti in drugačen jezik. Si predstavljaš, da bi nekdo to opisal? Jaz bi te imel rad, a ti bi bila zame zanimivo življenje, preprosto življenje, ki ga ne bi znal utesniti v male predalčke, na katere so se navadile moje misli. Ti bi me imela rada in skušala bi storiti vse po mojem okusu, a zmeraj bi bila malce v zadregi pred mojimi debelimi knjigami, pred načrti, ki visijo po stenah mojega kabineta. In ti razločki bi naju seveda vezali in naju zmeraj znova silili, da bi se iskala, kajti razločki bi tudi bili vsak trenutek nevarnost za razkol. In tako dalje!«

»Takšna zgodba bi prav gotovo ne imela veselega konca,« je resno rekla.

»Morebiti pa. Kdo more vedeti.«

»Škoda,« je kakor sama pri sebi šepnila. Potem se je vzdignila, potegnila dežni plašč z zidka in se obrnila.

On je še slonel na zidku, ona pa je šla nekaj korakov molce naprej, kakor otrok, ki si ga ujel na laži. Kar na lepem pa se je vsa nasmehljana spet obrnila.

»Pridi,« je rekla in igrivo prožila desnico, tako da je bila kakor prenovljena skušnjava za začetek — ali za nadaljevanje? — tiste njune zgodbe.

»Vsak človek bi lahko napisal knjigo,« je rekel, ko je bil ob nji. »In marsikatera bi bila videti neverjetna!«

Luciana pa, kakor da ga je preslišala. »Pridi, ogleda la si bova žegen!« je zavzeto rekla.

Držala ga je za roko in ga vodila, kakor da mu je hvalježna za zgodbo, ki je vzbudila v njej mehko in naklonjeno bližino. Človeško srce se rado naveže na tistega, ki mu pričara privid, v katerem so sanje združene z zamotanimi težavami, je pomislil.

Oblaki so bili dosti bolj črni in tudi združevali so se bolj odločno, tako da je bil asfalt brez svetlobe. Avto je pribrzel mimo, in bilo je, kakor da se teče skrit pred dežjem v predor. Tam, malce nižje, nasproti zidku se je vzpenjala bela pot med cipresami do vhoda pokopališča. Renesančni frontal je bil, tako stisnjen med ciprese, kakor kamnit jarem v gostem in črnem oboku. Ozračje je bilo zmeraj bolj temno, ker so nizki oblaki skoraj obkoljevali ciprese.

Luciana pa je bila dobre volje in nagajivost se ji je svetila v očeh.

»Že rosí, ne?« je vprašala in razposajeno mahala z roko, s katero je držala njegovo roko.

»Tam notri še nisem bil,« je rekel.

»Ne? Nisi še videl našega žegna? O, majčken je, seveda. Gotovo ni tak, kakor je vaš žegen v mestu!«

VI.

Tudi pokopališče na terase,« je presenečen rekel ob vhodu.

»Vidiš?« je pomenljivo pripomnila in šla ponosno pred njim kakor vodnik.

Tri zelene terase so se položno vzdigovale po pobočju. Na sredi so bile stopničke. Kakor terase za vinograde; pa obrnjene proti soncu, tako da jih žarki obsevajo od jutra do večera. Seveda je molel tu ali tam kakšen križ iz trave, kakšna kamnita ploskev tudi, a zavoljo njih ni bil pašnati svet nič manj sočen in nenavaden. Bil je kakor stopničast svet, kjer so pozabili zasaditi oljke in se je trava svobodno razrasla.

»Kaj se ti zdi?«

»Lepo,« je rekel. »To ni pokopališče.«

»Res, da ni?«

Samozavestno je namrščila čelo.

»Viš, pa sem ti vendar pokazala nekaj, česar nisi poznal!«

Oklepala se je njegove roke in ga vodila.

Tišina je bila pod gostimi oblaki, samo dve ženici v črnih oblekah sta šepetali na najvišji terasi v kotu na

desni strani. In je škoda, da sta tam s svojimi temnimi oblačili, s tisto žalno črnino sredi trave, ki je tako bujna in sveža od pomladnih prh, je pomislil. Zakaj smrt bi bila dosti manj turobna, če bi človek tudi v tem posnemal mater naravo, ki ne mara črne barve.

Stópala je po stopničkah navzgor, potem ga je peljala po travnati stezi in se ustavljala pred grobovi.

»Morebiti ne bo padalo,« je rekla in hkrati skomignila z rameni.

»Pa čeprav!«

A ni mislil na dež. Držal je v roki njeno dlan, ki je bila hrapava in trda. Od vsega, kar ga je obkrožalo, je bila prav njena dlan najbolj suh in trd predmet. Oblaki so se skoraj spajali z mehko travo in tudi redki kamni so v vlagi in zelenju izgubili svojo trdoto. Njena dlan pa je bila kakor ovita v starodaven in neuničljiv pergament.

Hodila je pred njim in pustila svojo roko v njegovi. Puščala jo je za sabo, kakor da ni njena. On pa jo je med tem opazoval; kakor da je vsa vabljivo deklinška prav do zapestij, ob zapestjih pa ne več. Tam ob zapestju se začnja lesena rokavica, kakor rokavica iz drevesne skorje.

»Čakaj,« je rekla in se za trenutek ustavila.

Nasmehnil se je.

»Poznam nekatere prebivalce tukaj!« je živahno ugotovila.

On pa je težkal njeno roko. Počasi in zamišljeno jo je težkal in pazljivo, skoraj samogibno je skušal zagozditi svoje prste med njene prste. Čutil je, da ni prihajala resnost, ki ga je prevzemala, od grobov, ampak od njene roke. Kakor da se je živahno razpoloženje na ukaz končevalo pri tistem zapestju, kjer se je končevala mehka dekliska koža. To je pretresljivo odkritje dvojne Luciane, je pomislil, po vsem njenem telesu se pretakajo nežni in beli sokovi, ko pa pritečejo do teh zapestij, se ustavijo. In kakor da ga je strah lesenosti njene dlani, je skušal prisrčno stisniti njeno roko. A trda in skorjasta se ni odzvala. Tedaj se je presunjen vprašal, kako more imeti takšne dlani, ne da bi opazila, kako so nenavadne, kako niso njene.

»Ga ni,« je rekla in ljubko odkimala z glavo.

»Koga?«

»Morava gor!« je razposajeno odločila.

In peljala ga je na sredo paštna, kjer so bile stopnice. Potem se je vzpenjala navzgor in ga držala za roko.

»Tukaj mora na vsak način biti,« je rekla.

»Koga iščeš?«

»Glej ga, sem vedela, da mora biti tukaj!« Ustavila se je pred zapuščeno gomilo, ki je imela šepast križ nad zglavjem in je bila prekrita s travnatimi kepami.

»Tukaj je,« je zadoščeno rekla in njena dlan se je krepkeje oprijela njegove roke.

»Si ga poznala?« je v zadregi vprašal.

»Hgm,« je zamrmrala.

»Čemu se muzaš,« je rekel in se tudi on nasmehnil.

Upognil je njeno laket, tako da je njen komolec počival na njegovem komolcu, a zmeraj je bila njena dlan v njegovi dlani. Kakor da bi jo varoval in hkrati upal, da se bo pod njegovimi prsti omehčala; hkrati pa, kakor da se je je oklepal, ker je bila tako utrjena in polna tihe moči nekje zunaj Luciane, na meji med njo in njim. Zunaj nje, ker ona je ni čutila.

»Se muzam, jaz?« je vprašala.

»Kaj pa delaš?«

»Morebiti se res muzam,« je privolila. »Zato ker je tale končal svoje dni po zajčje!«

»Po zajčje?«

»Hgm. Za nekim grmom se je motal — in lovec ga je pihnil. Je mislil, da je zajec, kaj češ.«

»In ti se veseliš?«

»Saj se ne.«

»Tako brez srca si,« je rekel, obenem se je smehljal.

»Žalostno in smešno hkrati, ne?« je rekla in ga poredno pogledala od strani, izpod čela.

»Reveža spravljaš v zadrego,« je rekel.

A ob nji, ob njenih nagajivih in pogumno preprostih očeh je bil tudi pokojni zdaj njun sogovornik, ki je zavoljo Luciane dobre volje. Tako pokopališče ni bilo prav

nič več kraj za preminule ljudi, ampak samo troje tihih teras sredi gajev in oljk in limonovih nasadov kakor tam onkraj zidu. Zato mora imeti vsak, ki se je skril pod travo, zanimivo zgodovino; in Luciana bo zdaj vsako posebej spretno iztaknila, čeprav so se tihi stanovalci nalašč prišli skrit pred njo v te samotne paštne. Morebiti, je pomislil, morebiti ji daje prav ta njena dlan, ta njena težaška dlan tako vedro razmerje do tega kraja.

Tedaj je ona osvobodila svojo roko iz njegove.

»Rosí,« je rekla. Ko pa ji je razpel dežni plašč, mu ga je potegnila iz rok.

»Ne,« je odkimala. »To pa ne! Me hočeš spraviti v zadrego?« je z nasmeškom rekla. In morebiti je malce že bila v zadregi, ker je krepko zasukala glavo, ko je zavih-tela dežni plašč in si ogrnila ramena. V naglem gibu se je izgubila ponosna sramežljivost delavke, ki se je bala nepoznanega plamena svoje zadrege.

S sunkom glave je vrgla nazaj lase, ki so ji bili pokrili lice, ko je sklonila na stran rame pod razprtim plaščem. Potem je šla po mehki stezi do stopničk in se začela vzpenjati na tretji, najvišji pašten.

»Meni je vseč takle droben dežek,« je rekla.

»Tudi meni.«

»Tudi tebi, kajne?«

»Ob tebi pa je človeku vse vseč!« je rekel.

»Kar norčuj se,« je vedro rekla. »Se me ne prime.«

»Res, vseprekje človeku všeč. Celó križi in gomile.«

»A ta naš žegen je nekaj posebnega, kajne?«

Z belkastim plaščem na rami je bila precéj drugačna, skoraj bolj znana. Kakor prodajalka, ki zapusti za trenutek skladišče in si zavoljo dežja naglo ogrne plašč, ko steče čez ulico po malico.

»Čakaj,« je rekla.

»Spet koga poznaš?«

»Hgm.«

Šla je po travnati parceli najprej na desno, potlej na levo in pridrževala pred sabo robove dežnega plašča. Potem se je ustavila pred majhno in sivo kamnito ploščo.

»Tale je!«

»Je umrl za grmom tudi ta?«

»Pa prav ne,« je skrivnostno rekla. Nato je pomolčala, kakor da ne vé, ali bi povedala ali ne.

»Pri kosilu je umrl!«

»Kap?«

»Ne ne! Zobna proteza mu je smuknila v grlo,« je v eni sapi rekla. In položila je zaprto pest pred ustnice, da ne bi videl njenega nasmeška.

Nagrbnčil je čelo, a ob njeni pésti pred usti mu je vse postajalo preprosto. Bilo mu je, kakor da še čuti hrapavo dlan njene roke in da je zato tudi njemu smrt nekaj tovariško domačega kakor nji. Kajti v njenih očeh ni bilo

hudobije, ampak sama razigranost. Tako da bi skoraj podvomil v njeno resničnost, da ni bilo tistih oči in tistih lic, ki so bila še bolj zagorela ob belkastem plašču.

»In ti se režiš?« je rekel.

»Viš ga. Naj se jočem?«

Potem je upognila glavo in ga pazljivo gledala od strani. Potem je sprožila kazalec.

»Aha, in ti? Zakaj pa gre tebi na smeh?« je zmagoslavno rekla.

»Kaj je mogoče biti resen ob takem škratu,« je kakor sam sebi zamrmral. A da ni bilo ženic v črnem, ki sta si pobožno prišepetavali na koncu paštna, bi tisti trenutek ovil roko okoli njenih ramen. In potem bi objel z dlanjo njeno brado. In potem bi brado zasukal. Da, kar tam na tem kraju, kjer je ona tako preprosto celó iz smrti črpala življenje.

»Močiš se,« je zaskrbljeno rekla. »Pridi, greva!«

Spet ga je prijela za roko in skoraj stekla po stopničkih navzdol. Po dve hkrati jih je preskakovala, in on je bil razposajen z njo. Tekla sta proti oblakom, skozi sivi mrak, a vendar se je njemu zdelo, da dokončno ni nikjer več poveljne praznine, ki ga je tesnila dopoldne.

»Teci!« je vzkliknila. Njena roka pa je bila med njima predmet, ki ni bil niti njen niti njegov, a je bil tam zato, da ju združuje.

Tako sta bila spet na avtomobilski cesti, dež pa je rosil kakor skozi gosto sito. Pravzaprav je bilo ozračje po malem manj temno. Ponekod asfalt še ni bil moker, kancki dežja so bili na njem drobni in redki kakor potne kapljice na koži.

»Naj le pada, zdaj,« je vedro rekla. »Jutri pa naj bo lepo!«

Pogledala ga je, kakor da bi se hotela prepričati, ali jo posluša.

»Na kolesu se človek imenitno zmoči,« je rekla.

»In če dežuje? Vedrite v predorih?«

»Ja, če bi utegnile! A na delo moraš priti pravočasno. V predorih pa je tak prepih, da je joj!«

Resna je bila v tistem rezkem prepihu, vendar pa je zdaj povedala kakor o deklicah, ki se igrajo s svojimi punčkami in ne vejo za težave odraslih. In on je zdaj težkal roko, ki so jo strojili dež in veter in zimski mraz. Kilometre in kilometre dvoje rok na krmilu. Roke v pljuskih in prepihu. Zato je roka del Lucianinega telesa, a vendar, kakor da ni njena, ampak samo zvesto orodje, ki ga ona nosi zmeraj s sabo. Kakor mehanik svoj angleški ključ. Dvoje dlani, tesno zadrgnjeni na krmilu, in predor, ki sledi predoru v živi skali. Ves čas gladek asfalt in zzzzzz-bzikanje koles, ki spreminja svoj glas ob odprtinah na desno. V nóči pa se vžigajo znamenja na obcestnih kamnih, ko jih obsvetljijo avtomobilske luči.

Kakor zvezdasti kristali rdeče zamigotajo v mraku in zarišejo lok skalnatega ovinka, ki ima okna nad spečim jezerom v prepadu. Ko pa ni ne noči ne dežja, frčijo dekleta skozi predore in njihovi glasovi odmevajo veselo izza ovinkov in uhajajo skozi skalnata okna. Kličejo se in ni jim mar tujk, ki se vozijo v zaprašenih avtomobilih, niti avtomobilskih gum, ki žužnjajo na asfaltu, niti odmeva tega žužnjanja, ki je drugačen ob odprtinah.

O, ko pa dežuje z vetrom, ki šlata jezero kar počez, delavke brzijo skozi pljuske, ki jim močijo kolena in stegna, skozi rezek in temen prepah v predorih. Nizko sklanjajo mokre glave pred dežjem in pošev jih sklanjajo pred rezkim prepahom. Nikoli ne opazujejo, kako čudovit je asfaltirani trak, ki je na desetine kilometrov speljan skozi žive skale nad jezerom. Kolesa morajo poganjati po njem. Njihove dlani pa so zmeraj združene s krmili in so kot gumijasti izolatorji, ki so se sesušili, potemneli in razpokali v vetru in dežju.

»Grega skozi vas?« je rekla Luciana.

On pa bi bil rad kaj pripomnil o njenih rokah. Tako, skoraj za šalo in mimogredé. Tako, da ne bi opazila, da je premišljeval o tem. Pa se ni upal. Kaj ni prej ujela njegov pogled, ko je, tam na paštnu, začudeno opazoval njeno dlan v svojih rokah? Morebiti ne. Morebiti se je njemu samo zdelo, da je razumela njegovo začudenje in ga preprosto sprejela v svoje pripovedovanje o možu, ki

je umrl za grmom od šiber, ki so bile namenjene zajcu. Najbrž ni opazila, kako si je ogledoval njeno roko. Tako ali tako, zmeraj je igriva. Tudi ravnokar, ko je rekla: »V predorih vleče tak prepah, da je joj!« Tako živahno, kakor da sta dež in prepah lahko tudi šala, ki si jo je ona izmislila.

»Ves se boš zmočil,« je rekla in ga povlekla za roko.

»Zavoljo te rose?«

»Teciva!« je nenadoma vzkliknila in ga povlekla za sabo. Stekla sta navzdol po klancu, po katerem sta se bila prej vzpela na avtomobilsko cesto. Hiše so bile tihe, samo v radiu nekje je še nalahko igralo. A zakaj naj bi ne tekla, si je mislil, zakaj bi ne bila dvoje mladih živali, ki jih je dež vzdramil in se radujeta svojih svobodnih gibov v pomladni prhi! Dvoje mladih srn, ki preskakujeta jarke in grme in sta samozavestni zavoljo elegantnih skokov prožnih nog.

Potem se je Luciana sredi klanca ustavila in zajemala sapo.

»Greva v kino?« je vprašala in si popravila dežni plašč. On je zganil ramena.

»Zavoljo dežja mislim,« je rekla in se nasmehnila.

»Bo že ponehal,« je rekel in bilo mu je, kakor da se je pustil uloviti v nastavljeno past. Luciana je gledala predse in se smehljala, a prav gotovo ne otrokom, ki so se še zmeraj igrali pred vhodom.

»Ves se boš zmočil,« je spet rekla.

On bi jo bil prijel pod pazduho in jo pridržal, a ni mogel, ker so bile njene roke pod dežnim plaščem. Zato je v pozdrav povlekel za viseči rokav dežnega plašča.

Tedaj pa sta bila ob otrokih, ki so se lovili po ozkem preddverju obokanega vhoda.

»Kdaj se začne?« je vprašala otroke.

A oni so se igrali naprej, neki deček pa je celó skomignil z rameni.

»Pojdiva,« je rekla, in sporazumno sta se nasmehnila.

»Zavoljo mene ni treba, da veš za uro,« je rekel.

»Ne zavoljo tebe, ne,« je rekla. »Zavoljo mame!«

»Razumem.«

»Več časa imam, če se pozno začne,« je rekla in se obračala nazaj, ker je stopala pred njim dol po klancu.

Tedaj je deček za njima zakričal:

»Poljubi jo!«

»To je tisti, ki je skomignil z rameni,« je izvedeno ugotovila.

Ni se obrnila, a počakala ga je, da sta šla vstric, kakor da se bosta tako, skupaj, laže branila napadov.

»Naša mama bi rekla: ‚Ko smo bili mi otroci, smo se lepo vedli in spoštljivo pozdravljali odrasle ljudi!‘« je hudomušno oponašala mater.

»A midva še nisva odrasla,« je rekel.

Takrat se je za njima vrh klanca oglasil zbor otroških glasov.

»Poljubi jo!« so vzklikali. »Poljubi jo!«

»Mislijo, da gre to kar tako,« je vedro rekel. In nič ga ni dražilo otroško vzklikanje, saj je bilo, ko da se tudi otročad strinja z njunim pohajanjem.

»O, menda se imenitno znajdeš,« je rekla in se pretkano namuznila.

»Kaj ti veš?«

»Saj se ti bere v očeh!« je vzkliknila. »Pol kilometra daleč se ti bere v očeh!«

In že se je spuščala navzdol; lahkotno in obenem s preudamo držo žene, ki je naenkrat vzvišena nad igri-
vim besedičenjem.

Preprosta je in zanesljiva kakor njena dlan, je pomislil, hkrati pa nagajiva kakor deček, ki je ravnokar zakričal:

»Poljubi jo!«

Ustavila se je sredi klanca in pokazala s kazalcem.

»Lej jo,« je rekla.

Na majhnem okencu sredi sivega hišnega zidu je bil obraz majhne deklice. Pritisnila je nasek, čelo in ustnice k šipi, tako da je bil njen obrazek skoraj belkasto-rožnata ploskev.

»Zdaj bova šla po drugi poti, prav?« je rekla. In ni krenila več na desno, od koder sta prej prišla in kjer so se

vozili fantje s kolesi po tržiču in po lesenem pomolu; šla sta na levo, na belo pot, ki je bila drevored samih oleandrov. Kakor na jugu — oleandrov drevored! Dež pa je komajda pršel, tako da so bile njegove niti elastične niti neodločnih pajkov, ki so se spuščali na cesto, a so se takoj spet vzpeli; samo nekateri so nerodno cepnili v cestni prah.

Pot je bila prašna in dežne kaplje so razkropile samo gornjo plast prahu. Pot se je položno vzpenjala, onadva pa sta molčala. Kakor da so ju razposajeni klici otrok razkrinkali in da po prvih šalah ne znata premagati zadrege v iskanju primernih besed. Zakaj, ali si nista tam pred vhodom oba odkrila bojazen, da bi si eden od nji-ju želel v kino? »Šla bova po drugi poti,« je rekla. In bilo je kakor ugotovitev, da do zdaj nista pravilno ravnala in nista našla pripravnega okolja. Luciana, se je vprašal, naj poslušava poreden nasvet otrok in naj utrgava nekje poljub, kakor bi utrgala v samotnem nasadu pomarančo in si iztisnila sladek sok iz njenih režnjev?

VII.

Pot je postajala položna in se hkrati ožila, na levo jo je zdaj ves čas spremljal zidek, ki je nosil razsežen pašten z oljkami. Na desno je bil pod potjo travnik s tremi hišicami in drevjem, potem je bilo sivo jezero.

Ustavil se je; nizki oblaki so krčili jezero, oddaljene- ga veronskega brega ni bilo videti, zato je bilo jezero kakor kos morja, ki bi se zarezalo v ozek fjord. Za njegovim hrbtom pa je bil zid poraščen z gostim bršljanom. To je nekaj, si je rekel, a Luciana je šla svojo pot, kakor da hiti na določen kraj in noče, da bi jo kaj zadrževalo.

»Kam tečeš?« je zaklical za njo.

Ona se je ustavila in se navihano zasukala.

»Kam pa si se ti zagledal,« je materinsko pokarala. Čakala ga je in s prekrižanimi rokami sklapljala pred sabo prednjika dežnega plašča.

»Kam tečeš?« je spet rekel in se nasmehnil.

Ona pa je prizanesljivo vzdihnila.

»Daj mi roko,« je rekla in se nalašč resno držala. »Če ne, te zgubim.«

Nasmehnil se je, potem se je njegov obraz brez glasu smejal, kakor se smeje človek, kadar vé, da besede mo-

tijo in oddaljujejo. Najrajši bi vzkliknil: Daj, vodi me! Poiščiva si nasad, kamor bi skrila vrtoglavico, ki se naju polašča; kaj nisva popotnika ljubezni iz dežel, ki so si oddaljene? Ti tkeš vsak dan beli lan zato, da človeško telo ne bi prezebalo, jaz gradim človeku stanovanja. Torej imava pravico, da se sporazumno srečava in si utmeva iskrico sreče. Povojni nesmisel še trepeti v ozračju, praznina še visi nad ljudmi, a midva jo bova razkadila, kakor razkadi veter meglo; midva bova postavila sredi gladkega travnika pomladno pomarančo, in naj kot majhno sonce žarí nama in vsem!

Stisnil je njeno roko, kakor da si želi ujeti vso njeno igrivost, ki je zmeraj prožna gorskem zraku z Balda. Z vsemi čuti je mislil, kako nenavadno mora biti, ko spremeni poljub pretkani nasmeh na njenih ustnicah; tedaj si ustnice gotovo priključijo mehko opojnost zrelega sadu, in takrat se najbrž šele uglaseno odzovejo njenim zapostavljenim dlanem.

In v svoji notranjosti se je vznemiril, kakor vzbrni vsak prebujen mož pred prvim dotikom ženskega bitja, ki je zanj še skrivnostno; in nobene nadaljnje posesti ni moč primerjati s tistim brnenjem čutov in ozračja, ko se nepoznano telo zmeraj bolj bliža, a je še zadosti daleč, da ustvarja tako blaženi magnetizem. Mož je tedaj ujetnik tega skrivnostnega polja. In takrat sta oba v enaki meri deležna skupnega čara; on pa se razlikuje od nje

samo po tem, ker vé, da ima dolžnost določiti za oba trenutek čudežnega kratkega stika.

Nemirno se je obrnil.

A prav tedaj je pridrvel mirno kolesar.

»Tudi tod se vozijo,« je suho zamrmral.

»So še hiše bolj gôri,« je tiho rekla.

A kakor da bi se odzvala naglasu njegovih besed, se je približala zidku.

Cesta se je komaj za spoznanje vzpenjala. Kakor temen hodnik je bila, ker na levo so jo zaslanjale ciprese, ki so rasle v breg; na desno je bil pod cesto park, ki je bil tudi temen zavoljo cipres in umazanih oblakov nad nji-mi. Rahlo je pršelo in tišina je glasneje vzbrnela ob nji-ju.

»Se bom pokrila,« je rekla, kakor da je zaslutila, kako se je skoraj dotikal val, ki se ji je bližal, in bi s kapuco skušala obvarovati svojo novo zadrego.

»Tako,« je rekel in ji pomagal povezniti kapuco na glavo. Njegova desnica se je nato oprijela njene desne rame, ko je sklonil glavo k njenemu licu. Zavoljo tistega belkastega blaga je bil tudi njen obraz zdaj bolj določen, bolj intimen.

A prav tedaj je Luciana spregovorila. In to čisto samogibno, kakor začivka ptica, ko se povezne nanjo človeška dlan. Nekaj morda tudi kakor iz same navidezne ter hkrati nezavedne obrambe.

»To je tista vila,« je rekla.

Med cipresami, v parku pod njima, je bil videti bel vogal vile; tik nje je moralo biti tudi jezero.

»Kakšna vila,« je raztreseno in nevoljno rekel. In ni pričakoval odgovora. Želel je, da ne bi rekla ničesar. Ali pa, da bi zinila nekaj porednega, kar naj bi bilo kot sunek, ki bo sprožil mehek plaz.

»Ne veš? Voditelj je bival v nji med vojsko!«

Najprej je skomignil z rameni, potem je, kakor da je spet zaprt nezaželeni oklepaj, rahlo prižl njeno ramo.

»Lopov,« je rekel preprosto, kakor v odmev neizprosne kletve, ki pa je tisti trenutek ni živo in zavestno občutil. Bila je ugotovitev, ki je prihajala iz globin, a v tistem trenutku jo je zamomljajal malomarno, zato da bi se onadva povrnila k njunemu razpoloženju.

A Luciana je rahlo premaknila ramo pod njegovim prijemom. Zdelo se je, da se bo obrnila, a je dalje gledala mrke ciprese v parku.

»Ne govori tako,« je mehko rekla. Kakor da jo je ranil in hkrati, kakor da je to svojo mehko zajela prav iz tiste zakladnice nežnosti, ki sta si jo bila onadva ves čas njunega sprehoda na skrivaj nabirala.

»Kako?« je osuplo rekel.

»Saj ni naredil nič hudega,« je spet mehko, a zavzeto ugovarjala.

Izpustil je njeno ramo.

»O, seveda ni,« je pikro rekel, njegov glas pa je bil hladen, kakor da mu je nenadoma prišla prav do živega mokrota, ki je bila prepojila ozračje.

»Kaj je on kriv, da so ga izdali in ga pustili na cedilu?« je vprašala, a bolj je bila potrta kakor ogorčena.

Zravnal se je, ker je čutil, da bi bilo, ko bi ostal sklonjen ob nji, dokaz prisrčnosti, ki se ji je ona s svojimi besedami odrekla.

»Kdo ga je pustil na cedilu?« je rekel.

»Vsi.«

»Premožni sloj ga je zapustil! Ha! Mar je mislil, da bodo kapitalisti taki bedaki, da bodo čepeli ob njegovih nogah in čakali, da vkorakajo zavezniki v Rim.«

»Da, da, spoditi bi bil moral vse bogatine in kapitaliste,« je odločno rekla in trznila z glavo.

Tvoja otročja pamet je pomislil. In ošinil jo je s hladnim pogledom in se zadrževal, da ne bi vzdignil glasu. Večje od zadrževanja pa je bilo presenečenje nad nenadno spremembo, ki se je tako surovo zarezala med njiju. Tista vila, ki so jo zaslanjale ciprese, je imela to prekleto moč.

»Seveda, lahko bi jih spodil,« je posmehljivo rekel. »Av tem primeru ne bi sploh nikoli postal ali pa ne bi ostal šef države.«

Tedaj se je Luciana zavedela naglasa njegovih besed. Do zdaj je bilo, kakor da je ves čas samo odgovarjala

ugovorom v sebi in pozabila nanj. Zdaj pa je obrnila glavo in ga pazljivo pogledala. V njenih velikih in temnih očeh sta bila srd in začudenje. Srd se je počasi razblinjal, a je bil še prisoten v vidnih odtenkih; njeno začudenje pa še ni bilo razločno, ker zavoljo njega je bila pravkar obrnila glavo k njemu.

»Jaz se ne razumem dosti na politiko,« je topo rekla.

»Zagovarjati ga — na to pa se seveda razumeš.«

Tedaj se je ona odločno obrnila.

»Nič slabega ni storil nikomur, in ni ga bilo treba obesati kakor živino!«

Morda je bil tudi odtenek trpkosti v njenem odgovoru, a besede so imele razkačen in rezek naglas, tako da se je zdrznil. Bilo je, kakor da se je naenkrat spremenila v tujko. In ves čar je v trenutku padel z nje. Kakor da si ga je slekla. In na mah je zginila poredna Luciana, ki je bila ves popoldan z njim, in ob njem je stala neznanka s pobledelem dežnim plaščem na ramenih. Vsenaokoli pa je bila povsod mrka sivina neba nad cipresami in med cipresami; vlažna sivina, ki se je počasi razkrajala in močila cesto.

Premaknil se je in stopil proč od zidka. Ona je šla za njim. A zadržal je korak, da bi bila Luciana pred njim. Samo bežno jo je pogledal in takrat se mu je zazdelo, da se sprehajajo po njenem licu sive sence, ki so kakor bolne pege; njene ustnice pa so imele odtenek trdega in

sovražnega izraza, ki so ga vajene zaničljive ustnice potepuških deklet.

Kakó čustvo spremeni podobo stvarjem, je jezno pomislil. Čustvo je kakor radar, ki meri natančno razdaljo. In ko je Luciana zadržala korak, da bi hodila z njim vštric, je tudi on zadržal svojega, da ne bi hodil vštric nje. S tujcem se človek lahko prička, za razočaranje nad človekom, ki nam je blizek, pa ni drugega zdravila kakor molk ali pa, v težkih primerih, odhod. A saj je Luciana zame pravzaprav tujka je pomislil. Od opoldne jo poznam. In kakor olajšan nad tem spoznanjem je v tem takoj videl možnost, da premaga tisti svoj trdovratni molk.

»Morda ni bilo primemo takó obračunavati,« je rekel. »A ko so njegovi pripadniki morili, je bilo morebiti tisto njihovo delo angelsko delo, kaj?«

»Jaz ne vem nič.«

»Ko so oni morili — takrat so bili angelci z belimi perutkami, kajne?«

»O tem ne vem nič,« je suho rekla. In tudi je malce skremžila ustnice, a čeprav je bil v njenih besedah drobec dvoma je bilo v njih še več nestrpnosti.

»Seveda, o tem ti ne veš nič. Ti veš, da so ‚razbojniki‘ ubili diktatorja. Natanko kakor tvoja mama. Za vse drugo ne ona ne ti nič ne vesta. Ne za ječe. Ne za taborišča. Ne za streljanje. Kajne, da ne veš nič o kakšnem streljanju? Nič, ti ne veš nič. Nič.«

Ona je šla pred njim in molčala. In prav mu je bilo, da molči. Seveda si je želel, da bi mogla reči kaj deklinškega, kaj, kar bi na mah odstranilo nesporazum. A če tega ni, naj molči. Pogledal jo je spet in opazoval, kako hodi. Tedaj ga je zbolelo, da je stisnil pesti, zakaj bolj mikavna kakor v katerem koli trenutku tega popoldneva bi lahko bila zdaj, ko je tako umerjeno stópala pred njim, skrita v dežnem plašču, v kapuci, ki je molela v zrak kakor belkasto rumena piramida. In domislil se je trenutka, ko se je sklonil k nji nad zidkom in jo objel okoli ramen. A zavoljo tega spomina je čutil zdaj odpor do njenih korakov. Kako da mu prej niso bile zoprne tiste praske na mečih? In vse je bilo tudi v ozračju tako nesmiselno in pusto; tisto sivo curenje oblakov na pot, ki gre skozi temen predor iz cipres. In tedaj se je zavedel, kako se ozračje votlí okoli njega in kako je spet zadihala vanj poveljna praznina. Kakor dopoldne ob starih razvalinah. Samo da se zdaj v ti praznini premika Luciana.

Zato je ta praznina bolj mučna kakor praznina brez nje. Zakaj ona hodi zdaj sama po ti oblačni poti poveljnega nesmisla, a njemu je, kakor da jo gleda v povorki vaških deklet, ki se gnetejo in viharo ploskajo, ko se vozi mirno diktator. V avtu stoji z nabrekli prsmi, one pa vse razvnete kričijo in mahajo; vse potne in prsate norijo za zagorelim Bikom, ki jih bo vse oplodil.

Naslednji trenutek je poskusil izločiti Luciano iz njih. Z naporom je iskal prejšnjo Luciano. A dekle, ki je bilo za korak pred njim, mu je bila tuja kakor hrapav zidek, mimo katerega sta šla; hrapav in vlažen zid. Bila mu je kakor tisti kamen na mokri poti, prav tik njenega čevlja. Če bo zadel ponoči vanj kolesar, bo presneto tresnil na tla, je pomislil, zato je bolje, da zadene vanj tedaj, ko se bo vzpenjal navkreber, kakor pa takrat, ko bo frčal navzdol. In razumsko mu je bilo žal za ta nečloveški hlad, a nobene rešne poti ni bilo iz njega. To je dokončno kakor smrt, je pomislil, ker tisti, ki je poznal diktatorjeve metode, ne more čutiti drugače ob človeku, ki tirana brani. V njem se naenkrat vzdigne tako razločna podoba pogina, da v nji izgine tudi njegov sedanji nasprotnik. Kakor da ga ni več kot človeka, kakor da je postal predmet. Je kakor kateri koli kamen na poti.

Takšen občutek so morali imeti fantje, ko so jih črnosrajčniki vodili v smrt po kraški gmajni mimo borovcev, je pomislil.* Tudi tam je bilo drevje kakor tukaj. In tudi veverica je najbrž zbežala na bor kakor zdaj tista na deblu onkraj ceste. A takrat je bilo zgodaj in veverica je na borovcu preplašeno stegovala smrček v oblačno novembrsko jutro, ker ni bila vajena, da bi jo predramil

* *Fantje, ki so jih črnosrajčniki vodili v smrt:* 1930. leta so v Bazovici na tržaškem Krasu padli štirje junaki, ki so se uprli fašističnemu rodomoru.

ropot toliko kamionov ne koraki toliko oboroženih črnih srajc. Vznemirjena je splezala više in videla, kako je krdelo naredilo gost obroč okoli štirih fantov in kako je dosti fašistov pokleknilo, dosti pa jih je leglo na tla, ko so merili v fante. Potem jo je splašilo silno pokanje in je zbežala. Da, a še prej, ko so slovenski fantje stopali med fašisti po gmajni, so se njihove oči prav gotovo ustavile tudi na kamnih, s katerimi je posejana kraška gmajna. Luknjičasti so, kraški kamni, in polni vdolbin, kjer se je tisto jutro še skrivala tema noči, a oni so šli na morišče in njihov pogled je odsotno prešel brezpomembne kamne. Tako je bil odsoten tudi njihov pogled na črnosrajčnike, ki so jih vodili v smrt. Ni mogel biti drugačen kakor hladen, njihov pogled.

In ravno takšno je zdaj nujno tudi njegovo razmerje do nje.

Kakor do njene matere dopoldne.

Samo da je zdaj v ozračju bolj klavrna praznina kot predpoldne, ko je hodil mimo razvalin. In zdaj bi rad videl, da bi se mogel sprehajati sam tam pod njimi. Brez nje; ona naj bi nekam izginila brez sledu.

Ker ona namreč ničesar ne ve. Saj pravzaprav ne more vedeti, je bila še premlada.

Niti o naučenju in streljanju svojih, italijanskih, ljudi ne vé, kako naj torej vé o drugih!

Ampak, kaj ne bi moralo dekliško srce nezmotljivo zaslutiti, kje se skriva birič? Kaj ne bi moralo žensko bitje takoj vzdrgetati ob sleherni nevarnosti za človeški rod? In pomislil je: naše žene in naša dekleta so tisto jutro prinesla rože na trg ob Rusem mostu. Bila je namreč ura, ko težaki postavljajo branjevkam stojnice ob Kanalu in sonce še ne ozarja njegove vode; rožaricam prinesejo vrče iz skladišča in postavijo cvetlice vanje, zatem pa dajo vrče s cveticami na štirikotne zaboje na kolesih. Bila je ura, ko je gosta in zelena voda v Kanalu narahlo skodrana med čolni, a tisto jutro so rožaricam drgetale roke, ko so polagale vrče s cveticami na banke, ker okoličanke, ki so prinesle vrče mleka iz slovenskih vasi nad Trstom, so povedale o smrti fantov na kraški gmajni. Ženske roke so se tresle, kakor da polagajo cvetje na neznan grob svojih sinov, na trg pa je vela sapa s planote, kjer je bila gmajna še mokra od mlade krvi. Tista čudežna planota z borovci in brinjem in šipkom, tista enkratna terasa nad morjem, ki je pred njihovimi hišami kot privid večnega življenja.

Kaj sem prišel iskat semkaj? se je v mislih vprašal, samo da nisem, naivnež, zares upal, da bom tukaj doživel kaj izrednega. Saj, ker povrnjenec iz sodobnega mrtvega doma ne more drugače, kot da zmeraj in povsod nemirno išče pričevanje o klitju, o ljubezni, ki je jedro življenja.

VIII.

Luciana je stopala pred njim. Kako nedoraslo bitje, je pomislil. Nedoraslo bitje, ki pa je kljub svoji nepomembnosti sposobno zagovarjati krvnika. On pa kar naprej besediči in je hvaležen otrokom, ker kličejo za njima »Poljubi jo! Poljubi jo!« Kako lahkomiselno človek pozabi na svojo preteklost. A to se maščuje; zato se mu je zdaj neizprosno odtujila, tako da bi se najrajši obrnil in odšel.

In in vedel, kako naj ostane, ne, kako naj bi odšel, in v tem ga je prevzemal top srd, kakršen napade žrtev, ki ji je mučitelj zavezal roke.

Tedaj se je ustavil ob zidku in na tihem upal, da bo ona šla svojo pot. A Luciana se je vrnila za korak nazaj ter obstala ob njem.

Potem se je obrnila in vzdignila glavo. Vprašujoče ga je pogledala, a on je molčal. Čutil je njen pogled na sebi, a čutil je tudi, da ga nobena stvar na svetu ne bi mogla pripraviti, da bi ji vrnil pogled. In zavedel se je, da mu je tudi žal, da je tako, a edino, kar bi ji lahko dobrega želel tisti trenutek, je bilo, da ne bi bila tam vštric njega. Pogledal je ciprese v parku pod cesto. Stale so negibne

in toge pod temnim nebom kakor črni spomeniki. Opa-
zoval je ciprese in hkrati občutil nesmotrnost tihe poti
za svojim hrbtom. Mrka tesnoba se je porajala iz vlaž-
ne tišine in se raztezala nazaj, nad vse trenutke njune-
ga popoldneva, nad igrivo Luciano, ki se šali sredi ze-
lih grobov. Kako je mogel biti tako nezrel, da se je pu-
stil ujeti v plehko duhovičenje v tistem svetem kraju!

V parku se je med cipresami belil kos vogala.

Kakor vogal skrite grobnice.

Tam je torej tista vila, in pred njo je najbrž jezero, ki
ga skrivajo ciprese, je pomislil. Na park in vilo pa se je
spuščala zdaj sivkasta zavesa nizkih oblakov in objema-
la vse kakor mračna in obzirna žalost.

Obzirna žalost? si je oporekel. Kaj je tudi on nasedel
in čuti spoštljivo zbranost v tišini, ki je ovijala vilo, med-
tem ko je vel skozi tišino usoden hlad? Bil je ob vili, ka-
kor da je ob viru zla, Lucianina pričujočnost pa je samo
še stopnjevala dih votle osamelosti, ker praznina, ki veje
iz človeka, je bolj pretresljiva kakor brezdanjost, ki veje
iz nežive stavbe. Luciana kazi bolj kakor vila ta gozdnati
kotiček, ki ima v tleh in v drevju skrito možnost, da bi bil
mičen in prikupen kraj ob spokojnem jezeru, je pomislil.

Luciana?

Bilo mu je, kakor da je ni, in vedel je, da bi lahko tako
nem stal ob nji vso večnost. Miren in dokončen umik.
Morebiti bi se čez čas premaknil, jo molče in topo spre-

mil domov, do malega tržiča in se hladno in vljudno hkrati poslovil. »Prav lepo mi pozdravi mamó,« bi rekel.

Tako je čutil in za to ni bilo pomoči. Lahko človek komu kaj razloži iz kemije ali fizike, če ima zmotne pojme; ni pa moč dekletu, ki si pravkar mislil, da se boš ob nji veselil spet najdene svobode ob čudovitem jezeru, razložiti, kaj je diktator slabega naredil. Ni si môč želeti tistih sočnih in igrivih ustnic, ki zagovarjajo smrt, ko pa se ti je zdelo, da boš prav ob njih pozabil nanjo. V tem primeru ni mogoče vzpostaviti zveze; je, kakor da bi nevidni hudodelec predhodno prerezal žice.

In ni gledal Luciane, ona pa je medtem pod dežnim plaščem prekrižala roke na prsih. Ni je gledal, a tisti trenutek mu je bila še bolj zoprna, ker je prekrižala roke na prsih, kakor da je nagonsko prevzela držo tistega, ki ga je branila. Morda je bil krivičen, da se je spomnil nanj, ki ošabno boči prsi, potem ko je na njih prekrižal roke. Morebiti je bil krivičen, a njegovi čuti so bili vsi tako živo prisotni, kakor da so vsi hkrati prodrli na svetlo ter se postavili v bran.

Ni je gledal, a vedel je, da ji uhaja izpod kapuce kos sem las na čelo; z levim očesom ga je bolj slutil kakor videl. In zavoljo razdraženosti, ki je bila v njem, se mu je zdel tisti kos sem las velika temna gmota. Zoprna mu je bila, tako nesmiselna in velika ob njegovem licu. Prav tako je od časa do časa cepnila kaplja dežja na njeno

kapuco, in platno je votlo povečalo tisti rahel šum. Njemu pa se je počasi tisti šum spremenil v dražej glas za njegov budni sluh, tenko platno dežnega plašča pa se mu je zazdelo hrapavo in trdo. Tako je v mislih videl prazna rokava dežnega plašča, ki sta ji visela nerabljena z ramen. Ob notranji strani imata komolca sivkaste gubice tam, kjer sta jih naredili upognjeni roki takrat, ko sta držali krmilo; in videl jo je, kako gre v dežju z dela in sklanja glavo nad krmilom. A tudi tiste gubice na notranji strani rokava, ki je zdaj visel, so se v njegovem odporu povečale v široke gube, on pa jih je z leno malomarnostjo mrzil vsako posebej. Kako daleč se lahko razleze odpor, je pomislil. A ona, zakaj molči? Iz sovražne trme?

Morebiti ne, je podvomil, morebiti mi ni neizprosna sovražnica. Ker nekajkrat je bila obrnila glavo in je takrat čutil njen pogled na licu. A takrat je imel svoj pogled vzdržno in uporno zapičen predse, v ciprese, in v kos vogala bele vile tam spodaj. Pravzaprav je tisto njeno vprašujoče oziranje šele dokončno zadrgnilo molk v njem. Taki ženski pogledi so namreč najbolj mučna in neznosna stvar na svetu, ker žensko zbegano čustvo brezglavo išče izgubljeno misel.

In tako si je rekel, da se ona najbrž sprašuje: Kako da je njegov obraz naenkrat postal tako strog? Kaj ne bo spregovoril niti besedice več z mano? Oh, da ga je mogla ta reč tako hudo užaliti. Kaj pa sem navsezadnje

takšnega rekla? Samo to, kar zmeraj reče mama, ko ljudje omenijo, kako so ga obesili za noge. Tudi Carmen se vsakikrat ujezi. Marsikdo se ujezi, kadar ta ali oni pravi: »Je dobil svoje plačilo, falot!« Seveda, večina pa ga zmerja, kakor da on ni kriv samo vojske in poraza, ampak tudi brezposelnosti in stavk in črne borze. Naj reče Mirko, kar hoče, a to so zares ljudje brez časti. Nekoč so bili vsi zanj, ker je bil na oblasti, zdaj pa ga preklinjajo, ker je mrtev in so drugi na oblasti. Tudi Carmen tako pravi. In Carmen je uradnica, torej nekaj že razume več kakor jaz. Seveda ima najbrž Mirko več šol kot ona, ker je arhitekt, a on je iz Trsta in tam so čudni ljudje. So bili naši vojaki, a niso Italijani. Kdo naj to razume. Ne marajo nas. A pravzaprav so levičarke v naši tovarni proti Njemu prav tako kakor Mirko, torej ni odvisno od tega, ker on ni Italijan. O, pa delavke so dosti bolj strastne, ko ga zmerjajo in preklinjajo! Mirko je bolj potrten kakor zagrizen. Bolj strog. Da, on je strog. Prav, a kaj ima vse to opraviti z nama dvema? Tega ne razumem. Ne morem in ne morem razumeti. Sprehajava se in on je ves čas tako srčkan in kratkočasen, tako da si mislim, tukaj na samem me bo poljubil — naenkrat pa je tak, kakor da sem ga pičila. Je izpustil mojo roko, kakor da ga je strah, da ga bom okužila. Zato ker sem branila diktatorja, kakor mu pravi on? A zakaj bi kazila najin sprehod s tako dolgočasnimi stvarmi, a, Mirko? Ali pa si se domislil

česa drugega? Ja, prav gotovo se je česa spomnil in zato se je spremenil njegov obraz, njegov pogled pa je postal nepremičen. Zelo strašna mora biti tista stvar, ki je tako ujela njegove oči. Mirko, a vendar to ne morejo biti moje besede, ki so storile to! Saj jaz nikoli ne mislim na Voditelja, saj meni niti na pamet ne pride, da bi mislila nanj! Kaj razumeš, da me prav nič ne briga! Ni prav, da so tako ravnali z njim, ker človek ni žival, a če ti praviš, da je tudi on ubijal, potem je seveda drugače. Ti veš bolje ko jaz. A vse to je strašno. Zakaj vendar govoriva o tem? Ne govoriva o tem! Tako si bil prej ljubeč, zdaj pa sem vse pokvarila s svojimi besedami. Kaj so bile res hudobne? Ne vem, a če je zavoljo njih postal tvoj obraz tako resen, so morale biti hudobne. Mirko, lahko mi verjameš, da mi ni nič mar ne zanj, ne za vse diktatorje sveta. Jaz sem morala delati pred vojsko, med vojsko in moram delati zdaj po vojski. Jaz imam zmeraj žulje na rokah, če so diktatorji živi ali mrtvi. A ti, zakaj si zdaj takšen z mano, ko pa si me prej držal za roko, kakor me ni še nihče. Tudi mama ne. Ne, tudi mama ne. Kakor da mi otipavaš žulje in mi jih prav nalahno božaš. Nu ja, zdaj sem vse pokvarila. Ne jaz, tista vila je vse pokvarila. Vmešala se je v najin sprehod, Mirko. Zato bi rada šla proč od tod. A ti se nočeš ozreti, in jaz si ne upam črhiniti niti besede. Samo da bi se za hipec ozrl, hitro bi našla pogum, in bi ti rekla: »Pojdiva proč od tod!« A ti se

nočes ozreti. Ves čas strmiš v ciprese ali kdove kam in ti ni prav nič mar, da sem tukaj. Videti je, kakor da si pozabil, da si z mano. Da sem jaz s tabo. Nič ti ni mar, da dež rosi in da nimaš dežnega plašča. Ves se boš zmočil.

»Zmočil se boš,« je plaho rekla.

»Da, pojdiva.«

Vračala sta se po poti, ki se je nalahko spuščala navzdol skozi gozd, prah na tleh pa je bil že ves napojen in strnjen, kakor je zmeraj lepo strnjen in gladek prah podeželskih poti v zmernem dežju. Všeč mu je bilo, da je Luciana skrbela zanj, ki je bil brez plašča, in zavedel se je, da bi se ob takšni njeni skrbi lahko začel taliti v njem trd in mrzel odpor. A tisti trenutek se je takoj spet zbral. Zakaj naj se moški na mah razneži, ko ga obsije mehka skrb iz ženskega srca. Kaj mu mar, da ga hoče ubraniti pred nekaj kanci dežja, če pa je za vse drugo topa in lesena.

A vendar je stopil hitreje, kakor da je ta sprememba hoje neobvezno znamenje konca mučnega mrtvila. In Luciana se je te spremembe hitro zavedela, ker njen korak je postal prožen in njeno telo se je gibalo, kakor se komaj vidno suče telo človeka, ki se pripravlja na pogovor, a še ne vé, kako bi začel. On pa si je sam pri sebi ironično rekel: Misli, da je zdaj spet vse prav, ker zdaj spet hodim vstric nje!

»Ne govoriva več o politiki,« je tedaj mehko rekla.

»Prav,« je hladno rekel.

»Kar je bilo je bilo.«

»Kar je bilo je bilo,« je avtomatično ponovil.

»Kar je bilo, tega ni môč več popraviti, ne?«

»Ne, ni môč več popraviti,« je rekel z umetno preprostim in uvidevnim naglasom.

Ona je stópala ob njem, ne da bi ga gledala, ampak videti je bilo, da na tihem v sebi prisluškuje veselju zopetnega soglasja. On pa je od strani opazoval njeno držo in si mislil, da so ženske nemogoče v takšni, naivni in zaupljivi samozavesti; toliko bolj zoprne so zavoljo te samozavesti v trenutkih razdora, kolikor bolj so zavoljo nje drugače ljubke in dražljive. Bilo mu je, da bi se zadrll nanjo zavoljo tega njenega blaženega spajanja protislovij. Kar je bilo, je bilo. To njeno pregrešno, hudičevo poenostavljanje! Seveda mrtvih ni môč več priklicati k življenju — kako velika modrost!

A molčal je, ker kolikor večja je v človeku napetost, toliko bolj nepremičen je v njem molk. Želel si je samo, da bi stopila hitreje ter se čimprej poslovila.

Luciano pa je novo razpoloženje naredilo zgovorno.

»Viš, tako lepo sva se prej pogovarjala. Zakaj bi govorila o politiki! O tem ljudje govorijo zmeraj samo tedaj, ko so nesrečni, ne?« je rekla. »Viš, meni se zdi ko kdo pravi o ministrih, o vladi in diplomatih kakor da se za-

nimamo za ljudi, ki so na drugem planetu in imajo popolnoma drugačno življenje kakor mi. Ni res?»

Molčal je. Čutil je, da ima v nečem prav, a vendar je poslušal njene besede, kakor da mora proti svoji volji prenašati sitno brenčanje.

»Ni res? Kaj ne bi bilo bolje, če se ne bi sploh zmenili zanje?« je vprašala z zaupljivim naglasom, ki ga ima ženska naivnost, ko se ne zaveda, da draži prav s tistimi besedami, s katerimi misli pospešiti spravo.

»Zakaj pa se spomniš ljudi, ki so diktatorja kaznovali?« je rezko vprašal. »Zakaj se pa zanje zmeniš?«

»Mirko, ne govoriva o tem, ne govoriva več o tem,« je zaprosila.

Obrnila je glavo k njemu in ga skušala prijeti za roko. A on je svojo roko umaknil.

»Ne govoriva o politiki. Prav. Meni je popolnoma prav, saj nisem jaz začel. A če dekle, če žena zagovarja morilca, potem to ni več *politika*, ampak konec življenja. Ker če vé, ki bi morale biti z vsem svojim bitjem proti smrti in mučenju, če ve branite rablje, potem je lahko kar nocoj konec sveta.«

»Ne govoriva več o tem,« je krotko rekla.

»Ne, ne govoriva o tem, ker je zguba časa. Zdaj tožite o ubožcu, a petindvajset let, kje ste bili, ti, tvoja mama, vsi vam podobni? Kje so bila vaša mehka čustva, ko

so pokončavali ljudi, zaslužnjevali svobodne može? Kje ste bili, ko so ljudje ploskali ob smrtnih obsodbah?»

»Mirko, jaz nisem nič vedela o vsem tem,« je rekla in ga zaupljivo pogledala od strani.

»Vem, ti nisi ničesar vedela, pa ti tudi ni bilo mar, da bi zvedela. Ti bi bila morebiti ploskala kakor drugi, ko so diktatorjevi sodniki obsojali ljudi na smrt.«

»Nič nisem vedela, verjemi,« je šepnila.

»Samo bedak in poklicni fanatik lahko ploska, ko mora človek umreti.«

»Mirko.«

»Ploska, ker se veseli zmage tiranove pravice!« je skoraj hripavo rekel in se suho nasmehnil.

A zdaj pika. Ne bo več odgovarjal. Dal je duška zadržanemu gnevu in zdaj pika. Pravzaprav se je preveč znesel nanjo, še posebno zato, ker je bil njen glas iskren in skoraj proseč. Res, preveč se je znesel nanjo. A kaj! Naj sodi z dekliškim srcem o življenju. Kaj ni žena čudovita podoba ljubezni, vir klitja in rasti? Če pa je studenec klitja, potem ne more zagovarjati pogube.

Hodila je ob njem kakor obsojenka, z malce sklonjeno glavo, on pa jo je opazoval in mu je bilo zdaj tesno pri srcu zavoljo njene sklonjene glave. Kaj ni druge poti, ki bi vodila do nje, razen te, razen njenega ponižanja? Tega ponižanja pa ni hotel in sam pri sebi je zdaj upal, da bo znala premagati molk s prisrčno besedo. Tega

tvojega ponižanja nisem zakrivil jaz, Luciana, ji je v mislih pravil, ampak on, ki si ga prej branila. O, da bi mogla razumeti, kako vas je vse ponižal in onečastil, da bi mogla to razumeti.

Tedaj je ona rekla:

»V šoli so nas učili, kako da je on oče nas vseh, in zmeraj smo peli o njem.«

Kakor otrok, ki je po joku komaj nehal hlipati, je razsekano izgovorila stavek.

Zganila je ramena.

»V šoli smo se učili, da je on najbolj pomemben človek na svetu. Dokler sem bila šolarka, sem nosila uniformo, potem pa nič več.«

Zatem je še enkrat zganila ramena. »Sem morala trdo delati, v mestu,« je trpko rekla. Pomislil je, da nagajive Luciane ni več, izginila je in na njenem mestu je žena, ki trpko govori o sebi. In njen obraz se mu je zdaj zazdel ob belkasto rumeni kapuci še bolj temen, skoraj rjav kakor strojno olje.

»Grega po tisti poti?« je vprašala.

Komaj vidno je prikimal in šel z njo čez avtomobilsko cesto. Malce je bil kakor odtенок razdraženosti v njem, ker je tako zaupljivo predlagala nadaljevanje sprehoda; bolj mu je prijalo iskanje naklonjenosti, ki jo je prosil obraz male delavke, lice, ki ga je obkrožalo svetlorumeno blago kapuce kakor oblo okence.

»Te ciprese sem vsadila jaz!« je tedaj zadržano vzdiknila in s stegnjeno roko pokazala v stran, ne da bi se obrnila. V njenih očeh se je zalesketala iskrica veselja in zgib njenih ramen je bil ljubko otroški.

IX.

Tam na razcepu, kjer se bela reber steka v avtomobilsko cesto, je bil travnat in ozek trikotnik. Na njem so rastle nekaj več kakor meter visoke in suhotne ciprese. Jetična drevca, ki bi jih niti ne opazil, če bi ona ne bila rekla: »Te ciprese sem vsadila jaz.«

Šla sta po poti navkreber in molčala.

Pot je bila široka, na desno je bilo šolsko poslopje in nekaj vil; na levi je spremljal pot prsobran iz nizkih zidkov, ki so jih združevale, po dve in dve, vzporedne okrogle železne cevi. Tako se je vzdigovala pot do širokega ovinka, kjer sta stali dve vitki in šilasti cipresi. Bili sta kakor znamenje, od katerega se je odvijalo vse drugo zelenje po prostranem bregu navzdol. Ovinek pa je zavil na desno v hrib.

Luciana je zdaj pa zdaj pogledala izpod kapuce njegov obraz. Ni vedela, zakaj molči, ko pa je tako preprosto povedala o sebi in šoli. Ni mogla seveda slutiti, da ga je njeno veselje nad mladimi cipresami zadelo. Ker tiste ciprese je sadila lahko samo takrat, ko je bila majhna šolarka in so jo skrbno učili, komu na čast naj jih sadi. Zato je bil zdaj spet hladen. Njeno veselje nad drevci bi

mu bilo lahko priklicalo podobo male Luciane, a to nje-
no veselje je vsebovalo podobo otroka, ki z vernim
srcem časti tirana. Zavoljo tiste oblasti, ki jo je imel še
po smrti nad otroškim srcem, ga je prešinjalo mučno
ljubosumje.

Še isti trenutek pa se je temu čustvu uprl.

Kaj je zanj Luciana? Nič. Sestra kolikor toliko dobre
znanke. In ta hladna in preprosta ugotovitev mu je
vrnila zavest svobodnega ukrepanja, trdno točko, ki je
z nje lahko ravnodušno od zunaj opazoval svojo sprem-
ljevalko.

Ta določitev razdalje pa mu jo je takoj pokazala v dru-
gačni luči. Videl je zgib njenih ramen, ko je povedala o
cipresah. Nedolžen zgib majhne deklice, ki zaupa od-
raslemu svojo otroško radost. In videl jo je med šolarka-
mi, ki lepo v vrsti, dve po dve, grejo iz šole in imajo
majhne lopatice v rokah. Potem čepijo na zemlji in s tis-
timi igračastimi lopaticami nerodno grebejo v tla. Uči-
teljica hodi od ene do druge in jih nagovarja. One si po-
pravljajo laske, ki jim uhajajo na oči, in držijo jezik med
ustnicami v napeti zavzetosti za tisti svečani popravek. V
svojih drobnih srcih si nedolžno želijo, da bi bil Voditelj
vesel, ker so tako pridne in sadijo ciprese zanj. Nič ne
vejo, da prav s tem drugi sadijo njega v njihova srca,
kakor sadijo njihove lopatice v zemljo majhna drevca
zanj. Nedolžne so. Luciana je nedolžna. Krivica se ji bo

godila, če bo nekoč morala delati pokoro za to čisto ljubezen svojega otroškega srca. Kajti vse je zagrešil, kdor je cepil v njeno srce čaščenje Malika, ki ga bo morala nekoč iz svojega srca iztrgati.

Tedaj se je ozrl. Kakor predramil se je in se zavedel, da je bil tudi on krivičen do nje, ker je pozabil na peklensko moč tirana, ki si vzgoji vernike iz malčkov v šolskih klopih, ko komaj zlogujejo prve črke abecede.

Ozrl se je na Luciano ter videl, kako sedi v šolski klopi in ji nožice ne dosežejo tal, v svoje srčece pa sprejema podobo velike Pameti, ki suši močvirja in zida vodovode. Videl je nedolžne oči, ki opazujejo zdaj učiteljico, zdaj sliko na zidu, o kateri govori učiteljica. In nenadoma je občutil nepričakovano sočutje in nepoznano toplino do Luciane. Bilo je kakor nepopisna želja, da bi negoval deklico, ki je zvesto poslušala hvalo o vrlinah Moža, ki nikdar ne spi in zmeraj skrbi zanjo in ki tudi ponoči, ko so drugi ljudje pogreznjeni v trden spanec, snuje velikanske načrte. Negoval in ujčkal bi tisto malo otroče, ki je potem zraslo in ni hodilo več v šolo, a je še dolgo časa ostalo lutka, ki visi z debelega Diktatorjevega prsta na trdni nitki svojih nedolžnih in nežnih otroških čustev.

Tedaj ga je razburila živa želja, da bi prevzel Tiranu njeno srce in ji ga napolnil s slastjo bivanja, z radostjo zemlje in sonca in jezerske vode. Tako, da bi nazadnje

usahnila poslednja senca velikega Škodljivca, ki so ga nji opevali, medtem ko so ga pošteni ljudje kleli. Prevezela ga je želja, da bi ji z iskro ljubeznijo odstranil še zadnjo klico oboževanja, ki se ga je navzela v šolskih klopeh.

Spet se je ozrl. Čutil je, kako je oglat in okoren. Sprejemal jo je namreč takšno, deklico z vrčkom in lopatico; obenem se je predhodno bal, da bo ona z veseljem nad kakšnim novim spominom razdrla to njegovo pripravljenost.

Tako se je kakor v obrambo pred njenimi možnimi besedami osvobodil svoje lesene drže, zatem pa z zanimanjem pogledal na jezero, ki je čemerno in sivo ležalo pod obokom gostih oblakov. Nato je nalašč krepko brcnil v suh storž, ki je ležal na poti.

Luciana ga je radovedno pogledala, če je samo jezen ali tudi igriv in ji na ta način da je znamenje sprave.

»Si že hodil tod?« je čez čas vprašala.

»Ne. Nikoli.«

»Kako sva šla križem kražem po vseh poteh tale popoldan!«

Njen smehljaj je bil na pol spoštljiv in še zadržan za voljo nejasnosti njegove spremembe, na pol prisrčno vabilo. Od nekod se povrača vanjo prejšnje dekle s porednimi očmi, je pomislil. Še zmeraj je hodil oddaljen od nje, a naglo je ugibal, kako naj preide k vedrim in neprizetim besedam. Prav tako je bilo tudi Luciani, ker

drugače se ne bi tako pogostoma ozrla nanj izpod kapuce.

Oblaki so bili nizki. Zdelo se je, da jih cipresi s svojima konicama zadržujeta, da ne zdrknejo po poti navzdol. Dež ta trenutek ni rosil. Elastične nitke, ki so na njih viseli kanci dežja, so se za nekaj časa skrčile.

Pred cipresama sta se ustavila.

»Lepo, ne?« je vprašala.

»Hgm,« je zamomljal.

Pod cipresama je bila sveta podoba iz porcelana v vdolbini v živi skali, nekaj korakov bolj stran pa zidek z ograjo in za ograjo orientalski tempeljček z vodomedom. Sredi zelenja je samevala lesena hišica z živo zelenimi zaprtimi oknicami. Kateri čudak si je postavil hišico in orientalski tempeljček na ovinku, v senco dveh cipres?

»Ti je všeč?«

»Hgm,« je prikimal. A srdil se je nase, da ga topa zadržanost še veže proti njegovi volji.

»Kam pelje ta cesta?« je vprašal.

A ni poslušal njenega odgovora, šel je in odkorakal naprej, kakor da gre iskat za ovinkom pomoč za nov razgovor. Morda je to trma v človeku, je pomislil. Morda pa je neke vrste sramežljivost, ki mu ne dopusti, da bi kar tako, meni nič tebi nič, prešel v lahkoten razgovor, potem ko je bilo prišlo do tako hudega razhajanja med njima.

Ustavil se je.

Tam, kjer je bil lok ovinka najbolj vzbočen, je namreč ob majhni domačiji štropotala voda in padala iz žleba, ki je molel iznad mlinskega kolesa na levi stranici hišice. V nji je bilo vse tiho, na zeleni vzpetini desno od hiše pa so se pasle kokoši. Kolo je stalo. Preklasto je bilo in veliko kakor hiša, stalo pa je, ker je bil žleb odmaknjen in je voda curljala kar po dolgih palcih in po vretenu v okroglo kotanjo pod kolesom. V kotanji sta sporazumno pluli dve raci in vtikali glavi pod vodo, kakor da se igrata s curkom, ki je nenehno padal v vodo in ju škropil. Zeleni in sočni breg pa se je nad kotanjo strmo, skoraj navpično dvigal.

Zavoljo nizkih oblakov je bilo zelenje še bolj sočno in mlinsko kolo še bolj sivo. Nenavadno kolo. Visoko kakor domačija pa tudi široko kakor zid domačije. Njegova os je šla skozi zid v notranjost, in videti je bilo, da tam notri predira postelje in omare. Ko se bo kolo premaknilo in se bo os vrtela, se bo žito trlo ob postelji, ob priči človeške ljubezni. In os bo krožila ob zibki, ki nadaljuje ljubezen skozi stoletja. In začutil je Luciano ob sebi. In se zavedel, da sta kakor dobra zarotnika. A vedel je tudi, da tokrat Luciana ne bo vprašala: »Je lepo?« Tako je bil zdaj nejevoljen zavoljo njune zadrege. Nekako sprejemal je ugotovitev, da bo molčala, ker ji je že dva-

krat samo zamomljaj v odgovor. Pa ga je tudi, obenem, dražila misel, da ne bo nič rekla.

Tedaj pa se je njena dlan nalahko in nepričakovano vtihotapila v njegovo desno roko.

In pomislil je, da od zdavnaj pozna tiste žulje, ki so vzbokline zelo starega in dragocenega pergamenta. In občutek o dobrem, starem lesu, ki ga je imel prej ob mliniski osi, se je zdaj ponovil ob njeni dlani. Njena roka je bila kakor vzorec izdelka, ki mu ga ona polaga v dlan za presojo, da bi po vrednosti izdelka spet cenil njo. Ob takšni roki je novo soglasje spet umevno in dobro, se je zavedel. To ni dekliška roka, ampak majhen lesen kij, s katerim se ona prebija skozi življenje, in izroča mu ga z zaupljivostjo tiste male šolarke, ki je nekoč prav tako zaupljivo sprejemala vero v vsemogočni idol.

Tedaj se je ob njenem molku in ob zgovornosti njene raskave dlani spet počutil svobodnega in prepričanega v vrednost njunega zbližanja.

Razklenil je s prsti njeno dlan kakor važno listino in prislonil svojo dlan plosko k njeni. Tako sta njuni roki vzporedno viseli dlan ob dlan.

Zatem je upognil njen laket.

»Kdove, ali kdaj melje ta mlin,« je prostodušno rekel.

»Menda!« je na pol veselo na pol začudeno rekla Luciana.

»Živega krsta ni na spregled!«

»Morebiti zato, ker je nedelja,« je rekla in ga od strani zanimivo pogledala. »Se ti ne zdi?«

»Veš, čemu je podobna ta hišica?«

»Ne.«

»Zaboju s kolesom ob strani, ki ga imajo brusači.«

»Samo malce večja je . . .«

»Da, in kakor da se je s temle kolesom privozila po zeleni rebri navzdol, dokler se ni morala ustaviti tukaj ob cesti in ob tej kotanji.«

»Ob racah!« je vzkliknila.

Zatem je vedro, a z odtenkom blagohotnega pokroviteljstva dodala:

»Kaj ti vse ne pride na misel!«

Njena roka je bila krotka v njegovi roki, vendar še ni bila prepričana, ali je v resnici lahko ob njem svobodna kot poprej.

»Majhna stavba, mlinsko kolo in race, vse kakor na razglednici!« je tedaj rekel.

Vozel mučnega molka se je bil razvezal v njem, a v prisrčno vedrino novega razpoloženja se je bil hitro vtihotapil odtenek zbadljivega posmeha. Večkrat se namreč človeku zgodi, da se mu iz prešernega zadovoljstva nad premagano tesnobo misli prehitro porajajo in švigajo kakor iskre iz gorečega borovega lesa. Ljudje, ki so šli skozi velike preizkušnje in so kljub vsemu polni žive notranje sile, najbolje poznajo tovrstna razži-

vetja; njihova besedna prasketanja jim namreč potrjujejo vero v svojo notranjo živost; in z njimi se kdaj malce tudi znesejo nad vidnimi ali nevidnimi vzroki tesnobe in osamelosti.

»Kakor na razglednici,« je rekel.

»Ja,« je pritrdila, ker ni ujela zbadljivosti njegove šale.

»Mlin in race in ti in jaz.«

»Ja,« je zadovoljna prikimala.

»Vse kakor v ilustriranem časniku!«

Tedaj se je uprla.

»Ni res!«

»V ozadju kolo z lopatami —«

»Zakaj si takšen.«

»— ob kolesu pa ona in on. On se naslanja na leseno mlinsko kolo in jo objema okoli pasu . . .«

»Zakaj si takšen,« je šepnila.

To je bila skromna pritožba, in njena roka se je nalahko zganila, kakor da se hoče počasi izviti iz njegove. A ostala je mirna. Tako se potaji človek, ki bi se uprl, a nekaj iz zavesti krivde, nekaj iz spoštovanja do sogovornika obrzda za trenutek svoj upor. On pa je pustil, da ga je zanašala spet najdena igrivost, čeprav si ni prikrival, da je bilo tudi zrno hudobije v njegovem namigovanju; obenem pa kakor nenadna preizkušnja, ki jo mora ona prestati, če naj bo vredna spet najdenega zaupanja.

Zato je še rekel, a že z občutkom slabe vesti:

»Prav takšnale slika je bila v tedniku, ki si ga imela opoldne na mizi! Kako so vam všeč, vam dekletom, take slike, kaj?«

Njegov nasmešek je bil suh in prisiljen, kakor so zmeraj izraz zadrege nasmeški ljudi, ki jim hudobija ni naravna lastnost, ampak izrodek ponesrečene duhovitosti.

»Ah, kaj!« je vzkliknila Luciana in osvobodila svojo roko.

Dve užaljeni gubici sta se ji nabrali ob ustnicah in v očeh se ji je zgostila uporna senca.

Potem se je resno in počasi obrnila in oddaljila od njega ter polagoma šla po poti navzgor.

X.

Ne, tega ni bilo treba, si je rekel. To je zelo podobno malenkostnemu maščevanju, je pomislil. A tudi ne. Kajti vedel je, da če bi se bila ona zahihitala nad dovtipom o ilustriranem tedniku, bi jo pomilovalno opredelil, in njuno pobotanje bi se zagotovo spremenilo v ironično zabavo. Tako moder človek večkrat skoraj nehote nastavi sogovorniku nevidne pasti, s katerimi ga preizkuša. Kajti bolje je nekoga izgubiti poprej kakor potem.

Njena roka se je uprla, je pomislil. Njena hrapava dlan. Saj bi si moral misliti, da se bo. A saj je pravzaprav slutil, da se bo. Prav gotovo, da je slutil; zakaj pa bi se prej takó v zadregi nasmehnil, če ne zavoljo zavesti, da ji dela krivico?

Tako je bil zdaj ves vzradoščen, da bi ji daroval sto lepih misli zaporedoma, ker je ni sreče, ki bi bolj preseneti, kakor odkritje, ki ne samo razveljavi tvoj dvom, ampak te tudi obdari z novim bogastvom.

Stopil je za njo in jo prijel okoli ramen. Zatem je z odprto dlanjo svoje levice vzdignil njeno levo roko in jo potežkal. Molčal je, kakor je prej molče prišla ona k nje-

mu, ko je stal pred mlinom. Opazoval jo je od strani in njegov pogled je bil veder. Ona se ga je prav gotovo zavedala, a je molčala, medtem ko je on spet in spet izpodnesel svojo dlan in nato s plosko dlanjo spet ujel in potežkal njeno dlan.

Takšna samogibna ritmična igra je kdaj lahko tresljaj, ki pomaga težki besedi na dan.

Nasmehnil se je.

»A pustiva tiste tednike,« je rekel. »Ti in jaz —«

»Ti in jaz?«

Zožila je ramena, kakor da bi spet hotela uiti. »Ti in jaz?« je ponovil.

»To je nekaj popolnoma drugačnega,« je skoraj neslišno šepnila, ne da bi se ozrla.

Molčal je, ker je bila beseda samo v napoto ob tistem, skoraj telesnem združenju, ki ga je prinesel molk kot tiha in napeta plima. Samo njeno ramo je njegova roka krepkeje stisnila, svoje lice pa je prislonil k platnu mokre kapuce. Nekaj igrivo obrednega je bilo v tem, kakor gib moške sramežljivosti, ki v šaljivi nežnosti prizna svojo potešenost.

»Do tistegale zidka tam greva,« je rekla Luciana in pokazala z brado.

Njegova roka jo je objemala, a tisti trenutek mu ni bilo nič mar, kam naj bi šla; bilo je, kakor da se komaj zdaj zaveda resničnosti njenega bitja, njegove ubrane in

vabljive težine. V resnici je bilo njeno pomladno telo ves čas živo in prožno pod njenim dežnim plaščem, zanj pa je od tiste vile sredi mrkih cipres kakor odmrlo. Prav do zdaj, do tega trenutka.

Luciana se je obrnila in ga hudomušno pogledala. Je uganila njegovo misel, jo čutila na svojem telesu pod plaščem?

Stekla je čez cesto, kakor da se poigrava s svojo zmaggo. On pa je negotov obstal sredi poti.

Na levo je bila majhna hišica z zaprtimi vratci. Rjava so bila, in Luciana je stekla k njim, nastavila je uho nanje in poslušala. S sklonjeno glavo je bila v belkasti kapuci kakor poreden palček, ki prisluškuje ob vratih pravljичne hiše. In tudi poškilila je z desnim očesom kakor poreden palček.

»Nič ni slišati,« je rekla.

Tedaj se je nasmehnil. Iz same nagajivosti mi je ušla, si je potolažen rekel, ko je stopil k nji.

»Potrkajva!« je rekla in držala kazalec pred ustnicami ter ga skrivnostno svarila, naj bo tiho.

»Če se kdo prikaže,« je zatem modro razložila, »če se kdo prikaže, bova rekla: ,Neki deček je bil, a je zbežal!«

Živo je zrla vanj, kakor da nagaja njemu, on pa je zdaj prvič lahko pozorno opazoval njene oči. V njenih zenicah je bila raztopljen sivekasta navihanost, ki se je prelivala v kolobarčkih srebrne svetlobe.

»Otroče,« je šepnil, ne da bi umaknil oči od njenih oči.

»Naj udarim?« je vprašala, ne da bi umaknila svoje oči od njegovih oči.

»Daj!« je tiho vzkliknil njenim očem.

Luciana je hitro zarovštala po vratih in zbežala.

On je tekel za njo.

»Tak škrat,« je rekel. »Tak škrat!« In tekel je in jo držal za roko, medtem ko je njen dežni plašč svobodno plapolal. Kaj je res tale poredna roka hkrati tista, ki je kakor kos lesenega stroja, se je vprašal.

»Tukaj,« je zasoplo rekla in se ustavila.

Bila sta spet ob nizkem zidku.

Tam je bil breg pod njima ves pokrit z oljčnimi gaji, vse navzdol in vse v širino same oljke, dokler jih niso skrivali nizki oblaki. In ta zidek na ovinku je bil zanju kakor izvidniška točka, kjer sta bila ljubezniva čuvaja nad oljkami celega pobočja pod njima. Pod zidom, samo tik pod zidom, so bili v visoki travi makovi cveti. Prav tik pod zidom in vse okoli njega, kakor da je nekdo nalašč zanju hodil vzdolž zidka, ki spremlja široki ovinek, in sproti samo tam trosil makova semena.

Dež ni rosil, a jezero je bilo tam spodaj, kjer so se nehale oljke, umazan jezik na pol skritega močvirja, ki so ga zadelali oblaki, kakor da bi se za zmeraj zvalili nanj. Tišina pa je rahlo počivala na vsem, posebno na oljkah,

ki so se raztezale daleč po pobočju kakor nizko in gosto grmovje.

»Kaj se ti zdi?« je vprašala. Še zmeraj je hitro dihala. Tekla sta bila, kakor da bi se bala, da bi zamudila kratkotrajen prizor. In pomislil je, da ona verjetno zares ni še tako zasopla in vznemirjena opazovala svoje domače pokrajine.

»Tiste oljke,« je rekel.

»Kaj jim je?«

»Nič. Ne vem, čemu je podobna njihova barva. Ne kaj, kar je sivo in resno, a vendar svetlo.«

»Pepel. Se ti ne zdi?« je rekla. »Samo še nekaj zelenkaste ga bi mu bilo treba dodati!«

Tako sta modrovala, kakor da jima gre zares za olivno barvo oljk, medtem ko sta obadva odlašala z resnico, ki je stala za njunimi besedami. Nobena slast ne more zamenjati tega nehotenega odlašanja, ki približuje slovesen trenutek, čeprav se zdi, da ga oddaljuje, je pomislil, to mešanico napete vznemirjenosti in dvomečega pričakovanja.

»Da,« je rekel. »Pepel, samo da bi mu bilo treba pri-mešati še nekaj prahu iz steklenih zrnč.«

Nato se je obrnil k nji.

»Kakor zrnca v tvojih očeh, ko trkaš na vratca!«

Luciana se je poroglivo nasmehnila.

»Veš,« je rekla in se namuznila. »Brez potrebe sva bežala proč od tistih vratc!«

»Zakaj pa?«

»Tista hišica je zapuščena!« je vzkliknila in imela biserna zrnca v očeh.

»Aha,« je rekel in bolj odločno pridržal njeno roko, ko jo je ona, kakor poreden deček skušala odtegniti.

»To je tista roka, ki je tolkla po vratih,« je rekel. A potem je za trenutek bil neodločen. Vsakikrat je tako v zadregi, ko je med njima njena roka s svojo zgovornostjo. Kakor da mora ob nji brzdati svojo zaletelost, ker je njena roka podobna pričujočnosti tuje in resne osebe, vpricho katere je treba poplemeniti svoje otroško in neprizadeto veselje.

A zdaj se je zavedal tudi naklonjenosti njene roke.

»Ukor bi bilo treba izreči nad temi prsti kakor nad mulcem, ki je v veži pritisnil na gumbe tujih zvoncev!«

»Le daj,« je rekla. »Jaz pa te bom ugriznila!«

Obadva sta se smehljala v napetosti, ki je ves čas nihala med resnico in igro, kakor da se iščeta med gostimi vejami in med gostimi oljčnimi listi in pričakujeta, da ju bo združila naklonjena tišina pobočja.

Tedaj je Luciana ujela njegovo roko in razklenila ustnice in približala zobe njegovi levi dlani. Nekaj otroško požrešnega, naivnega in vedro živalskega je bilo v tistih dveh vrstah zob, ki jih je sprožila. A tedaj je on položil

roko pod njeno brado in ji počasi, rahlo, a vztrajno dvigal glavo. Ona se ni branila, ampak kakor prehajala iz slepe zaletelosti mlade živalce v vljuden mir. Sprva ga je s sklopljenimi vekami odsotno sprejela, zatem pa sta se njuni ustnici mehko razdvojili, kakor se razdvojita dva gladka režnja pomaranče. In tedaj je tudi njeno telo postalo v njegovem objemu naročje živih pomaranč iz nasadov na bregu; in mu je bilo, kot da breg ni več obdan s sivimi oblaki, ampak pod sklopljenimi vekami se mu je pokrajina vsa kakor zasvetila v soncu, ki bi odsevalo z jezera kot od zrcala. Njena kapuca je zdrknila s tilnika ter mu padla na laket, njena roka pa se je krepko kakor obroč oprijela njegovega vratu. Bil je gardski objem v pomladni strasti, v kateri začenjajo zoreti pomaranče in limone kakor ob Sredozemskem morju. In njegova zavest je zaplavala v vrtincu svetlobe, ki se je porajala v njem ter se sredi sivega ozračja razširjala po bregu navzdol. In ujet je bil v svežo posest napetih pomaranč njenih prs in obenem skromen ob žuljavi dlani na svojem vratu.

Takrat pa se je ob ti zavesti nenadoma spočel val navdušenja v njem, in on ga ni znal ukrotiti. Zazdelo se mu je, kakor da spada v njeno igro o grizenju roke. Nekak silen veter razkošja, ki je izhajalo iz občutka zmage nad vsemi nesoglasji tistega popoldneva. Nedopustno otročji si, se je v preblisku zavedel, a tisti trenutek je

avtomatično okrepil pritisk svojih rok okoli njenega pasu, kakor da jo v prešerni nagajivosti hoče vzdigniti s tal. Kakor vzdigneš otroka, ki ga imaš rad, a se hkrati igraš z njim.

Luciana se je tedaj rešila njegovega objema.

»Te zabava, kaj?« je posmehljivo vprašala.

Odmaknila se je od zidka in se obrnila, kakor da hoče oditi. A stopil je takoj za korak prednjo.

»Kako?« je presenečen vprašal. Prisiljeno se je nasmešnil in položil desnico na njeno ramo.

»Sem rekla, da te tale igra zabava.« In odtegnila je njegovo roko s svoje rame.

»Ne,« je odločno rekel.

»Ja.«

Prijel jo je za komolec in stopil naravnost prednjo. Hotel je videti iskrico navihanosti v njenih zenicah. Prav gotovo je skrita v njih. A ni je bilo. In takrat mu je zamrl nasmešek na ustnicah. Kaj se je neozdravljivo zarezal med naju nesporazum in piči zdaj mene zdaj njo z želom nezaupanja, je pomislil.

Zavoljo njenega resnega pogleda je izpustil njen komolec. In tisti trenutek je bil njegov pogled napadalen; ker najbolj zoprno razdraženost doživi človek takrat, ko nekdo napak tolmači dejanje, na katerega se že sam jezi. In ošinil je njene roke, in zazdele so se mu okorne in

neodzivne ter zavoljo tega prav one krive, da je Lucianina misel tako neprožna.

Obrnil se je in se prestopil. Zdaj je bil korak pred njo.

»Motiš se,« je hladno rekel. Da, bil je hladen, obenem pa, in to je bila spet nova dvojnost, je bil tudi vesel njenega upora.

Luciana je bila za njegovim hrbtom.

In žal mu je bilo, da odhajata stran od zidka, ki je bil zaokrožen balkon nad bregom. Upiralo se mu je, da sta tako vsaksebi, da ona jemlje vzgib prešernosti za zabavo. Obenem pa se je zavedel dvoma tiste trde roke, ki se je bila za trenutek omehčala na njegovem vratu. Molčal je, medtem ko je v sebi čutil kot napet val mehke sreče.

»Poljub ne more biti nikoli zabava,« je rekel.

Potem se je ustavil, ne da bi se obrnil. Tedaj je ona, ki na to ni bila pripravljena, zadela z levo ramo v njegovo desno ramo.

»Prej, ob tisti cipresi bi te ne bil poljubil za nobeno ceno,« je rekel.

Obrnil se je, da ji je premo zrl v obraz.

»Ne bi te bil poljubil, pa če bi bil vedel, da ne bom vse žive dni več poljubil dekleta.«

Njegov pogled je bil trpek, a hkrati neodpušljivo strog. Lucianine oči pa so bile negotove v pričakovanju končnega naglasa njegovih besed, kakor oči žene, ki bo iz naglasa moževih besed skušala spoznati, ali jo je varal

ali ne. Bolj kot neodločne so bile njene oči vdane in nežne, le da svetloba v njih še ni znala najti prave barve.

»Tudi če bi mi vrgla roke okoli vratu,« je trdo rekel in premaknil nogo, da bi se obrnil.

Takrat ga je njena roka prijela za laket; v prodirnem izrazu njenih oči je bil v preblisku kakor očitek za morebitno laž združen s sijajem žive hvaležnosti; od nekod pa se je stekala v pogled naklonjena sila, ki je bila kakor odsev na tistem smejoče pomladne pokrajine. Potem je položila roke na njegova ramena in še potem so se njene roke zaprle v oklep na njegovem vratu. V njenih napetih laktih je čutil, kako se vzpenja na prste; v prsih, ki so se mehko ugnete ob njegovih, je čutil, kako se je otroško in prisrčno že vzpela. Potem pa ni več vedel, ali so samo otroški tisti neizrecno presunljivi in drobni dotiki njenih ustnic, ki so se razmnoževali na njegovem vratu, po licu, po ušesu in spet po vratu. Bil je zmeden od blažene megle, ki ga je omamljala, da se je nasmehnil ves opojen od silnega presenečenja.

In tisti trenutek se je spomnil vile med cipresami, kjer sta se sprla, in ga je zapeklo, da je tam pustil vnemar kakor predmet to čudovito bitje, ki ga zdaj ljubkuje. In si je očital, da je ni že tam rešil z ljubeznijo, ampak jo pustil sredi praznine kakor siroto brez očeta. Da je ni rešil z ljubeznijo, ker samo ta je lahko ščit proti vsem obupom. In tedaj je objel njena ramena in s svojo glavo

tesno pridržel njeno glavo, da bi ji onemogočil drobno in neustavljivo razprševanje. Bilo je kakor prošnja, in bilo je pretresljivo, ker je prihajalo iz občutka krivde, ki ni bila njena, ki pa jo je ona podedovala in se je je zdaj reševala z obsipanjem poljubov kakor otroče, ki prosi odpuščanja in je hkrati hvaležno. On pa je medtem siloma in rahlo obenem oddaljeval njeno glavo. Božal ji je lice s svojim licem in se počasi sklanjal, da bi ona ne stala na koncih prstov. In tako jo je rahlo položil na tla kakor vazo na njeno dno. Potem je našel njene ustnice, jih zaslonil z dlanmi, da bi se jim približal in bi se pravilno pretočil vanj ves sok njenih zrelih sadov in ves zgoščeni mik njenega telesa. Na njegovem vratu pa sta počivali njeni hrapavi dlani kakor dve žlebasti borovi skorji; nanju je zdaj spet rosil dež.

XI.

Potem sta šla in njun korak je bil prožen, skoraj poskočen.

Luciana je stegnila roko.

»Rosí,« je rekla in začudeno pogledala, ker se je komaj zdaj narava povrnila, da je bila nad njo, ob nji in vse okoli nje.

»Pokriti je treba to dragoceno glavico,« je rekel in se ustavil. Vzdignil je kapuco, ki ji je bila zlezla na ramena, in jo poveznil na njene goste lase.

Tako sta šla.

»To je ena izmed mojih najlepših nedelj,« je zatem rekla.

»Najlepših?«

»Ja. Pravzaprav najlepša.«

»S temi oblaki?«

»Le norčuj se!«

»Najlepša, s tem dežjem?«

»Kar norčuj se, kar.«

A obadva sta se radovala igrivega razpoloženja, kakor se zmeraj raduje človek, ko izginejo vse motne misli pred čisto, skoraj neverjetno preprostostjo.

Luciana je skomignila z rameni.

»Zdaj lahko rečeš, kar hočeš. Zdaj me ne boš več presenetil!«

On pa je bil prav tako na videz resen.

»Zares nenavadna nedelja,« je rekel. »Našel sem takšnega palčka v rumeni kapuci, ki se vzpenja na prste!«

»Oj ti, ne šali se z resnimi stvarmi,« je veselo rekla.

Potem je vzdihnila in vdano privolila:

»Pravzaprav se lahko šališ. Tri dni boš ostal tukaj ob jezeru, potem pa boš odšel z vtisom, ki bo morebiti malo drugačen od tistih, ki jih imaš o jezeru iz vojnih let!«

Potem je zganila ramena.

»Zame pa bo jutri spet kolo. Kolo in delo. Potem spanje in spet kolo.«

Njen glas je krotek prihajal izpod kapuce kakor vdan glas meniha, ki dela pokoro za grehe, ki jih ni storil. In čeprav je bila ljubka v šilasti kapuci, je bilo vendar v njeni postavitvi precej tudi resnobe in trudnosti delavk, ki so se, še skoraj otroci, spoprijele s tovarniškim ozračjem. Še bolj kakor njen glas pa je bila njena roka med njima kakor predmet, ki ga sodnik postavi na mizo v obremenilni dokaz.

»Viš,« je rekla, »vi prihajate sèm, da se nagledate jezera, a za nas, ki brzimo mimo njega na kolesih, za nas

so seveda pomaranče tudi rdeče in limone rumene, vendar so tam, ob strani avtomobilske ceste. Za nas so kakor telegrafski drogovi ali kakor obcestni kamni. Ker za nas so predvsem važni samo kilometri!«

On je molčal.

»Prej si rekel, da ne opazujem jezera. Misliš, da ne vem, da je lepo? A lepoto zbirajo izletniki, ki se vozijo na krovu potniškega parnika in nastavljajo fotografske aparate, nad jezerom se ne navdušujejo moške, ki raztovarjajo tovarne jadrnice ob pomolih.«

On je molčal.

V stisku njene krepke roke je čutil, da ona hoče, naj molči in naj ji oprosti tisto trenutno slabost. A bolj kakor tožbo nad krivičnim redom, ki jo je zaslužnjeval, je čutil v njenih besedah opravičilo za zmote tistega popoldneva. Bilo je, kakor da ga skuša prepričati, da nima priložnosti presojudati, kakšen je vladar in zakaj je eden boljši od drugega; ker vladarji so presneto oddaljeni od njene predilnice in pa od predorov.

»Najin mlin!« je vedro rekla.

»Hgm,« je prikimal.

Bila sta pred mlinom kakor pred podobo, ki jo že zdavnaj poznata. Hišica je bila tiha, vodni curek se je ulival iz premaknjenega žleba čez kolo. Vse je bilo nedotaknjeno, le raci sta bili zapustili kotanjo in si na zeleni travi oštrcavali peresa pod perutmi. Pred četrto ure sva

bila tukaj, je pomislil; kako se hitro pomakne v spomin, kar je bilo močno doživeto, in zabriše vse časovne razdalje, tako da je oddaljeno blizu in bližina oddaljena. In zdaj se mu je zdelo, kakor da poznata tisti mlin od časov, ko ona — šolarka — še ni sadila cipres.

»Kakor da ga pozna od takrat, ko si bila tako majhna,« je rekel in stegnil roko in približal dlan niže k tlom.

Luciana je vzdignila glavo in ga na moč pazljivo pogledala izpod kapuce. Potem se je nasmehnila.

Nista se ustavila, mimo sta šla in molčala. Približala sta se ovinku z orientalskim koticom pod dvema cipresama in bila v tistem nerazsodnem razpoloženju, v katerem se človek z lahkoto odloči tudi za velike stvari in drzna dejanja.

Iz sive nebesne kupole je rosil drobcen, skoraj neviden dežek, in tedaj je Luciana vzdignila njegovo roko in jo pritisnila k svojemu licu. Potem jo je med hojo držala ob licu, čez čas pa je nepričakovano mehko pritisnila svoje ustnice nanjo.

Vznemirjen ji je odtegnil roko in osupel pridržal korak.

»Luciana,« je komaj slišno šepnil in se zazrl v njene oči. A ona ga je sunkoma spet prijela za roko, stekla in ga povlekla za sabo.

Tekla sta po rebri navzdol, drobna prha pa jima je letela v lica, kakor da jima narava pošilja svojo privolitev.

Ko se je ustavila, si je popravljala dežni plašč; vsa zasopla je bila in nalašč je vdihavala zrak z odprtimi usti.

»S tabo —« je rekla.

»Z mano?«

»S tabo je lepo,« je rekla in šumno poslala sapo iz ust, da se je oddahnila.

»Kakšna past je to?«

»Nobene pasti. Sem samo rekla, da je s tabo lepo.«

»Zakaj pa?«

Lovila je zrak kakor otrok, ki hkrati pritruje z odprtimi usti in kima z glavo.

»Zakaj?« je smeje vprašal.

»Zato, ker nisi nič ošaben.«

Tedaj sta se sporazumno zasmejala, tako da sta s tem vsak zase zaslonila svojo zadrego.

»Vsakdo bi bil tak,« je veselo rekel.

»Ne bi bil, ne.«

»Bi bil. Ob tebi ne bi mogel drugače.«

Luciana se je najprej namuznila, potem pa se je njen obraz zresnil.

»Ni res,« je rekla. »Marsikdo se ne bi tako ponižal in bil tak z navadno delavko.«

On se je tedaj naglas zasmel, tako, z odprtimi usti, da je umetno povečal glas z odmevom v ustni duplini.

»Torej sem se jaz *ponižal*?« je porogljivo vprašal. »O, da bi ne bilo ne konca ne kraja takih *ponižanj*!«

Luciana je poredno sklopila nosnice in ga prijela za roko.

»Pridi,« je rekla.

»Zakaj naj bi bila delavka, ki je razumna in brhka, manjvredno bitje?«

Luciana je negotovo zganila ramena.

»Prej je, po mojem, več vredna,« je rekel. »Zato, ker ni razvajena. Zato, ker iz izkustva vé, kaj je naš vsakdanji kruh! Se ti ne zdi?«

»Vsi ne mislijo tako,« je rekla, a njena roka se je rahlo premaknila v njegovi kakor zelo občutljiv števec, ki zaznamuje tudi najbolj prikrito spremembo toka.

Tedaj se je njemu zazdelo, da je prišel trenutek, ko lahko omeni njene roke, ne da bi to preveč opazila.

»Zakaj?« je vprašal. »Zavoljo žuljavih rok?«

A Luciana je skomignila z rameni z objestnostjo fantiča, ki si ga spomnil, da ima raztrgane čevlje; še nalašč bo takrat cebnil v kamen. Tako so se Luciani zdaj oči brezskrbno smehljale. Nobenega dvoma in bilo ta trenutek v njih, samo igrivost, ki se sproti poraja iz občutka svetlega zadoščenja. Ob robu kapuce se je nabral debel kanec dežja. In ona je počasi sklonila glavo pošev in s poševnimi očmi opazovala kanec, potem pa naenkrat sprožila ob njem kazalec, da je kanec v drobni prhi odletel z roba kapuce.

To je Luciana, si je rekel, docela izbrisana je podoba njenih raskavih rok!

In tedaj je razkrečil prste njene roke s svojimi prsti in krepko objel s svojo dlanjo njeno dlan; potem jo je takó, z njeno roko v svoji, objel okoli pasu. Ko jo je nalahko upognil vznak, so njune ustnice rodile stik, ki je bil preprost in kratek kakor pika na koncu stavka.

Bila sta pred šolo, in Luciana ga je pridržala.

»V to šolo sem hodila tudi jaz,« je razigrano rekla, se obrnila in ga peljala po poti navzdol.

A ob tem njenem spominu zdaj ni bil več zamolklo hud nanjo. Zdaj je prisrčno opazoval, kako majhna deklica sedi za klopjo in grizlja peresnik, medtem ko upira svoje velike oči v Voditelja na sliki na zidu. Kolo življenja pa je tisto podobo za zmeraj pogreznilo v nič, medtem ko so zdaj vsepovsod učilnice in klopi za slobodne človekove otroke, si je mislil. In zavedel se je, da je potešen. In še se je zavedel, da je ona prej z igrivostjo zakrila poljub, ki ga je bila dala njegovi roki; stekla je in zaokrenila pogovor. In od tistega trenutka ga prevzema ta osuplost in čudovit nemir, ker to je bil njen dar, ki ga ni vreden, a se bo prav zavoljo tega pretakal v njegovih žilah za vse večne čase. Kaj je zažuborelo v skitem studentu ženskega bitja? Ker to ni bila samo nežnost, ki se je prebudila, ko ji je on omenil otroška leta, čeprav je ženi prav tako sveta podoba sebe-otroka, kakor so sve-

te njene sanje o otroku, ki ga bo rodila. Ne, v tistem dotiku njunih ustnic je bil poleg zadržane želje po ljubkovanju, ki si je za trenutek našla izhod, tudi vzgib hvaležnosti. Tako je hvaležna ženska, ko moški prezré vse njene vmesne ljubezni in jo vidi takšno, kakršna je bila takrat, ko je kot malo punče sanjala o čudežnem srečanju. A kakšna je potem moč vsiljenega malika, Luciana, če jo sleherno ljubeče srce lahko zatré? Ničeva je, ko se ji človek upre s ponosno in ustvarjalno ljubeznijo. In nepremagljiv je tedaj človek, kakor sva midva zdaj nepremagljiva, čeprav sva samo popotnika v objemu drobnih kapelj, ki naju obsipavajo.

Tako sta prečkala avtomobilsko cesto, in ko sta šla mimo cipres, ki jih je Luciana sadila, je bil zmagoslavno zadovoljen, da so bila vsa suhcena in revna. Saj niso bila drevca kriva, da so jih sadili v hudobčevem imenu; nedolžne otroške roke so jih vtikale v zemljo, in lahko bi zrastle lepa in vitka. A tudi narava je kdaj človeku zarotnica.

Tudi zato je bil prešeren ob rahitičnih cipreskah, ker je bila Luciana ob njih vsa prožna in sveža, kakor da se je vzdignila z rdečim makom iz pomladne gardske trave.

Tedaj jo je pridržal.

Luciana se je presenečeno zagledala v njegove oči, obenem pa mu skrbno in mehko vrnila poljub.

Potem sta šla.

»Zakaj?« je vprašala.

Najrajši bi ji rekel: Ker se nisi spomnila cipres, a se je rajši ustavil in ji popravil kapuco, ji z dlamni objel stranici in ju pritisnil k licu, da je bil njen obraz kakor ujet v platneno lino, ko se mu je spet približal.

»Zdaj ne bo nikamor zlezla,« je potem rekel o kapuci.

In prišla sta se za roke in bilo jima je, da bi obšla vse jezero, čeprav meri šestdeset kilometrov v dolžino in ponekod tudi deset kilometrov v širino!

Ko je človeško bitje tako razkošno, se ob njegovem močnem doživetju sprožijo predvsem noge, da bi si v veselju osvojile ves svet, je pomislil.

Smejala sta se, in gosta prha jima je rosila na razprte ustnice in samozavestnemu gibu roke je zdaj sledil začuden vzklik, zdaj spet svetel pogled, ki je šel kakor sončni žarek skozi dežne kapljice.

Vendar je bil zdaj on tudi nemiren.

Tako rahlo in nerazločno nemiren je človek, ki je nekaj pozabil, a ne vé, kaj; tak občutek je podoben majhni luknjici, skozi katero uhaja tekočina iz navidezno cele posode. Kaj ga moti? To, da jo tako drži za roko in igri vo maha z njo? A ni bilo to, kajti velik suhoparnež je, kdor ne zna dati tudi z igro in ritmom smisla življenju. Kaj torej na skrivaj in potuhnjeno zasenčuje njegovo

sproščenost? Opomin, da bo čez tri dni odšel in da je njuna prešernost kratkotrajna?

A takrat se je naenkrat zavedel, da gresta po poti, ki pelje mimo vrta s tisto vilo sredi cipres.

Kar samogibno preprosto so bili njuni koraki ubrali tisto pot.

Pa zakaj je ne bi, kaj niso vse poti speljane kakor nalašč zanju skozi pomaranče po vseh gardskih bregovih? Seveda so, a tukaj, na ti poti, ozračje ni napito samo s pomladnim dežjem kakor nad drugimi potmi; ta pot je nekje prepojena s hladom, ki veje kakor iz prepada. In bilo mu je, da bi ji rekel: Ne hodiva tod, Luciana, ker ta pot ni primerna za najino komaj rojeno navdušenje; najini veseli koraki hitijo po cesti, ki bo ob tistih cipresah — kakor prej — obvisela nad praznino. Vrniva se, Luciana.

A je molčal. Nič ni rekel. Zato, ker ni hotel pred njo priznati svoje bojazni; čeprav ni šlo za bojazen pred močjo tistega mrkega prostora, ampak za strah, da ne bi tam smrtna senca po naključju padla na njuno dragoceno brezskrbnost in jo omadeževala.

Tedaj se je Luciana nepričakovano ustavila.

»Vrniva se,« je rekla.

»Da, vrniva se,« je pritrdil.

Kaj je zaslutila mojo skrb, se je vprašal, ali pa jo je ljubezen že naredila takó tenkoslušno za nevarne zasede?

»Predaleč greva,« je zaskrbljeno rekla.

»Kar vrniva se.«

»Da,« je rekla.

Potem ga je še resnobno pogledala, a vendar tudi malce izpod čela, kakor da hoče jasneje določiti obema zelo preprost in uvideven razlog, zakaj naj se vrneta.

»Preveč sva se zakasnila, veš,« je karajoče razložila.

»Da,« je potrdil in se ji zazrl v oči. Njene zenice zdaj niso bile ne sivkaste ne rjave, ker tisti trenutek je bila v njih svetloba snega na Monte Baldu. Tam zgoraj so se namreč trgali oblaki in zaton je na vrhovih hitro zlil brentač malinovca na snežne lise sredi skal. Vse polno odsevov je bilo v tistih očeh, ki so bile zdaj polne ognja in nežne, potem zaskrbljeno poredne in v igri resnobne, kot zdaj, ko je rekla, da se morata vrniti, pa spet ljubke in čez trenutek obzirne, kakor se ni môč v nobeni šoli naučiti biti šaljivo obziren. Vse to hkrati pa so njene oči tedaj, ko se nasmehnejo in ukažejo njeni roki, da se sproži in seže po njegovi roki.

»Pojdiva,« je spet rekla in se hitro napotila, kakor da ga, hodeč korak pred njim, želi čimprej odvesti proč od nesrečnega kraja.

Čez čas je iz svoje misli poredno rekla:

»Pozabila sva na našo mamo!«

»Če bi šla v kino, bi bila prav tako pozna,« je rekel.

»Danes je brezvladje.«

»Danes,« je ponovila.

»Ni tako?«

»Je tako, je. Danes. Jutri pa boš bogve kje!«

»Jutri bom dopoldne na veronskem bregu jezera, popoldne pa spet na tem!«

»Hgm,« je zamrmrala.

Tedaj se je nasmehnil. Presenečenje za presenečenje, je pomislil. Ti si mene, ko si pravkar rekla, naj se vrneva s te poti, jaz pa bom zdaj presenetil tebe, si je rekel.

»Kdaj končaš jutri z delom?«

»Ob devetih zvečer. Zakaj?«

»Čakal te bom ob tovarni.«

»Beži, beži. Ti boš prišel tja pome!«

»Samo zmeniva se, kje te bom čakal.«

Luciana se je porogljivo namuznila, ne da bi odgovorila.

»Ti,« je trenutek zatem rekla in pokazala s kazalcem.

»Bodi tako priden in mi utrgaj nagelj.«

Stegovala je kvišku roke kakor dekletce, ki kaže očetu zrakoplov, a ne gleda zrakoplova, temveč očetu v oči.

In tako se je ozrl in zagledal cvetove vrh zida; spodaj je bil zid porasel z bršljanom, zgoraj pa so viseli čezenj nageljni. V ozračju sivkastega zatona so bili kakor šop rdečih lampijončkov. Že tretjič sta zdaj šla mimo njih, a jih je videl komaj zdaj, ko mu jih je ona pokazala. Oddaljil se je za korak in se pognal s stegnjeno roko kakor na

igrišču vratar, ki skladno napné mišice, ko v letu ujame žogo.

Ko ji je dal cvet, je bil njen nasmešek zadržan in skoraj prikrito zgoščen. Potem se je vzpela na prste, kakor vsakikrat, ko se je hotela z rokami okleniti njegovega vratu. Ob njenem sočnem poljubu je zašumela kapuca, ki je glasno zdrknila na ramena.

Potem se je spet spustila na pete in zataknila nagelj v gumbnico dežnega plašča.

»Zdaj sem tudi jaz rdeča kakor ti,« je s skrivnostnim zmagoslavjem rekla in prikimala z glavo.

Za trenutek se je zastrmel vanjo, in videti je bilo, da je Luciana ukrotila vzgib svojih nosnic ob zadovoljstvu njegovega presenečenja. Rdeča? si je mislil on. Rdeča ali zelena ali modra ali rumena — bodi kakršna koli barva! Samo v svobodnem ozračju! Naj bodo rdeči ali modri, a naj bodo cveti po vseh zidkih, po vseh terasah okoli in okoli jezera v znamenje zmage nad vilo sredi temnih cipres! V znamenju zmage ljubezni nad samodržcem, ki si je bil vzgojil častilko, pa je ta zdaj premagala njegov urok. Naj bo pisano cvetje po vseh zidkih in terasah, naj bo raztreseno po pomarančah in na oljkah. In rdeči in oranžni in zeleni cveti zataknjeni tudi tam gori v sneg ponosnega Balda!

Tako sta šla nekaj korakov molče do avtomobilske ceste.

»Tukaj me pusti, bom hitreje šla sama,« je rekla.

»Kar tako?«

»Kar tako,« je prikimala.

»In jutri?«

»Misliš zares,« je tiho rekla.

On se je nasmehnil in molčal.

Tedaj se je ona spet razživila.

»Potemtakem bom šla eno uro prej z dela!« je rekla in skomignila z rameni. »Domov moram priveslati z drugimi kolesarkami, če ne, jih bo šla mama vprašat, kaj se mi je zgodilo!«

»Darovit poklon ene cele ure!« je rekel in se namuznil.

Luciana se je razposajeno zasmejala in zganila ramena.

»Kdor prej pride, naj čaka na zidku kilometer proti Rivi,« je živo odločila. »Prav?«

Potem je hitro rekla: »Zdaj moram zares iti.«

Potem se je hitro vzpela na prste.

»Na, še tega.« In vrgla je lase s sunkom vnic, potem pa stekla po gladkem asfaltu, ki se je že sušil. Trenutek zatem je pridržala korak, ujela ovratnik dežnega plašča in položila dežni plašč na laket. Ko je obrnila glavo, ga je njen nagajivi nasmešek za trenutek pozdravil, potem pa se skril za ovinkom.

*Naj kraljujejo Neroni, človek spozna.
Naj kraljuje sila nad onemoglostjo, človek
spozna. Zdaj šele ve, kaj potrebuje.*

Srečko Kosovel

I.

Za tiste dni si je izbral vasico, ki ni bila daleč od Rive, torej v skalovitem predelu jezera. Tam so se čeri strmo vzdigovale nad avtomobilsko cesto, ki kmalu izginja v številnih kratkih predorih. Vasica pa je čepela pod cesto kakor kamnito gnezdece. Ozke terase s trtami in pomarančami so se bile stisnile med drobne hišice ter se sončile od jutra do večera v zavetju strmih skal. Tesni in kamniti klanci so prav tako posredi majhnih domačij skoraj navpik padali k vodi, kjer so bile zdolž obrežja trgovinice in ribiči, ki so šivali mreže. Tam je tudi obrežje nenadoma postajalo ozka in obokana uličica, tako da je bil pod oboki mrak, na levi pa so se sončili čolni v okroglem portiču, ki ni bil nič večji od spodobnega vaškega kala. Voda je sredi čolnov imela zelenkaste odbleske, glasovi iz nevidnih okenc nad oboki pa so prihajali kakor iz davne veronske zgodovine zaviti v strastne šepete ter v zadušeno pripravljanje zarot v mračnem polmraku.

Tistemu majhnemu hotelu, ki ni imel več kakor dvanajst sob, je bilo ime *La Pergola** in je bil na koncu vasi.

* *La Pergola* — Latnik

Imel je dva vhoda, enega spodaj, to je na poti, ki je med dvema visokima zidovoma vodila iz vasi. Tam so bila velika železna vrata in takoj stopničke, ki so povezovale terase z latniki in spet terase s pomarančnimi nasadi. Na levo je bila, na enem od teh paštnov, hišica iz pritličja ter prvega nadstropja. To je bil torej tisti njegov hotel sredi pomaranč, ki si ga je bil po naključju našel. Od tod so se seveda stopničke vzpenjale še za tri ali štiri ozke paštne navkreber do resničnega latnika, ki je dal vsi ti celoti ime. Latnik je bil dolg in pod zeleno streho so se belili prti pogrnjenih miz. Na nasprotni strani latnika je bila pa pokrita jedilnica z velikimi steklenimi okni. Podobna je bila gorski koči, ki visi nad prepadom z jezerom v globini. Nad to jedilnico je bila še terasa iz cementa ter zraven nje garaža. In tukaj je bil glavni vhod, tik avtomobilske ceste, da so lahko šli avtomobili s ceste naravnost v garažo, izletniki pa na cementno teraso. Obrat je torej živel predvsem od izletnikov, od Avstrijcev in Švicarjev, ki so ustavljali svoje avtobuse in občudovali jezero izza miz senčnega latnika pod previsnim skalovjem.

Ker še ni bila prava sezona, je bil skoraj sam v hišici sredi trt, samo postarno gospo je enkrat videl, kako je neslišno prišla iz desnega krila pritličja. Snoči pa, ko se je z avtobusom vrnil od Luciane, sta pred vhodom izstopila iz avta dva Švicarja, ona in on, tako da je spala tis-

to noč četverica ljudi, ki se niso poznali, v majhnem domku sredi tišine in pomladi. Pravzaprav je prava tišina začela pozno v noč, ker je bila nedelja, in tam zgoraj pod latnikom je bilo dolgo slišati motne glasove izletnikov ter tu in tam žvenket steklenic ali pa začetek pesmi.

Ponoči se je nebo zjasnilo in nizki mesec je risal čez jezero svojo skrivnostno pot iz starega srebrá. On je ležal pri odprtem oknu z rokami pod zglavjem in si mislil, kako razvit smisel za lepoto so morali imeti ljudje, ki so si zgradili vasico v takšnem kraju.

Ko pa je davi odpahnil oknice, je okenske podboje že dolgo časa obseval rožnat soj; tako rožnat je bil, kakor da je imel barvo od pomaranč pod oknom. Terasa z brajdami so se stopnjevale po bregu navzdol do jezera, tako da je bilo videti, kakor da padajo naravnost v vodo. Jezero pa se je iskriло, bilo je pravzaprav planjava mehkih, belih in srebrnih jagod. In bele jagode so se v svetlobi poševnih žarkov pretapljale v srebrne, tiste srebrne pa v mlečno bele. Da, zdelo se je, da se tam spodaj trte dotikajo vode, a vendar je bil vmes breg, ker slišati je bilo oddaljeno in zamolklo rožljanje proda. Bilo je, kakor da je sončna voda na skrivnem izpirala poslednji spomin na dež in oblake, medtem ko je tik pod njegovim oknom votlo ter zaporedoma odmevalo v kositrni brizgalnici. In videl je kmetovo roko, ki je enakomerno pritiskala ročico, a tudi ko se je sklonil skozi okno, ni

mogel zaslediti njegovega obraza, ampak zdaj samo brizgalnico na njegovem hrbtu, zdaj spet samo roke. Samo roke, ki so bile vse modre od galice, in čevlje, ki so tudi bili modro popikani; skoraj ves čas pa je bilo videti sinjkasti dežek, ki je drobceno pršel v trtne liste.

Takrat je oživel pred njim prav tako stopničasti svet pod Kontovelom, pod staro cesto in pri Mokolanih; videl je rdečo zemljo pod brajdami visoko v bregu in spodaj bleščeče morje in v daljavi tržaški pristan kakor srebrnkast amfiteater.

Tedaj je pomaknil majhno hotelsko mizico tik k oknu in se lotil dela.

Tako je zdaj sedel za mizo in risal.

Nizko pod oknom se je bleščalo jezero v čisti dopoldanski luči. Kakor da se je vreme nalašč včeraj ves dan cmerilo, da bi mi danes ta pomladna svetloba pomagala pri delu, je pomislil. Risal je, ker njegovi načrti so bili v tistih njegovih kratkih dopustih — ali bolje begih — njegovo poglavitno opravilo; ustvarjalca namreč še tako pomembne človeške pridobitve ne zadostijo, dokler ga ne osreči zavest, da je dostojno uresničil novo podobo življenja.

To so bili osnutki, za katere ni imel naročil; bile so namreč zamisli o domačijah, o vilah in vasicah, ki bi se ujemale s kamnitim kraškim svetom slovenske pokrajine ob morju. Ob Wrightovih stavbah je odkril, da je

kraška gmajna kakor nalašč ustvarjena za domovja, ki bi se dopolnjevala in se z njo spajala kot jerebice z grmovjem. Ni pa bilo treba prav nič posnemati Wrighta. Wrightova je bila seveda zamisel o prilagoditvi arhitekture zemljepisni posebnosti kraja, a Kras je imel zadosti arhitektonskih prvin s svojimi portali, kolonami in baladurji, ki so vse čakale, da bi jih kdo izkoristil. Od zemljepisnih posebnosti je vzel v poštev predvsem dve: pašne, ki se v stopnicah vzpenjajo od morja gor po bregu, ter doline. Za pašten je zasnoval hišico, ki bi od nje ga prevzela obliko stopnice, zaokroženo in podolgovato stavbo, ki bi tako imela hrbet zavarovan pred burjo, spredaj pa verando navpik nad strmim bregom in morjem. V notranjosti skledaste doline pa si je zamislil poslopje v obliki polkroga z vrtilcem na okroglem dnu. In tudi to bi bilo zgrajeno v dveh stopnicah, vključeno v obliko sveta, polkrog pa bi bil odprt tako, da bi sonce od zore do mraka sijalo vanj zdolž celega svojega loka, vzpetega nad morjem.

Delal je z zanosom, saj so bili načrti toliko bolj občuteni, ker jih je risal daleč od domačega kraja. Domá, kakor da so se prvine počasi in podtalno nabirale in dozorevale; oddaljeno ozračje pa jih je potem na čudežen način priklicalo v življenje in združevalo. In risal je z vnemo, čeprav se je zavedal, da se njegove zamisli najbrž dolgo ne bodo mogle uresničiti, če se sploh bodo

kdaž. Ker je bila usoda obmorskega dela slovenske zemlje odvisna od pravil svetovne politike, je bilo namreč nemogoče slutiti, kako si bo slovenski osebek utiral pot v prihodnost. Vendar je njegova rodna skupnost zmeraj trmasto in vztrajno verovala v potrditev svojega obstoja, zato so bili tudi njegovi načrti sestavni del te vere in tega hotenja.

Pomislil je, da bo pred kosilom odšel v Rivo na domnjeno srečanje z nekdanjim sošolcem. A to bo opravil mimogrede. Bolj ga mika sprehod po Rivi, ker so taka mesteca zmeraj novo odkritje, saj ljubosumno skrivajo neko intimno resnico, ki so jo velika mesta zapravila. Gre pravzaprav za mimohod ob izložbenih oknih, pa postanek, na primer, v knjigarni. Velika mesta imajo seveda knjigarn na izbiro, vendar v knjigarni letovišarskega mesteca ali trga je knjig malo, zato lahko oceniš vsako knjigo posebej. Človeku se zazdi, da so knjige čakale prav nanj. In tem knjigarnam se marsikdaj posreči, da imajo na razpolago nekaj svojstven seznam del, ne glede na to, da je v taki knjigarni, kjer se pred pragom blešči jezero, vsaka knjižica na poseben način dragocena. In ko potem s kupljeno knjigo pod pazduho hodi po ozkih uličicah in si ogleduje dirkalne jadrnice in ribiške čolne v portiču, ima občutek, da je pripotoval tja nalašč prav zavoljo tiste knjige.

Risal je, in jezero se je lesketalo, pobočje Balda pa je pokrivala tista svetla megla, ki jo na gorskem pobočju pričara sonce, ko je pravkar doseglo greben, a ga še ni prekoračilo.

Mislil je na Luciano.

Zamenjal je svinčnik.

Trenutek zatem je vzel paličico iz mehkega oglja, ker je bolj občutljiva in se odzove tudi najbolj rahlemu gibu. Roka se je premikala avtomatično kakor po določeni progi, medtem ko so njegove misli sledile Lucianinim gibom in besedam.

Tedaj se je njegova roka nenadoma ustavila.

Poleg vseh drugih razlogov, s katerimi si je tolmačil svoje nujne odhode z dóma, se mu je zdaj nepričakovano razodel tisti poglavitni.

Spet se je konica ogljene paličice mehko vdajala in puščala za sabo vodoravno temno sled.

Res, odhajal je zavoljo potrebe po novem okolju in po novih ljudeh; zavoljo potrebe po občutku, da ni na nikogar navezan, od nikogar odvisen; odhajal je zato, da bi si nabral zmeraj novih dokazov o živem življenju. Vse to je vedel. A zdaj se mu je kakor zdolž tiste črte, ki je uhajala izpod risalnega oglja, preprosto in nepogrešljivo razjasnilo, da je od konca vojske, od vrnitve iz Belsena iskal izredno pričevanje proti smrti. Iskal je zavest zmage nad poginom, čeprav po navadi ni neposredno mislil

nanj. V vsakdanjem življenju je smrt zmeraj znova pre-raščal z vedrostjo, s skoraj nenadzorovanim humorjem, a njegova notranjost je vendar sproti zahtevala še neko večjo odškodnino.

To je zmeraj odplačevala ljubezen.

In to je doslej zavestno sprejemal.

Po včerajšnjem sporu in zbližanjem z Luciano pa se mu zdaj razkriva, da se to srečanje razlikuje od tistih, ki mu jih je doslej prinesel povojni čas. Tokrat sta v njegovem čustvovanju prvič prišla v neposreden stik smrt in ljubezen, zato se mu ob včerajšnjein nenavadnem spopadu zdaj jasno razodeva prehojena pot. Po vrnitvi je bil skušal zabrisati podobe uničevalskega sistema z zmeraj novim občutkom prenovitvene resnice, ki ga da je bližina ljubljene bitja. In če zdaj pomisli, so bila ta intimna povojna sožitja kljub vsi pristnosti v resnici v nečem pomanjkljiva. Seveda, prinašale so mu zanos in toploto, moralno in telesno moč, vero v obnovitveno sposobnost življenja. Ljubezen se je vse bolj izpopolnjevala v njem, srkal jo je vase in se z njo zdravil. Vse drugo pa je kakor odmišljal. Zdaj pa je Luciano iztrgal iz rok tirana, ta ljubezenska zmaga pa je ta trenutek spreminjala njegovo doslejšnje sprejemanje naklonjene dekliške bližine v občutek nepričakovanega zadoščenja. Takó mu je bilo, kakor da se je maščeval v imenu tistih, ki so zavoljo diktatorja izgubili življenje, saj je, namreč za samozvano

bogstvo, največji poraz, če mu odvzameš vernike, od katerih in po katerih živi. O seveda, gre za odtegnitev ene same žrtve, enega samega drobnega dekletca, a na območju posega, ki je dopuščen posamezniku, je tudi tako, omejeno zadoščenje, vir nepopisne sreče.

»Maščevanje ljubezni,« je zamrmral, ko je stopil iz sobe, ki je bila polna bisernih odsevov s široke jezerske planjave.

II.

Prišel je kasno h kosilu, a bil je zadovoljen, da je bilo z obiskom opravljeno. Njegov nekdanji sošolec se je bil spremenil. Nekateri spomini, je pomislil, je najbolje, če ostanejo samo spomini. Če bi ga danes ne obiskal, bi mu bil ostal o prijatelju vtis iz bolonjskih študentovskih dni, tako pa so zdaj še tisti spomini z univerze nekako skaženi ali vsaj v dobri meri razveljavljeni. Ravno tako je večinoma veliko bolje, da človek ne išče več srečanja z nekdanjo ljubeznijo.

»Med vojsko?« se je začudil sošolec in pomembno tiščal roke v žepe belega delovnega predpasnika; ko se je ustavil sredi kabineta. »Med vojsko sem delal kot po navadi!«

»Jaz nisem mogel,« je odkimal on.

»Nemci? Taborišča? A, dragi moj Godina, jaz sem vendar arhitekt! Jaz ne gledam nikomur v lice, meni ni prav nič mar, kakšno srajco ima kdo, ali je črna ali parjava ali rdeča. Naj plača, in mu bom izdelal načrt!«

»Meni pa je bilo pri srcu, kakor da ne bom mogel nikoli več zidati stavb za človeka, če bodo divjaki zasušili svet. Zato sem se jim uprl,« je rekel on.

Imel me bo za naivneža, si je mislil, ko je sedel za mizo pod gostim latnikom, a zganil je ramena in odprl knjižico na belem prtu.

Latnik je risal satje gibajočih se senc na prt in na knjigo; bila je to majhna brošura nove zbirke kratkih del Thomasa Maina *Mario und der Zauberer** v italijanskem prevodu. To je povračilo za skaženi obisk, je pomislil. Takšne žepne izdaje so mu bile še posebno všeč. Zanimivo je, si je mislil, kako taka naključno kupljena knjižica lahko dopolni smisel nekega potovanja. Zgodba o hipnotizerju, ki je z odra ukazoval občinstvu, kar se mu je zljubilo, je bila namreč kakor nalašč prispodoba za pravkar zaključeno dobo italijanske zgodovine.

Brati jo je začel že v avtobusu in zdaj bi zavoljo nje skoraj pozabil na kraj in ljudi.

Samo ena miza je bila zasedena; dve gospe sta zamaknjeni poslušali postarnega gospoda. Na pogled niso zanimivi, si je rekel, in se zagledal v jezero, ki se je z rahlim premikanjem nešteti srebrnih mečev in sulic lesketalo tam spodaj. Slišal je, da gospod pridušeno jezo nekaj pripoveduje, in pomislil je, da je lahko takó zasoplo in vzhičeno razdražen dostojen imenitnik predvsem takrat, ko govori o politiki. In potem je vedel, da se ni zmotil, ker je spodobni gospod z ganjenim glasom povedal gospema, kako da je imel veliko čast, da je bil

* *Mario und der Zauberer* — Mario in čarodej

osebno prisoten v zgodovinskem trenutku, ko so poslednjič sneli z droga kraljevo zastavo.

»Dober si,« je šepnil in se sam sebi nasmehnil.

Potem je gospod s svojima dvema občudovalkama odšel in ga nehal motiti, tako se je potolažen spet lotil knjižice. Malce preveč počasen in skoraj očetovski slog, je pomislil, a dejanje se je z gotovostjo strnjevalo, kakor da bi pisatelj v širokem krogu začel obkroževanje določene postojanke in se ji po jastrebsko zmeraj tesneje približeval.

Zdolž mize pa se je tisti trenutek približeval debelušni kuhar in si otiral roke v bel predpasnik; pogledoval je na jezero, potem pa nanj. Mož bi se rad pogovarjal, je nevoljen pomislil in priprl knjigo.

»Kakšne se vam zdijo testenine, gospod arhitekt?« je vprašal kuhar, medtem ko so se njegova rdeča lica dobrohotno smehljala.

»Izvrstne!«

»Me veseli, da so vam bile všeč.«

»Neko posebno omako rabite. Imenitna je.«

»In samo žlico omake za krožnik testenin! Nič več kot žlico,« je samozavestno rekel kuhar. Imel je visoko čelo in sive lasé, ostrižene na krtačo.

»Prvovrstna.«

»Moj recept,« se je pohvalil kuhar.

»Všeč mi je predvsem zato, ker je v nji čisto malo paradiznikove mezge.«

»Tudi mezga je, ker je prav, da je malce kiselkasto. A glavno so trave. Sedem trav je v moji omaki.«

»Celó zriban koren,« je rekel in se smehljajal.

»A, ste uganili? No, recept pa je moja skrivnost.«

Potem se je obrnil proti kuhinji in stopničkam; potem je pazljivo sédel na rob stolice.

»Žlica omake zadostuje za zvrhan krožnik testenin,« je spet rekel. »Uporabljam ta recept že skoraj pol stoletja. Odkar sem zbežal v Švico, in takrat sem bil petnajstleten fant.«

Čudno, kakšen čut imajo natararji in kuharji za presojo ljudi, si je mislil; ne potrebujejo niti toliko časa, kolikor ga je treba fotografu, da odmeri leči razdaljo — pa ti ujamejo lestvico, v katero spada novi gost. Kaj imajo ljudje, ki zavzeto berejo knjige, res videz, da so preprosti in demokratični?

»Ste zbežali v Švico?« je prisrčno vprašal.

»Da. Mi, bergamaški ljudje, imamo mejo za plotom, tako rekoč. Petnajst let sem bil star. In od takrat sem kuhar!«

»In se niste vrnili do zdaj?«

»Hitro po koncu vojske. Naj bi se vrnil za časa fašizma? Brez občutka prostosti? Ne bi strpel, kakor ne morem kuhati, če nimam vode,« je rekel in položil dla-

ni na predpasnik, ki mu je pokrival kolena. Sedel je na vogalu stolice s precej razprtimi nogami, kakor da se takó bolje odpočije.

»Večina ljudi, žal, ne čuti tako.«

»Večina ne bo nikdar veliko razumela,« je rekel kuhar in globoko vzdihnil.

»Ker nima časa, da bi mogla misliti! Saj začne hitro od rojstva z delom, ki se spoji z njenim organizmom kakor zrak, ki ga vdihava.«

»Socialist?« je nepričakovano rekel kuhar in si otrlo čelo. »Tudi jaz. Zmeren socialist. Delo, pravite? Imate popolnoma prav, in tudi jaz sem mnenja, da bi se z bolj pravično razdelitvijo dela, z razširjenjem izobrazbe za široke plasti začelo drugačno življenje. A kmetje bodo vendarle morali rediti govedo in čistiti gnoj izpod krav; prav tako se ne bo dosti spremenilo delo mehanikov, rudarjev, pometačev, natakarjev, kuharjev in tako dalje. Vsi ti, in ti bodo zmeraj večina, vsi ti bodo še imeli zmeraj nizko izobrazbo v primeri z zdravniki, diplomati, znanstveniki, arhitekti in tako dalje. Se vam ne zdi?«

»Računati morate, da se bo v prihodnje na primer kmetijstvo skoraj čudežno razvilo z uvedbo strojev, tako pa dopustilo ljudem časa na pretek za izobrazbo.«

»To je res. A nujno bodo ostale velikanske razlike, in zato menim, da bo večina zmeraj najbolj razumela to, kar ji je najbliže — to je svoj poseL Potemtakem bo, po

mojem, zmeraj častila tiste, ki bodo nad njo, ter imela sveti strah pred voditelji.«

»Po vašem torej večina ne bo nikoli dosegla nekega sproščenega razmerja do oblasti.«

»Upam, da bo. A upam proti svojemu prepričanju.«

»In socializem?«

»Socializem bi moral zapolniti prepad med množico in oblastjo.«

»Samo ne s pomočjo strahu!«

»Saj. Ker to je največja nesreča človeštva. Greh je vzgajati s strahom, pa naj bo otroke ali pa ljudstva. A jaz mislim, da si neuka večina prav išče nekoga, ki bi si ga postavila na oltar. Glejte na primer te ljudi v severni Italiji; saj so precej izobraženi v primeri z južnjaki — a vendar, koliko jih je, ki vas bodo strupeno gledali, če se boste dotaknili rajnkega Voditelja. In to so ljudje, ki niso ničesar izgubili, to so preprosti in brezpomembni ljudje.«

»Vsak diktator si vzgoji svoje vernike takrat, ko je njihov razum še nedotaknjen in srce še verno. Oponaša Cerkev, ki polaga verske resnice v nedolžna srca.«

»Zdaj ste povedali veliko resnico, gospod arhitekt,« je rekel rdečelični kuhar in kimal z glavo; držal je sklenjene roke na napetem predpasniku v koraku in malce sključen naprej počival.

Tedaj je nekaj zaropotalo v kuhinji, in on je vstal.

»Moram k svojim loncem,« je spravljivo rekel. A stal je naprej ob stolici, samo na pol se je obrnil, tako da je pogledal na jezero. Kakor tovariški oče, je pomislil arhitekt, in presneto dolgčas mu mora biti v kuhinji, ko pa je tako zgovoren.

Kuhar je iz navade spet držal predpasnik v rokah, kakor da si jih je pravkar otrl vanj. Umaknil je pogled z jezera, ki je kakor velikanski žaromet pošiljalo slepeč lesk v latnik in vanj.

»Kmalu se bomo kopali,« je rekel.

»Saj so se včeraj že!«

»In niti še ni konec aprila.«

Tedaj se je kuhar obrnil, da bi odšel.

»Za kdaj naj pripravim večerjo, gospod arhitekt?« je kar spotoma vprašal, kakor med starimi znanci.

»Saj res. Drevi bi rad zgodaj zdoma.«

»Ob šestih. Prav?«

»Prav.«

»Oprostite, da sem vas motil,« je še rekel kuhar. In zdaj je on opazil, da ima močne okovane čevlje; v njih je bil še bolj simpatičen. Hribovski čevlji in bel predpasnik!

»In ko boste še naročili testenine,« je rekel in se pomenljivo namuznil, »pobrskejte z vilicami — da ni morebiti kakšen kos masla skrit spodaj!«

»Hvala,« je rekel in se smehljaj; a stari je že z gojzarji moško drobil kamenčke verande.

Jezero se je bleščalo, da je umaknil oči. Tale stari možak, čil in rdečeličen, kdo ga je kaj vprašal, kdo ga je sploh do danes videl? se je razigrano spraševal. Pa pride in se meni s tabo, kakor da sta se dogovorila, da bo tega in tega dne kosil tukaj pod tem latnikom! Pa še košček masla bo skril pod testenine, ker zavoljo gospodarja položi samo droben košček navrh!

Ne, je pomislil, z uradno vzgojo ne bo nikdar mogoče določiti take bližine med ljudmi, ki se niso še nikoli videli.

Potem je vstal in odšel skozi luč, ki je sijala od jezera, po stopnicah navzdol, kakor da se potaplja v rudnik svetlobe.

III.

Ko je zvečer zapustil vas, sonca ni bilo več videti; a ni bilo zašlo, ker pod vrhom Balda so bili ozki zasneženi žlebovi napojeni s temno oranžnim sokom. Petdeset kilometrov bolj proti jugu pa bo imelo jezero še pol ure sonca, je pomislil. In še je pomislil, da se pravzaprav komaj zdaj, ko so po skalnatih previsih sence, pokaže jezero kot ujeta voda; in vse, čolni in parniki in ribe v vodi, vse je ujeto v tem čudovitem, a zaprtem krogu.

Pred vasjo je najprej srečal priletno gospo v rjavi jopici. Davi je zajtrkovala pod latnikom, si je rekel; saj ima vsako gostišče takega takega osamljenega ali bolehnega gosta, ki je tih in neviden kakor senca. Ko bo sedla k večerji, je pomislil, bo prinesla pod latnik vonj po močnem pudru in po lekarni.

Potem je srečal še dva mlada Švicarja. Tudi onadva sta se vračala. Ustavila sta se ob zidku in opazovala odsev zatona na Baldu; on je bil ustrezljiv in skoraj nežen v zmernih in umerjenih gibih, ona pa je odgovarjala z odsotno in rezko prijaznostjo. Ali je živčno bolna ali pa se ga je naveličala, je pomislil, bolj gotovo bo drugo. A

— neverjetno je, kakšno potrpljenje imajo nekateri moški v negovanju ljubezni, ki upajo, da jo bodo spet priklicali; koliko izgubljenega časa in koliko ponižanja.

Ko je šel mimo njiu je slišal, kako je on vneto rekel:

»*Marie, c'est ravissant!*«^{*}

»*Oui*,«^{**} je odsotno rekla.

»*Tu ne trouves pas?!*«^{***} je zaskrbljeno, karajoče in hkrati začudeno vzkliknil.

»*Oui, c'est beau*,«^{****} je prizanesljivo pritrdila, kakor človek, ki si ga zmotil pri njegovih razmišljanjih.

A tedaj so pribrzeli mimo izletniki na kolesih, in ni mislil več nanju. Fantje so bili potisnili limone med špice svojih koles; lepo v krogu okoli in okoli. Tako so krožili rumeni kolobarji drug za drugim nad gladkim asfaltom; in kakor da so hiteli za soncem, ki se je tihotapsko umikalo, in zato, da bi mu prerezali pot in ga prestregli, so švignili v predor . . .

Potem je bila spet tišina, samo na dveh obcestnih kamnih sta sedela žena in mož, na tretjem kamnu pa je bila, kakor tehtnica v ravnotežju, dolga prekla s pomarančami na dveh koncih. Utrgala sta sadeže tako, da so se pecljev še držali veliki listi, in ko bo prifrčal mimo

* *Marie, c'est ravissant* — Marija, kako je čudovito!

** *Oui* — Da

*** *Tu ne trouves pas?* — Se ti ne zdi?

**** *Oui, c'est beau* — Da, lepo

avto, bosta, ali ona ali on, vzdignila preklo. Tako najbrž čakata večkrat zvečer, medtem ko se na bregu pod cesto paseta dve kozi, še nižje pa se kadi tenek dim iz dimnika njune hišice.

Daleč nad kamnito steno, ki je zaslanjala cesto, se je tedaj oglasil večerni zvon; ko je umolknil, se je na brnenje, ki je valovalo v zraku, cepilo zateglo mukanje junice v hlevu pod cesto.

Šel je skozi predor in je bil zadovoljen, ker je še prihajala svetloba skozi line v živi skali na levo. Ni imel rad teme. Zmeraj bolj bleda je bila svetloba, a skalnata okna so še risala obok luči v temoten predor; ko pa je pridrvel mimo težek tovornjak, je najprej zabobnelo kakor v podzemski jami, zatem so se začeli vžigati rdeči kristali na obcestnih kamnih. Zvezdnato so se lesketali. Potem je bilo spet mrakotno in velike odprtine v steni so bile kakor okna v kamniti podzemeljski ječi.

Potem je odhitela mimo skupina koles in veselih klicev, ki so odmevali zdolž kačastih obokov. Potem je bila spet tema, in da ne bi mislil nanjo, si je priklical švicarsko dvojico in spet karal njega, ker je tako moledoval za ljubezen, namesto da bi pustil plavolasko sredi ceste in odšel po svoji poti.

Potem je pomislil na Luciano in nehoté pospešil korak.

Kakor da se je zbal, da se bo v tisti temi v predorih čas neverjetno zavlekel in da se bodo kilometri podvojili. Tema pod oboki, izdolbenimi v skalo, je bila namreč kot preteča zaseda, zato se je hoté povrnil k dopoldanskemu razmišljanju. Lucianina nežnost je vendar prišla brez priprave in kakor podarjena, tako da ni imel časa, da bi bil doživeto presenečen. Kdove; morebiti je zavoljo povojnega razpoloženja sprejemal ljubezen kot nekaj naravnega, prepričan, da se v človeka, ki prihaja iz podzemlja, pač življenjska svetloba steka kakor rečna voda v tolmun. Nikdar ni razmišljal o tem, spoznanje je kakor zasijalo vanj med risanjem, zdaj pa se mu zdi krivično, da se je ta leta ves čas tako slepo premikal v ljubezenskem ozračju in da ni slutil vseh silnic, ki so ga vodile. Sprejemal je čustveno bogastvo in se razdajal v igrivosti. To je prava beseda: igrivost. Bila je živa sreča ob spet najdenem ritmu človeškega srca, sreča, ki se je v njem razdajala v blaženi pubertetniški radoživosti. Ti brezskrbni vedrini se je seveda čudil in se tudi spraševal, kako se je dogajalo, da so bili nekateri povrnjenci iz taboriščnega sveta nepotolažljivo strti ljudje, medtem ko so njega zanašali pljuski živahnosti kakor oblegajo mehki valovi kopalca potem, ko čez pristan zaplove trup obrežnega parnika. Ga je reševala vera v obnovo človeka? Imajo nekateri ljudje v sebi neko posebno snov, ki jim poživlja celice? Vsekakor se zdaj razločno

zaveda, da ni mogel nikdar govoriti o »tragičnosti« svojih izkušenj, upiralo se mu je ne samo patetično razpoloženje, ampak celo tudi stvaren opis preteklih dogodkov. Morebiti bi jih moral predati dnevniku, ko bi imel nagnjenje, da bi se zaupal papirju.

Zapustil je predor in stopal po kratkem presledku, ki ga je ločeval od naslednje obokane teme. Ta pa ga je zdaj spomnila na žrelo predora v *Mariekirche* ali *Sainte Marie aux Mines*, kakor so Francozi prekrstili tisto alzaško mestoce. A pregnal je podobe snega, gladu in ledenega prepiha, ki je vlekel mimo njih, delavcev v črtastih dresih iz gladke jutovine. Rajši kar spet razmišlja o svojem povojnem iskanju ljubezni. O tem na primer, da večina njegovih pisem ni napisana v rodnem, materinem jeziku. To je seveda razumljivo, če so njegova srečanja v glavnem popotna poznanstva; a vendar je videti, da je neki globlji razlog v ti potrebi po dopolnjevanju svoje biti ob osebi nedomačega rodu. Saj. In zdaj se mu zdi to doslej neraziskano nagnjenje še drugače smiselno: kakor je nekoč med tujo množico postal anonimen in sebe izgubil, tako skuša zdaj med neznanimi ljudmi spet sestaviti svojo identiteto. Vendar pa ne gre za nadaljevanje njegovega nekdanjega jaza, ampak kakor za mozaično podobo, ki jo na podlagi nekega osnovnega jedra sestavlja iz nabranih pisanih delov. V glavnem gre za intimno risbo, ki so njene barve žive, a

umirjene, gre za hvalnico življenju, ki jo uro za uro piše vase s sprejemanjem novih bližin, novih obzorij, novega čustvenega razdajanja.

In zdaj je Luciana nevede vzdignila zapornico temu novemu spoznanju, je pomislil, ker žensko srce v bistvu vendar pravilno zasluti, kaj pričakujejo od njega temne globine moškega, ki se je obrnil nanj. In samo ta uglašnost ženskega in moškega srca nazadnje lahko potrdi smiselnost trajanja človeškega rodu. To zdaj še jasneje vé. Dekliški obraz je namreč po svetovni katastrofi spet prinesel rojstvo nove zarje na svet, obenem pa je človeka, ki se je rešil ujme, povezal s preteklostjo. In ker žena seveda čuti, kako nedopovedljivo pomembna je zanj, se preda zakritim smislom, se razda v tem zaznamovanem bogastvu, ki bo hkrati za zmeraj oplemenitilo njeno usodo.

Stopal je po temnem prostoru, a ta trenutek je temo odmišljal, ker je imel občutek, da je podoben srednjeveškemu pevcu ljubezni, ki prehodi doline in premaga prelaze, da bi ljudem prinesel novo sporočilo. Seveda si je tudi priznal, da so take primerjave romantično navdahnjene in da ne spadajo v atomsko stoletje; a hkrati si je rekel, da je Lucianino srce od snočnjega večera prosto mračne navlake; kdor pa osvobodi človekovo srce pogubnih vplivov, ta ne pripada nobenemu določ-

nemu stoletju, ampak je pričevalec dragocenosti večnih življenjskih prvin.

Zdaj se je bližal konec predora, tako da se je njegovo razmišljanje na mah pretrgalo, ker ga je vznemirila zavest Lucianine bližine. Ko pa je izšel iz mračne odprtine, je z zidka ob cesti skočil na tla deček, pograbil na zidku preklo s pomarančami in jo vzdignil v zrak. Slišal je bil šum v predoru in prav gotovo je mislil, da se nalahko približujejo avtomobilske gurne; zato je vzdignil palico s sadovi. Ko pa je namesto vozila zagledal navadnega pešca, je skomignil z rameni in položil svoje bogastvo na zid.

Bil ga je vesel, kakor da je tista prekla z rdečimi sadovi sredi mraka, ki se je zgoščal, nagrada za dolgo temo in za misli v temi.

»Tako pozno si še tukaj,« je rekel. Stopil je k malemu in se naslonil na zid. Mali ga je radovedno opazoval.

Tudi tukaj zunaj predora je bilo skoraj temno in mesec ni imel v sebi še zadosti moči.

»Si še tukaj, čeprav je že skoraj tema,« je spet rekel.

»Zdaj grem,« je moško odločil deček. Nekako navihan molčeč je bil.

»V predorih je že črna tema.«

Mali je skomignil z rameni.

»Te ni strah?«

»Vsak večer grem ob ti uri domov.«

A zdelo se je, da odgovarja sam sebi, bolj ponosen kakor pa boječ.

»Si prodal kaj?«

»Sem, sem.«

In počasi je začel odvijati vrečo in se odpravljati; presneto daleč prihaja ponujat pomaranče tujcem, si je mislil arhitekt.

»Praviš, da si prodal, a prekla je še polna!«

»Je pa žakelj prazen,« je rekel mali in tokrat mimogrede poškilil z očesom. Pazljivo je začel snemati pomaranče s prekle in jih polagati v vrečo. Tedaj je ostal na zidku kupček velikih listov.

»Liste si nabral posebej, pomaranče pa posebej,« mu je rekel in se nasmehnil.

Mali ga je pazljivo pogledal, potem pa molče spravljal naprej.

»Listi so z gardskih nasadov, pomaranče pa so najbrž prišle od zelo daleč,« je vedro, skoraj kakor sam sebi zamišljeno nadaljeval arhitekt.

Tedaj se je tudi deček nasmehnil.

»Od kod naj bi bile prišle?« je pojoče rekel.

»Iz Sicilije!«

Mali se je razigrano in molče režal.

»Iz Sicilije so v zaboju prišle na Gardsko jezero,« ga je podražil.

»Niso, ne,« je poredno in neprizadeto obenem odgovoril mali in si zadel vrečo na rame.

Potem je odkorakal v predor in zažvižgal; morebiti zato, ker je tako spretno znal vezati liste k pomarančam, da so se tujcem zdeli kakor priraščeni, morebiti zato, da si je dajal korajže za dolgo pot skozi temo predora.

On pa je še nekaj časa slonel ob zidu.

Najpoprej si je rekel o malem, da mora prav gotovo imeti veselo mater, ker tako srčno hodi sam skozi noč. Potem pa se zavedel, da ne sme soditi na podlagi svojih osebnih spoznanj, saj tudi podedovane lastnosti niso zmeraj odločilne.

Počasi se je mesečina začela gostiti in postajati modrikasta zračnost, ki je legala na brežino in po mehkih terasah odzgoraj navzdol vse do jezera razporejala svet v mikavno skrivnost.

In odpravil se je v naslednji predor.

Zdaj je bila tema drugačna, ker so od časa do časa skozi odprtine na jezerski strani lile sinje sence in spreminjale skalnato grlo v čarobno sotesko. In veselil se je luči, ki je kot mikroskopsko razpršena barva tam zunaj polnila široko brezno med tem strmim zahodnim pobočjem in pobočjem Monte Balda. Toliko bolj ga je prešinjala zavest dobre in rahle svetlobne bližine, ker mu preteklost ni ponujala nobene takšne noči. V letih, ki jih je preživel tukaj, ni namreč nikdar v mesečini negoval

pokrajine, ki jo je prehodil čez dan; tudi jezero v mesečini, čeprav je bilo sestavljeno iz drobnih sinjih kapljic, ni bilo nikdar pristen, neomadeževan dar za oči. Kadar diktator zaslužnji deželo, sta vendar človek in narava kot v velikem zaboju, ceste, gore in ozračje med dolinami — vse je ujeto v ogromno past, nad katero tiranova volja veje iz antene, ki je zapičena v srce dežele. Vse je v velikanskem predoru in mogotčevi biriči pregledujejo misli ljudi z rentgenskimi žarki. In tudi mesečina se spremeni v morje rentgenskih sijev, ki raziskujejo možgane ljudi in preslikujejo njegovo zavest.

Da, takrat je bila tudi mesečina okužena, si je rekel in se zagledal v svetlobo, ki ga je obsijala skozi kamnito okno. Zdaj pa je bila tudi ona svobodna kot človek, ki gre skozi noč z mesečino na obrazu, na dlaneh in v srcu.

IV.

Ko je pustil za sabo predor, ga je sprejel amfiteater mirne svetlobe, ki se je hkrati rahlo grbančila nizko spodaj na jezerski gladini. Cesta je zdaj strmo padala navzdol proti naselju, ki je čepelo pod visokim skalnatim previsom v majhnem fjordu kakor na polkrožni trati med cesto in jezerom. Nad hišami se je vzdigoval v mesečino vitek tovarniški dimnik, nad cesto pa se je skoraj navpično po skalnati strmini vzpenjala debela cev, ki je prinašala divjo vodo turbinam. In v mesečini je bilo še bolj divje tudi to debelo pokončno jekleno črevo, ki je bilo tako smelo splezalo ob steni proti nebu. Mesec pa je tisti trenutek risal biserno pot čez vse jezero in prav do malega pomola pred hišami s tovarno in dimnikom.

Z očmi je iskal Luciano, a cesta je bila vsa samotna, samo vzdolž zidka je ozka senca na asfaltu vsebovala nekaj bolj naklonjene bližine. Tisto naselje je last tovarne, je pomislil, nalašč zanj je bilo zgrajeno na koščku zemlje v zalivu pod steno.

Kolesar je zdaj počasi lezel po rebri navzgor, in on je pomislil, da je Luciana. A potem je vozač prisopihal

mimo njega in se pognal v klanec, ki se je svetil kakor modro steklo.

Na tistem mestu je imela cesta vodoraven presledek. Na zidku je sedela postava in obračala hrbet mesečini. Zato ni bilo videti njenega obraza.

Prav blizu ji je bil, ko je senca rekla:

»Kako smo resni.«

»Ti si!« je rekel in se je zavedel, da je bil tudi prizvok hvaležnosti v njegovem vedrem začudenju.

»Hgm,« je prikimala.

»Jaz pa sem se že jezil na neznanca.«

»Saj sem te ves čas gledala!«

»A mesečino imaš za sabo, zato si bila vsa samo motna senca.«

»Morda res nisem dosti več kot senca.«

»Ne, ker sence niso nagajive.«

»Morala bi gledati proč, tako bi moj obraz ne bil v senci — in ti bi videl, da sem jaz. Viš, na to nisem pomislila!«

»Tako je,« je rekel. »A večkrat kaj dosežemo prav takrat, ko gledamo proč!«

»Je prav tako?« je vprašala in se na zidku zasukala.

Nasmehnil se je in se zavedel, da je ta hudomušni dvoboj kakor obojestransko premagovanje zadrege. Zato je rekel z glasom, ki je začental novo poglavje:

»Čakal sem, kdaj boš prijezdila s kolesom naproti!«

»Bi, a sem preveč trudna,« je rekla in sédé pomolila roki kakor bubec, ki čaka, da ga bo oče vzdignil z zidka in vzel v naročje. A ko je bil njegov obraz ob njenem, so vtis o bližini otroških rok takoj spremenile njene dlani na njegovem vratu. Bil je objem dveh razkavih vej.

»Ti pa tako dolgo pot peš,« je zašepetal njen glas pod tistima njenima trdima vejama.

Tako sklonjen nad njo je za čas pomolčal, da bi ga tiste roke ne motile ob njenem dekliškem licu.

»Za takšno snidenje v takšni noči,« je čez čas rekel v njeno lice, »bi šel na kraj sveta!«

Njegov glas je bil odkritosrčen in veder; vendar tudi mehek, kakor v obžalovanju, da je ob njenih dlaneh tudi pomislil, kako bo jutri zvečer ob ti uri sedel v vlaku na poti od Verone proti Vicenzi.

Zravnal se je, Luciana pa je rekla:

»Nu, sédi.« In potegnila je s plosko roko po zidu, ki je bil še topel.

Sédel je, in tedaj je mesečina zarisala še njegovo senco zraven njene na asfalt sinje avtomobilske ceste. Za nama je prepad, je pomislil, prepad s svetlo vodo na dnu, midva pa nenavadna ponočna popotnika, ki sta obrnila jezeru hrbet. In to spoznanje izrednosti njunega srečanja mu je vrnilo brezskrbno sprejemanje trenutka.

»Čudovit dan,« je nato rekel kakor sam sebi.

»Res?«

»Ves dan, kakor da hodim skozi barve, od davi, ko sem odprl oknice in je pod mojim oknom kmet škropil latnik z modro galico!«

»Lepo.«

»Mislim sem, da bi me morala obiskati tam, sredi trt in pomaranč!«

»Hm. Kako živahna domišljija!«

»Saj delaš tudi ponoči, ne?«

»Drugi teden bom delala ponoči.«

»No, in če bi danes delala ponoči, kaj bi ne prišla pogledat, kakšen je moj ,Latnik'?«

»In misliš, da bi mama verjela v izgovor, ki bi ji ga natvezla!«

»Kaj bi bilo prvič?«

A Luciana je zasukala pogovor.

»Ti,« je rekla. »Zlagala sem se poslovodji in, čudno, hitro mi je dovolil, da sem šla prej z dela!«

Molčal je, ona pa je rekla:

»Dober dečko, naš poslovodja.«

»Mlad?«

»Ni star, ne, a plešo ima.«

»Potemtakem ti je všeč ali ne?«

»Vsi moški s plešo so mi všeč!«

»Beži, beži.«

»Nu, res so mi!«

Ko sta se smejala, sta ju senci oponašali na asfaltu; njeno kolo pa je stalo prislonjeno ob zid, kakor da je ves čas pri roki in, skrito v senci, pripravljeno za beg . . .

»Kadar bo deveta, mi povej, prosim.«

»Prava skopost.«

»Hgm. Dohiteti bom morala dekleta, ko bodo šle iz tovarne,« je rekla kakor sama sebi. »Deset kilometrov je preveč, da bi sama kolesarila domov.«

In objela je z roko njegova ramena.

»Kaj ni predaleč za takó mlado dekle, da potuje sama ponoči po samotni cesti?« je vprašala z naglasom ponarejene zaskrbljenosti. On jo je v mislih gledal, kako hiti skozi predore, in se nasmehnil; še bolj se je nasmehnil, ker se je njena roka silila, da bi ga pravilno objemala okoli ramen. Njeno telo se je namreč poševno vzpenjalo in skoraj viselo.

Snel je počasi njeno roko s svojih ramen in jo potem objel okoli vratu.

»Tako je bolje,« je rekel.

»Hgm,« je pritrdila in se namuznila, tako da je pomislil, da sta res nepreračunana zarotnika.

Luciana se je nasmehnila.

»Hm, poslovodji sem rekla, da moram domov zaradi priprav za sestričino poroko!«

On je molčal.

»In tvoja poroka?« je trenutek zatem rekel, kakor da ne sprašuje nje.

»Moja,« je začudeno ponovila, pod njegovo roko pa so se njena ramena zganila. Z razkrečenimi prsti leve roke si je tedaj začela razčesavati goste lase, ki so ji viseli ob licu.

»Poroka?« je rekla. »Viš, meni se zmeraj zdi, da je poroka samo za pravilno gojitev človeškega plemena.«

»Oho!« je glasno vzkliknil.

»Mar ni?«

»Je, deloma že. A ti si to povedala kakor kak znanstvenik na predavanju!«

Luciana je skomignila z rameni.

»Nu, viš, ljubezen pa je lepa, če ni organizirana z mislijo na poroko. Zato je zame res vredna samo tista ljubezen, ki je ni rodila želja po skupnem štedilniku.«

»A če se ne poroči, je ženski, kakor da je zavrgla vse svoje življenje.«

»Prav toliko, kolikor je težko moškemu, ki je ostal sam.«

»To ni res,« je rekel, »že zavoljo materinstva ne more biti res.«

»Jaz govorim o ljubezni, ne o materinstvu.«

»Prav. A najbrž misliš zato tako, ker zdaj zavoljo ekonomskih težav misel na življenje v dvoje ne prihaja v poštev.«

»Ne. Ekonomsko vprašanje je druga stvar. Tudi jaz bi rada imela otroka, seveda, in za nekoga skrbela, ki bi bil moj, — a vse to potem, potem. Da, dolgo dolgo potem. Prej bi mórala imeti rada, ne da bi se sploh spomnila na kakšno poroko.«

Pomolčala je, potem je sama pri sebi tiho rekla:

»Nekoga kar tako imeti rad tudi celih deset let.«

Ni ji pritrjeval, ker je hotel slišati vse njene misli; zato ji je rajši ugovarjal.

»Tako bi se poročila potem, ko bi že nabrala vso lepoto mladosti,« je rekel.

»Zakaj pa ne? Kje je zapisano, da se moramo ljubiti samo pod pogojem, da bomo nadaljevali verigo človeškega rodu? Tako se znajo ljubiti tudi druga živa bitja.«

»V redu. Samo malce bi bila le preveč brezskrbna, takšna ljubezen, se ti ne zdi?«

»Ne. Težav ima človek zadosti tudi brez poroke. Vseh vrst težav. Zato bi bilo treba z ljubeznijo nabrati vse, kar je lepega na svetu. Doživeti vse. In če bi se potem poročila, bi tudi otrokom lahko dala iz sebe vso nabrano lepoto.«

»Torej si za svobodno ljubezen,« je rekel, kakor da jo postavlja pred končno izbiro.

»Pa ne za takšno svobodno ljubezen za kratek čas; takšne ljubezni so prav tako malo vredne kakor ločitve na tekočem traku. Ne, ne, moja svobodna ljubezen je

bolj resna kakor poroke, kjer vlada naveličanje in dolčas in si mora eden ali drugi — ali pa morata obadva — poiskati novih vezi. Jaz govorim o ljubezni, ki je preprosta in velika hkrati. In ki je tudi trajna. Recimo —«

Tedaj je pomolčala.

»Recimo?« je rekel.

A Luciana je molčala in zbrano gledala predse. Tedaj je on najprej nalahko stisnil njeno ramo z desnico, nato je prav tako nalahko, kakor da bi pazil, da se ne bi prebudila, zvrnil njeno glavo nazaj, tako da je oblila mesečina njen obraz.

Nič ni bilo igrivega v njenih potezah, sinje sence pa so jih še resnile, ko so ležale nad sklopljenimi vekami. »Recimo kakor jaz in ti,« si hotela reči — je pomislil. Zakaj tako preprosto te bom poljubil, kakor da nadaljujeva že zdavnaj potrjeno zvezo. In veliko, si rekla? Veliko zato, ker je včeraj v enem popoldnevu premostila, zasula prepad med smrtjo in življenjem. Samo da veš, da ne bo trajna, zato si umolknila.

Ne nemira ni bilo na njenem obrazu ne pričakovanja; bilo je, kakor da spi, in njemu je bilo žal odvzeti mesečni njen obraz. Ko pa so se njegove ustnice približale, jih je sprejela kakor modro svetlobo in šele zelo od daleč in samo v odmevu kakor posledico preprostega dejstva, da je v moških rokah. Čez trenutek pa so se njene ustnice vzdramile, in ona ga je, kakor speči otrok, ki se le na pol

prebudi, objela okoli vratu. Tisti otroški gib pa mu je s svojo zaupljivo vdanostjo prinesel tudi mehkobo njene- ga telesa ter ga zanesel v opojen vrtinec. Njeno telo je naenkrat vzvalovalo v njegovih čutih in postalo živo kakor jezero, globoko pod njima. Dotikal se ga je, njene- ga telesa, ter se ujemal z njim, in vendar je bilo kakor še ločeno od njega, tako da se je trudil, da bi s svojimi prs- mi ujel val njenih prsi; njegove mišice pa so vzbrnele v mehkem naporu kakor vrvi, s katerimi bi se spuščal v prepad; napete vrvi, ki se omehčajo in razpredejo v čip- kastem valu mesečine, potem pa se spet sprožijo v vzgibu po nedosegljivi posesti. In potem so njegove dla- ni božale, a njihovo božanje je bilo kakor omahujoče iskanje stikala v temi; njeno telo pa je bilo v nemirnih dlaneh prisotno in živo, a hkrati oddaljeno kakor vzva- lovani mehki pesek tam spodaj v sinjem prepadu; in on je čutil, da je nemirna voda, ki se vsrkuje v peščena zrn- ca na produ, da ta ves završi v slasti omamne spojitve; a potem se spet odsrka, da med njo in njim je nova loči- tev.

»Padla bova,« je tedaj rekla Luciana in uprla roko ob rob zida.

»Da,« je suho rekel.

Luciana je kakor začudena nemo sledila zvoku njego- vega glasu.

Gledala ga je in ni vedela, kako z besedo premostiti tišino, ki jo je rodil njen umik. Tako je samo pomahala z roko nad praznino, da bi mu pokazala prepad.

Mislil je sam pri sebi, da je prepad samo izgovor za beg pred utripom krvi. In to je prav gotovo res, si je rekel. A obenem se je tudi že trezno zavedal, da sta se zares nagnila nad prepadom; bila sta na ozkem zidku brezskrbna, kakor da sedita na široki strehi sveta.

Tedaj se je nasmehnil njeni roki, ki je bila pomahala nad praznino.

»Zares sva otročja,« je rekel.

V.

Tudi Luciana je postala vedra in ga prijala za roko. »Jutri zjutraj bi naju našli ribiči,« je veselo rekla, kakor da je ujela konec pretrgane niti.

Prisrčno jo je poslušal, a zavedal se je tudi svoje pazljivosti; kakor da bi pričakoval, ali bo znala z duhovitostjo skrajšati razdaljo, ki jo je nehote postavila med njiju.

»Na čolnu naju bi pripeljali,« je rekla. »In časniki bi ugibali: ,Ni mogoče soditi, zakaj sta mlada človeka skočila v jezero, kajti pod zahodno gardsko avtomobilsko cesto je na tistem mestu takšen prepad, da sta vedela, da bo njun padec smrten . . . Vse je toliko bolj nejasno, ker je videti, da sta se arhitekt M. G. in tekstilna delavka L. V. poznala komaj dva dni. On je namreč prišel iz Trsta in jo je prvič videl v nedeljo, to je dan pred njuno tragično smrtjo. Izvedeli smo pa, da je Luciana V. predčasno zapustila tovarno z izgovorom, da mora domov zaradi priprav za sestrčinino poroko. Na telesih utopljenцев niso našli ničesar, kar bi lahko razjasnilo njuno skrivnost —«

»Samo njeno kolo so dekleta našla, ko so zjutraj brzela na delo v tovarno; slonelo je ob zidku in zaman čakalo na svojo malo gospodinjjo',« je rekel.

»Da!« je vzkliknila in tlesnila z dlanmi. »In njegovi pedali je ne bodo več praskali po mečih.«

»A glavno ugibanje bi bilo o vprašanju, ali je bil samomor ali nesreča! Jaz mislim, da bi skoraj vsi trdili, da je bil samomor,« je preudarno ugotovila. Potem je vzdignila noge s ceste in jih stegnila po zidku; potem se je zleknila vznak in položila dlani pod teme, da sta komolca počivala na kamnu.

»Tako, kakor si zdaj, je še bolj nevarno za nesrečo,« je rekel.

»Ne, če boš priden.«

In odpihnili si je lase s čela.

Vstal je in sedel na rob kamna tik njenega telesa in jo objel okoli pasu. »Priden,« je rekel, »zakaj če ne — ti ogenj, jaz ogenj!«

»Prav zares ti ogenj, jaz ogenj . . .« je ponovila in se nasmehnila; njen smehljaj pa je pripravil ob njenih ustnicah nove stezice za mesečino, tako da se je njegova roka samogibno vznemirila ob njenem boku.

»Rajši kaj povej,« je odgovorila njegovi roki. In kakor je bil nejevoljen nad njenim umikanjem, ga je na tihem prevzemal ta njen sporazum z njegovo roko.

»Kaj naj povem?«

»Kar hočeš.«

»Kar hočem,« je rekel in zganil ramena.

»Da vidiš, kakšen si ta trenutek, takó z mesečino na obrazu,« je zašepetala. »Kakor da si vstal iz sanj.«

Ta njen začudeni šepet pa mu je v hipu spremenil razpoloženje; v takih trenutkih je človek kakor polna čaša, ki ji zadostuje kanec, da se razlije.

»Iz sanj, si rekla,« je prisrčno ponovil. »Prejle po poti sem imel ta vtis. Vse stvari se mi zdijo, kakor da so prav takšne kakor nekoč, a vendar še drugačne. Bolj resnične so in skoraj docela je zlezla z njih môra, ki jih je ovi-jala četrto stoletja.«

Ona je molčala.

»Človek ne vé, če so bile sanje prej ali so sanje zdaj,« je čez čas rekel.

Luciana je molčala in gledala v nebo.

»Zdi se mi, da bi rad vse še enkrat pregledal, počasi in vestno; rad bi, da bi ne imel nikamor oditi, tako da bi lahko sédel, če bi se mi zahotelo, na breg ob vodi in pečkal zemljo iz zapuščene polževe hišice.«

»Hgm,« je zamrmrala.

»Opazoval bi ribiče. In dekleta, ki jim bose pomagajo vleči čolne na kopno.«

»Posebno dekleta,« je rekla tiho, skoraj brez nagajivosti, kakor sama sebi.

»In dekle, ki poleti pred vežo tehta komaj ujete postrvi sredi čolnov in oleandrov; medtem pa ji mokrota kopalne obleke riše široko pego na rožnat predpasnik. V naglici si ga je odela, ko je priplavala na prod pred hišo, in kanci vode se odtekaajo z las, ko z levo roko dviga viasečo tehtnico z ribami na pladnju.«

Za trenutek je pomolčal.

»In spet spati, zdaj v svobodnem ozračju, v ribiški hišici, ko ponoči jezero šumi kakor morje.«

»Ti, ampak morje je lepše, ne?« A ni pričakovala odgovora; njene pripombe so bile kakor vzpodbuda, ki mu je bila v tem hipu nadvse všeč.

»Pozimi pa kupi mrež na bregu. In ker je na kopnem bolj mrzlo kot v jezerski vodi, se mreže kadijo, kakor da bi njihovo tkivo nekje v notranjosti tlelo.«

»In kako pletejo vrvi, si videl?«

»Videl. Od portiča pa do srede vasi razpotegnejo vrvi, dolge, kakor je dolg klanec od trgovine z zelenjavo do portiča. Leseno motovilo se vrti, tenke vrvi pa se krogovičijo in se spletaajo v debelo kito.«

Luciana je sklopila veke. On pa je pomislil, da je znan predmete zdaj kakor jemal zase in zanjo iz zaprtega prostora, kjer niso imeli ne zraka ne barve. In táko naštevanje bi se lahko nadaljevalo brez konca, je pomislil, ker človek bi moral biti neutrudljiv, ko ob vstajenju piše seznam podarjenih stvari. Kakor otročiček je, ki bi ho-

tel stisniti v rokah vse, kar opazijo njegove nedotaknjene oči.

»Rad bi,« je rekel, »da bi bilo poletje in praznik, tako da bi bile vse šartke na parniku polne zastavic, ki so pisani kakor dekliški robčki!«

»Ti vidiš zares povsod samo dekliške stvari,« je poravno rekla in se nasmehnila v mesečino.

»Želiš še nekaj dekliških stvari? Mreže, ko se posušijo, so rumene in svilene kakor lasje.«

»In potem?«

»Potem? Veš za planinsko kočico nad vašo vasjo? Dvoje okenc, ki se zmeraj svetlikata v soncu, sta dvoje srebrnih očk!«

»In potem?« je še nagajivo vprašala.

»Potem nič več o dekletih. Pozimi — pozimi odmeva jo streli po obronkih. Zvečer pa se v kuhinji na mizi kadi kakor sonce velika polenta.«

»Hgm.«

»Lovci sedijo za mizami in imajo patrone okoli pasu, medtem ko gospodinja snema ptičke z ražnja.«

»Kako si ves naš,« je rekla in ga naklonjeno opazovala.

»To, da streljajo ptice, pa mi seveda ni všeč,« je rekel čez čas.

»Nikoli jih nisem jedla,« je rekla, kakor da obljublja tudi za prihodnost.

Potegnila je desnico izpod temena in pogladila roko, ki jo je objemala čez pas; gledala je v njegov obraz, a vendar se je zdelo, da se je zazrla v strmo skalovje nad cesto. Bila je kakor zasanjana. Kakor da sta se pred toliko leti razšla in se domenila za to srečanje. In zdaj, kakor da se še ne more prepričati, da se je tisti njun sklep uresničil, ker sta pritavala do njega skozi razvrat in praznino; skozi praznino, ki je oslepila in oglušila ljudi, da se jim zdaj s svobodo zelo počasi vrača vid in sluh in tip.

»Pa si rekel včeraj, da je toliko stvari, ki jih med vojsko nisi videl,« je razigrano vzkliknila.

»Tudi ko greš za pogrebom, vidiš veliko stvari. A jih vse ovija pogrebno ozračje.«

»Saj razumem,« je mehko rekla.

Njena dlan je pogladila njegovo roko, potem kakor da je hotela zdolž njegovega komolca navzgor k njegovega obrazu; tedaj je njena roka sunila v žep njegovega jopiča in v knjižico, ki je molela iz njega.

»Kaj je to?«

»Nič,« je rekel in skomignil z rameni.

»Povest?«

»Pustiva to,« je zdaj hladno rekel.

»Je povest, reci!«

Krotil je nejevoljo in gledal stran.

»Kajne, da je povest?«

»Da, kratka zgodba je, davi sem jo kupil v Rivi. A ni lepa.«

»Oh, povej!«

»Ne,« je trdo rekel.

Luciana je molčala.

»Nič veselega ni,« je čez čas spet rekel.

Tako je dokončno odklonil. Zakaj bi nama moralo prav to kaziti večer, je jezno pomislil. A zakaj jo je vendar vtaknil v žep! Saj je vedel, da po poti ne bo bral; a kakšenkrat se mu zdi, da bo kakor dozorelo v njem to, kar je bral, če bo imel knjigo s sabo. Vse bi lahko sprejel, samo *to* na noben način ne bi smelo kvariti te najbolj pristrčne trenutke, saj so ti njuni trenutki zmaga prav nad tem, kar hoče ona slišati.

Luciana je počasi vtaknila prste svoje roke med njegove prste, potem je zaprosila:

»Povej čisto na kratko; na kratko na kratko.«

»Glej,« je z zadržanim srdom rekel, »prijel jo bom in vrgel v jezero!«

Potem je nenadoma vzdignil glas.

»Razumeš, da nima nič skupnega s takšno nočjo, ta zgodba? Da je zanikanje te najine noči in mesečine in vsega?«

Luciana je zaprla oči in molčala.

Zdaj bo še užaljena, je pomislil, užaljena kakor otroče, ki mu oče noče kupiti slaščic; in je prava slepota v žen-

ski, da išče nalašč nesrečo takrat, ko ji je najmanj treba. A tedaj se je zavedel njenih prstov, ki so bili trdno povezani z njegovimi. To niso otroški prsti, je pomislil, to so paličice starodavnega lesenega stroja. Morebiti pa ti njeni prsti zahtevajo zgodbo. Morebiti imajo pravico, da jo slišijo.

In samogibno je odtegnil roko z njenega pasa in počasi oprostil svoje prste njenih prstov. Nič hotenega ni bilo v tem umiku in razumsko mu je bilo žal zanj, a bilo je, kakor da zgodba zahteva njuno razdaljo.

Luciana je tedaj vzdignila svojo dlan in jo preprosto spet vtaknila pod teme. Ženske znajo takó, s svojim nebržižnim hladom, vžgati silen srd v moškem, je pomislil, a večinoma ni to njihova moč in samo na videz je to nebržižen hlad. V resnici je to zadrega, ker so jim misli odpovedale, čustvo pa jim ne more nič pomagati. In ošinil jo je z ostrim pogledom; spet sva si vsak sebi, spet se otepava sile, ki naju ločuje, si je rekel.

Potem se je obrnil stran; jezilo ga je, da ona tako leži v mesečini z rokami pod glavo. Kakor voznik ob opoldanskem počitku. Opazoval je njeno kolo, ki je krotko čakalo ob zidu; cesto, ki je samotna padala nizko dol k industrijski vasici. Ta trenutek je bilo naselje pod tovarniškim dimnikom odmaknjeno in neresnično v sinji luči, spominjalo ga je na taborišče ob krematorijskem dimniku.

Morda ga je prav ta tisti trenutek prepričal, da je začel.

»Ne vem, če je zgodba resnična ali ne. A to nič ne dé. Pisatelj je napisal pod naslov: *Tragičen dogodek s potovanja*. Tudi to nima pomena, kakor nima pomena, če je zgodba tako kratka, da jo hitro prebereš. A ne pozabiš je več, te zgodbe, bistvo naše preteklosti je v nji.«

Luciana se ni odzvala.

»Pravzaprav je dobro, da jo slišiš,« je čez čas skoraj ostro še rekel.

Zazdelo se mu je namreč, da je molčeča Luciana na zidku spet Luciana, ki je včeraj popoldne molčala ob zidku nad tisto vilo. A odpodil je hudobno meglo, ki se je hotela splaziti na mesto svobodne mesečine.

Ni vedel, kdaj jo je bil vzel iz žepa, a držal jo je v rokah, tenko knjižico, in zaporedoma sproževal njene liste, da so prhutali, ko so odbijali sinjo luč.

»Naslov ni pomemben,« je potem mirno, skoraj vdano rekel. Težko mora biti, pisati takšne zgodbe, če jih je že težko obnoviti, ko so že napisane, je pomislil.

VI.

Začel je:

»Bilo je ob tirenski obali v začetku septembra, ko se južna, skoraj afriška vročina ublaži v na pol deževno, na pol soparno ozračje. Morje je bilo leno in na njem so nepremično plavale meduze. Ni bilo več mravljišča florentinskih in rimljanskih družin, ostalo je samo še nekaj inozemskih družinic in te so se veselile tega nenadnega miru, kajti na obali se kričave matere niso več drle nad otroki. Te italijanske matere z otroki pa niso bile matere kakor drugod po svetu; tisti otroci niso bili brezskrbni in poredni otroci, ampak politični otroci, ker so se vedli bahavo in vsiljivo v opevanju svoje velike in bojovite in nepremagljive domovine.«

Ustavil se je in od strani pogledal na jezero; zdelo se mu je, da mesečina obzirno čaka, kdaj bo končal. Luciana je imela roke pod glavo, njeni lasje so se vsipali po zidu. Njene velike oči so odprte gledale kvišku. Za trenutek je imel vtis, kakor da je ona nemi sodnik, ki ne gleda obtoženca, ampak upira pogled predse, ko zamišljeno prisoten posluša njegovo izpoved. A zatem se je zavedel, da je ona tista mala, ki je sadila ciprese na čast

Voditelja in mu nedolžno pela hvalnico. Tedaj je razumel, da ne sme samo iz prijaznosti ugoditi njeni radovednosti, ampak da ji mora povedati zgodbo občuteno, zato da bi jo ona doživela in se povezala z njim v skupno obrambo.

Ko je nadaljeval, so bile njegove besede preproste, a zamolke.

»Nekega dne so nepričakovani reklamni lepaki po barvali zidove tiste tirenske vasice; najavljali so prihod znamenitega čarodeja in hipnotizerja, ki bo zvečer pokazal cenjenemu občinstvu svoje neusahljive in neverjetne vražarije in coprnije. He, to ti je bila vesela novica za mlade in stare! Vse je nestrpno čakalo večera, ko pa se je končno zgostil mrak, so ribiški otroci, odrasli domačini in tistih nekaj tujcev, ki so še bili na letovišču, s svojimi otroki napolnili vaško dvorano. Tista ‚dvorana‘ je bila v leseni baraki zad za ribiškimi hišicami, nekje sredi mrež in véseľ; in prav zato je bila še bolj zanimiva. Polna je bila, občinstvo pa je razvneto drgetalo od pričakovanja, ploskalo je in zrlo, kdaj se prikaže hipnotizer, potem spet ploskalo. A on je nalašč odlašal, da bi ljudi bolj razvnel.

No, nazadnje se je prikazal.

Imel je črn plašč in na glavi cilinder. Ko je snel z glave pokrivalo, je bil kakor netopir; lase je imel prilepljene na gladko lobanjo, pod ščetinastimi brčicami pa

rumene in ostre zobe. Njegove roke so bile žolte, ves je bil, od nog do glave, zoprni. Ko je slekel plašč, pa je bil še bolj podoben strahotni spaki; na hrbtu je imel namreč grbo, a pravzaprav ne na hrbtu, kjer imajo po navadi grbci grbe, on je bil v kolkih grbav, v ledjih. Zaradi tega se je spaka sukala kakor žival, ki bi se bila vzdignila na zadnji nogi, kakor kenguru. A kljub temu je bil nezaslišano samozavesten in sladkobno bahav, ko je govoril in govoril in ni nehal niti za tren govoriti.

A to ni bilo še vse.

Z leve lakti mu je visel jermenast bič. Z njim je tleskal po zraku, kakor da ukazuje živalim; žvižgal je in hkrati ukazoval. Celi dvorani je ukazoval. Najprej je s svojo voljo in z bičem prisilil nekega fanta, da je pokazal jezik kakor otrok, potem pa, da se je zvijal v krčih zavaljo bolečin, ki mu je on rekel, da jih ima. Pri tem je zlival vase kozarček za kozarčkom konjaka in kadil, potem znova gospodovalno pokal z bičem in se zasmehljivo režal. Tako zlomljen v kolku je racal po odru in gospodoval nad vsem občinstvom, izbral zdaj tega, zdaj onega, se vrtel kakor zloben pajek okoli njega, dokler mu ni izsrkal vse volje, da je postal lutka, ki je plesala ob streljanjih njegovega biča. Tako je proti njihovi volji prisilil drugega za drugirn celo skupinico ljudi, da so kakor mesečniki prišli na oder in tam plesali. Ostuden je bil pogled na te človeške lutke, a dvorana se je smejala, in

pokveka se je ražal; ko pa je skupina plesalcev iz utrujenosti zmanjšala svoje nezavedno skakanje, je on počil z bičem — in plesalci so spet poskočili in se pri tem neumno in blaženo smehljali.

Nekdo v dvorani se je tedaj uprl.

„Meni ne boste ukazovali!” je odločno rekel.

„Plesali boste, tudi če nočete,” je zasikal nestvor.

In tedaj se je začel boj moža, ki je ves olesenel v trdnem sklepu, v trdni volji, da bo razveljavil zlobno moč ostudnega diktatorja in rešil čast človeškega rodu. To je bil napet boj. Zato je vsa dvorana zadrževala dih. A omamne besede so se vsipale kakor zmeraj znova spletena mreža na ponosnega človeka, bič pa je brez prestopka pókal, dokler ni uporni mož premagan zaplesal. Vsa dvorana je tedaj zaploskala, mož pa se je smehljaj, ko je plesal z drugimi na odru, kakor da je zdaj dosti bolj srečen; dosti bolj srečen, kakor poprej, ko je branil človeško svobodo, ko je hotel biti nepremagljiva trdnjava človeške svobode . . . Potem je bil na vrsti Mario.

Da, potem je prišla vrsta na Maria.

Mario je bil dvajsetleten fant. Natakár je bil, imel je krepka ramena, lepe roke in plahe oči. Tih in skromen fant. Ko ga je grbec povabil k sebi, se je negotov približal odru, kjer je še zmeraj poskakovala skupina nesrečnih pajacev. Demonska pokveka pa je sedel in počival kakor len in presit despot, ki si malomarno izbira žrtev. Vide-

ti je bilo, da z Mariom ni imel namena, da bi se mučil; samo pozabaval se bo, tako mimogrede, dvorani v razvedrilo in sebi v novo slavo.

„Kje si bil do zdaj, a, Mario?“ ga je osladno in priliznjeno vprašal. „O, pa nikar ne misli, da sem pozabil nate, Mario! Ne, ne, že dolgo te opazujem. Kako bi mogel pozabiti nate, moj dragi in nesrečni Mario. Kajne, da si hudo nesrečen, Mario, kaj?“

„Ni res!“ je vzkliknil Mario.

Grbavi je zažvižgal z bičem pred skupino, ker je njihov ples ponehaval, potem pa ujel za roko Maria, ki se je bil obrnil in hotel oditi.

„Čakaj, no! Ostani tukaj pri meni, in dokazal ti bom, da ni prav, da se počutiš nesrečnega. Ne, ni prav. Saj vem, zavaljo tistega dekleta je. Saj vem, zavaljo nje si nesrečen. Kako ji je že ime . . . Silvestra? Pa seveda — tvoja Silvestra! In ti, Mario, misliš, da bo tako krasno dekle, da bo tak bombonček imel tistega drugega pustega fantalina rajši kakor tebe. Saj ti si vendar dober in nežen, Mario! Ti si je vreden, Silvestre, ah, tisti njen angelški smehljaj, tisto njeno telo, ki vse kipí!“

Mario se je tedaj zazrl v njegove oči, v obraz je bil vročičen in ustnice so se mu narahlo razklenile, kakor da je postal naenkrat lahek in strasten ob pogledu na svojo Silvestro.

„Pa si mi res nesrečen, Mario? Oh, kako neverjeten nesporazum,“ je nadaljeval hipnotizer s svojim vsiljivim in obenem kovinskim glasom. „A pomisli, Mario, kaj je mogoče, da bi Silvestra, ta tvoj angel, imela rada nesla-nega vaškega petelinčka? Kaj je mogoče, da bi se zagledala v tisto prazno bučo namesto vate, ki si tenkočuten in mil? O ne, ni mogoče! Stokrat ne! Silvestra si je izbrala tebe, ki si lep in hiter natakárček; tvoja Silvestra vsa hrepeni po tebi, pričakuje te z odprtimi rokami. Pa kaj bi ti to pravil jaz, ki sem grd in grbast! Njo glej, Silvestro, njo glej . . . kako te pričakujem, Mario, ker ti znaš ljubiti nežno in toplo. Ne, moje srce se nič ne obotavlja, vem, komu sem ga dala, tvoje je, moj Mario, samo tvoje! Glej, v mojih očeh lahko vidiš, da je moje srce vse tvoje, vsa zate moja ljubezen . . . Oh, Mario, kaj ne razumeš, kaj ti govorijo moje oči, oči tvoje Silvestre? . . .“

V dvorani je bila brneča tišina in strašna napetost, ko je Mario ves vzhičen zrl v spako, ki je sedela sredi odra. Nemirno je dihal, Mario, ramena so se mu vzdigovala, pred usti je tiščal sklenjene roke.

„Silvestra,“ je šepnil v rumene in ostudne zobe, ki so se režali pred njim.

„Poljubi me, Mario. O, lahko mi verjameš, da moje srce gorí samo zate, samo zate, Mario moj.“

Mario se je zganil.

„Semkaj, na ustnice me poljubi, moj dragi, moj edini.
Oh, tvoj poljub, Mario moj, tvoj poljub —’

V dvorani je napetost kljuvala v senca in dušila grla.

Tedaj se je Mario sklonil k sedeči spaki in z drhtečimi
ustnicami poljubil nagnusno meso.«

VII.

Ko je umolknil, je čutil, da mu lezejo mrzle potne kaplje po rebrih; zavedel se je, da je Luciana na zidu, in to mu je hitro razkrojilo ozračje privida. Poto-lažen je bil, ker je bila ona ob njem, kakor je vsak človek potolažen, ko se zaveda, da v nevarnosti ni sam. Hkrati pa je bil vendarle tudi še nejevoljen, ker je bila tarnala, naj ji pové zgodbo; morda pa tudi zato, ker je ob Mariu v zgodbi pomislil tudi nanjo.

Kakor skozi meglo je bil namreč videl, da si je bila z desnim laktom pokrila ustnice. In zdaj se je čutil krivega, in v zadregi je mečkal drobno knjižico v dlaneh.

»Ti si zahtevala, naj povem,« je tiho rekel in položil roko na laketa, ki je varovala njene ustnice.

Zazdelo se mu je, da je njeno telo vzdrgetalo, a kakor ločeno od nje in nenadzorovano.

»Luciana,« je šepnil in objel z levico njen pas. In ker je še molčala je okrepil pritisk svoje roke, ki je bil zdaj mehek in hkrati moško trden.

Takrat je Luciana nenadoma vzdignila laketa s svojega obraza in se z roko hitro oklenila njegovega vratu; kakor

punčka, ki skrije svojo zadrego in svoje oči v varno zavetje materinega naročja.

Morda je eno izmed najbolj silnih čustev zavest obrambe in varovanja majhnega bitja, ki te prosi pomoči, je pomislil, in morda je zato ljubezen do takšne prebujene ženske-otroka ena izmed najbolj veljavnih ljubezni. In pri tem si je želel, da bi bil samo dober z njo, in počasi je zanihal z glavo, da bi njegova misel šla z njegovim gibom v njo, ki ga je tiščala okoli vratu. Biti dober in ne pripovedovati več, si je rekel. A še isti trenutek se je vprašal, ali je prav, da Luciana ne sliši konca. Čuj, Luciana, ni je tragedije, ki bi bila bolj strašna kakor onečашčenje, oskrumba človeka. Konec? Konec zgodbe je sicer krut, a olajšanje je, sprostitve je, kakor je smrt vsakega tirana pomlad za človeško zemljo.

Sklonjen je bil nizko k nji, ker ga je njena roka tesno objemala in so mu njeni lasje božali čelo. Ko je začel govoriti, ji je zato govoril v vrat in v glasu je skušal biti kolikor bolj preprost in skromen, da bi bilo, kakor da ne govori on, ampak kakor da besede prihajajo vanju, v obadva, iz sinje mesečine pomladne noči.

»Viš, včeraj si tam spodaj ob tisti vili obsojala konec diktatorja. Kaj me poslušáš? Glej, naj mar potem obsojamo tudi tiste, ki so se prebudili iz hipnoze, kakor se je prebudil Mario? Ker takoj, ko ga je Mario poljubil na ustnice, je grbasti demon počil z bičem. In Mario se je

predramil. A lahko si misliš, kako je pogledal okoli sebe in kako se je prestrašen zdrznil. Ko se je zavedel, je začel s pestjo mrzlično drgniti svoje oskrunjene ustnice, da bi zbrisal, kar ni bilo več moč zbrisati. In ko je ugotovil, kaj je storil, se je začel tolči s pestmi po sencih, dokler se ni končno obrnil in zbežal z odra. Tista pošast pa se je režala, in vsa dvorana mu je navdušeno ploskala. Si slišala? Dvorana je burno ploskala! A je trajala malo časa, tista izprijena apoteoza neumne množice, kajti kmalu sta ploskanje in šum pretrgala dva strela iz samokresa, ki ga je držal v roki onečaščeni Mario. Ves vročičen je stal sredi dvorane, na odru pa se je zmagoslavna spaka najprej sesedla na stolicco, potem pa čofnila na leseni pòd kakor kepa kosti in cunj.«

Lucianina roka je za spoznanje popustila, potem pa se še krepkeje oklenila njegovega vratu; in tisti trenutek neodločnosti, ki mu je čez hip sledil odkritosrčen in vdan objem, je bil kakor poslednji sunek zamolklega boja; vnel se je in obenem dogorel globoko v kapilarnih nitkah njenih vlaken.

»Luciana,« jo je tiho poklical z naglasom, ki ni pričakoval odziva. Božal je njeno lice s svojim licem kakor v prošnji, naj mu oprosti, in kakor v želji, da bi zdaj začutila vso moč svojega ženskega bitja ob moškem, ki jo ljubkuje.

A Luciana je molčala, in on se je narahlo osvobodil iz tesnega oklepa in se zravnal.

Mesečina je prizanesljiva in rahla od starodavne modrosti čakala, da bi onadva razklenila svoj temni voz na zidku; njeni prozorni in breztežni žarki so se mehko dotikali motne in težke zmesi, ki je temno človeško telo, dokler ga oni ne posinijo s svojo lučjo. Njemu pa so se tisti žarki zdeli razmnožen nedolžen in srečen smehljaj, ki sinji misli in čustva, jih mehča in vabi iz znotraj navzven.

»Luciana,« je rekel.

Luciana pa je molčala kakor otrok, ko ves majhen spi po premagani bolezni, ki bi bila lahko smrtna.

Tedaj jo je vedro potresel.

A ona se ni odzvala njegovemu veselemu razpoloženju. Samo oči je odprla; mirne so bile in gledale so predse kakor brez misli.

»Mirko,« je rekla, ne da bi se ozrla k njemu.

»Hgm,« je prikimal, v prsih pa se mu je zavozlala v sinji voz mesečina ter hkrati z njo pretresljiva zadrega, kakršni sta moškemu zadrega in strah ob porodu ljubljene žene.

»Mirko,« je rekla preprosto, »če ne bi odpotoval, če bi ostal tukaj, bi bila tvoja.«

On je molčal.

»Vsa tvoja,« je še rekla čez čas, kakor da je v sebi počasi prebrala še zadnji zaključek.

Gledala je kvišku in niti ni trenila z očesom, njen mir je bil zbran in preprost kakor soj nad pobočji in nad jezerom. To, kar se pretaka v koreninah njenega srca, si je rekel, je kakor v materi zemlji, pravilno spajanje prvin, da lahko vzklije rastlina iz njenega nedrja. Otrla si je ustnice po tistem sramotnem poljubu, in zdaj hoče za varovati spet pridobljeno svobodo s svobodnim darovanjem vsega svojega bitja.

Njena roka je gladila njegovo roko, on pa je mislil na njene besede in čutil, da je z njimi prišlo povračilo za posilstvo, ki je bilo nekoč storjeno nad nedolžnim dekletcem kakor nad Mariom. Maščevanje svobode nad hipnotizmi tiranov, ki uspavajo človeško čredo z osladnim varanjem in z ustrahovanjem.

Bil je prisoten in opazoval je njene oči, ki ga niso gledale, hkrati si je zavzeto zamišljal kraj, kjer bi bila onadva početnika nove skupnosti brez malikov in sužnjev, brez bodeče žice in mučilnic. Kakor v odkritju je tisti trenutek videl, da bi človek tako lahko spet postal dober sin Zemlje in Ljubezni, samo če bi hotel, samo če bi se preprosto odločil in preprosto začel. Preprosto kakor onadva. In tisti trenutek je bil uverjen, da se bo zgodilo, da se je nekje že začenjalo in da se je premaknila vzmet, ki bo preusmerila veletok zgodovine.

Luciana je ležala na zidku, njene oči so bile dva kristala iz strjene mesečine, in on je za trenutek pomislil, da je njeno telo na kamnitem oltarju sinje noči kakor dar, ki je pripravljen za novo človeško dostojanstvo.

Sklonil se je nad njene ustnice in podstavil dlani njenim lasem in njenemu temenu, ko se ji je približal. Ona se je oklenila njegovega vratu in njene prsi so se napele in se napete vdale. Tedaj je sklopil veke in začutil prihajajoče valove plime, a njegova misel je bila zdaj mornar, ki ne izrabi vse moči naklonjenega vetra, ker pod jadrom v zmerni brzini preudarno ureja načrt nove poti; in pod sklopljenimi vekami je še enkrat razločno videl, da je po uničevanju in smrti najbolj veljavna resnica na zemlji nezamenljiva zarota moža in žene; ker zavoljo nje, žene, je smiselno vse, kar obstaja, ona bo morala spet naučiti človeške otroke abecedo novega sporazuma. Božal je Lucianino telo, njegova strast pa se je sproti spreminjala v slovesno obljubo: žena, ljubiti te moramo mogočno in skrbno hkrati, zato da bomo znali mogočno in skrbno spet ljubiti naš svet in človeka na njem, ker samo iz silne ljubezni se bosta rodila ponos in drznost in samo iz drznosti bo vzklila svoboda. In ker se je hkrati zavedal, da mu je prav Luciana prinesla to odkritje, je bila njegova dlan še bolj skrbna v svojem ljubkovanju in bolj razločna, kakor ne bi mogla biti nobena beseda;

tako da bi jo tudi zavoljo tega vzdignil ter v naročju odnesel na kraj sveta.

Potem ga je Luciana gledala in se smehljala.

»Kaj misliš?« je vprašala.

»Mislim sem, da je ljubezen moža in žene edina resnica, ki nas po ti vojski lahko reši. Edina vrednost, edini temelj, ki bi na njem lahko spet začeli graditi vse drugo.«

»Lepo bi bilo, če bi bilo tako,« je rekla, kakor da to ni zanjo nič novega, a hkrati je bil vendarle tudi odtenek odziva v hrapavi dlani, ki je božala njegovo roko.

»Zakaj ne bi moglo biti tako?«

»Moglo bi že biti, samo škoda, da ni mogoče!«

»Kako? Je mogoče in nemogoče hkrati?« je razigrano rekel. »Če je mogoče, ne more biti nemogoče.«

»Pa je.«

In prikimala je, tako da je mesečina spremenila sence na njenem licu.

»Človek je vendar drugačen, ko ljubi, torej v zasebnem življenju, in popolnoma drugačen v javnosti,« je rekla.

»Kako misliš, v javnosti?«

»Nu, kot delavec, kot uradnik, vojak, minister. Tako mislim, da mora na primer vojak ubijati in da to ni prav nič v skladu s tisto ljubeznijo, o kateri si govoril ti. Ljubezen je čisto zasebna stvar!«

Nasmehnil se je.

»Seveda,« je rekel. »Saj zato pravim, da bi človek, ki je tokrat ušel uničenju, moral zgraditi novo družbo na osnovi tiste ljubezni, ki združuje ženo in moža!«

»Bi moral! Prav gotovo, da bi moral, a kaj, ko nihče ne misli na to,« je rekla in zamahnila z roko.

»Pa bi storili tako, da bi mislili!«

»A kako, to mi povej. Eh, saj govoriva o nemogočih stvareh! A je vendar lepo. Nu, pa povej, kako bi storil ti!«

»Jaz? Uvedel bi pouk o ljubezni. Čisto preprosto. Kakor nas v šoli učijo pisanja in računanja, tako naj bo ura pouka o ljubezni. In za deklice bi moral biti pouk drugačen kakor za dečke, ker one bodo nekoč matere in bodo zato morale učiti svoje otroke, da so granate, topovi in krematoriji proti ljubezni in da se jim zato mora vsak resničen človek upreti; učiti bi morale svoje otroke, da ni drugega greha razen greha proti ljubezni.«

»Hm, seveda bi to lahko bila rešitev,« je zamrmrala.

On pa se je tisti trenutek zavedel, da bi moral prej spremeniti družbo, preden bi lahko uresničil takšen načrt, a rekel si je tudi, da bi nazadnje le morala odločati vera v človeka. In opazil je, da njegova dlan počiva na njenem oblem nedrju, a čutil je, da zdaj ni nič poželjiva, ampak da je le preprosta moška dlan, vajena odločanja in ustvarjanja; kakor kiparjeva roka na kipu, ki mu je

dala življenje; in tisti trenutek ga je prešinila omamna zavest, da je človek kljub vsemu neranljiv.

Kakor v potrdilo je tedaj Luciana položila svojo roko na njegovo, mesečina pa je posinjila njen smehljaj.

Nenadoma pa se je vzdignila.

»Ti, koliko je ura?« je vznemirjeno vzkliknila.

Presenečen je bil ob njenem otroškem vznemirjenju, a pogledal je na uro.

Potem se je odhrknil.

»Ne, ne, povej!« je živo rekla. Prijela je njegovo roko in upognila zapestje proti mesečini.

»Moram iti,« je tedaj ugotovila in skočila z zidka. »In ta mi niti noče povedati, da je deveta že čez!«

Pograbila je kolo za krmilo in za sedlo hkrati ter ga sunkovito zasukala.

»In se bova poslovila kar tako?« je začudeno vprašal.

»Saj ne odpotuješ nocoj, ampak šele jutri zvečer, ne?«

»Da, z večernim avtobusom. A ti delaš do osmih!«

»Jutri ne. Jutri naša izmena menja urnik« je rekla in zajahala kolo, tako da je jahala cev in na pol sedela na nji, kakor mlad in domišljav kolesar.

»Torej se jutri še vidiva.«

»Če želiš,« je ponarejeno prizanesljivo rekla.

Stegnil je roko, da bi prijel kolo za sedlo. Tedaj se je umaknila in se zasmejala.

»Ob petih,« je rekla. »Prav?«

»Prav. Tako bom potoval s parnikom. In kje?«

»Na poti, ki se začenja ob tistih malih cipresah. Se strinjaš?«

»Ob petih.«

»Ob petih bom tam,« je rekla in se vzdignila na sedlo. Potem se je sklonila k njegovemu obrazu, a se je takoj umaknila in se spustila brez zavor po strmini skozi mesečino navzdol proti tovarni in proti dimniku pod navpičnim previsom, po katerem navpična cev nosi vodo turbinam.

VIII.

V predor so padali snopi modre svetlobe skozi odprtine, mimo katerih je šel, in obokana črna tema je bila od časa do časa podzemeljska jama, polna morskih odsevov.

Tisti njen nenadni odhod, je pomislil. Pa njen poljub, ko je že položila nogo na pedal. Tako hitro in na videz neprizadeto slovo ga je prevzemalo. V tem sta si bila podobna, da nista namreč razkrivala globljih odzivov, čeprav sta nji tudi okoliščine njunega srečanja nudile priložnost za takó sunkovite odhode. Medtem ko je on v povojnem času ugotovil, da so se njegovi odzivi razvili čisto anarhično. Pred vojsko si je zamišljal življenje v dvoje, ki bi z rojstvom otroka prineslo zaupanje v človeški rod in povezavo s tradicijo; po vrnitvi iz tovarne smrti pa je spoznal, da ima ljubljeno osebo toliko bolj rad, kolikor bolj je ob nji neodvisen. Tako je rad med ljudmi, a predvsem takrat, ko so le-ti množica, ki polni večerne ulice, množica v kinu ali v gledališču. Z ljubeznijo je bilo seveda drugače, nemiren in nepotešen je bil, ko draga oseba ni bila ob njem, a vendar je potem čutil potrebo, da je od nje ločen. Taka vez je trajala, ker ji je

dajala goriva želja po novem snidenju, medtem ko je bila med enim snidenjem in drugim njegova neodvisnost. Ta je bila vez brez vezi, ker je bil namreč ljubljeni osebi zvest in je samo ona zaposlovala njegove misli. In to vse dotlej, dokler se tista, ki ga je imela rada, ni odločila za običajno rešitev ženske usode. Takrat se nad svojo osamljenostjo ni pritoževal, ampak je čutil, da je to njegovo stanje normalno, ker je bil v bistvu sam tudi takrat, ko se je zavedal, da ljubi in da je ljubljen. Saj, tak je bil. In kakšenkrat si je predstavljal, da bi se mogel uresničiti ob dekletu, ki bi se bila kakor on vrnila iz dežele pogina in bi bila lepa, vitka in majhna. Morebiti, si je mislil, bi onadva zmogla uresničiti odrešilno ljubezen. A potem se je počasi prepričal, da bi v nekdanji deportiranki težko našel tisto zalogo igrivosti, ki pomeni zanj zmago nad tragedijo sodobne zgodovine. Seveda je igrivost lahko tudi znak nedoraslosti, vendar se mu zdi, da si želi tiste, ki je odsev notranje moči.

Spet so skozi luknje v zidu sinji žarometi razsvetljevali predor, on pa je videl mesečino na njenem obrazu, na upognjenem laktu, ki si je z njim pokrila ustnice, ko je Mario poljubil hipnotizerja. In hkrati je pomislil, da hodi peš kilometer za kilometrom, da je daleč od doma, da je ujet v predor v živi skali visoko nad jezerom. In zavedel se je, da je v resnici človek brez domovine, da je njegov dom povsod, kjer so obale, ker je voda simbol

življenja. Seveda nima prvič tega občutka, a zdaj je ta okrepljen po temnem rovu, skozi katerega koraka. Vendar ga zavest o brezdomstvu prav nič ne teži, ampak si pravi, da se ob njeni podobi z laktom na ustnicah splača biti brezdomec, saj sta bila v tistem trenutku središče sveta, njegovo sproščeno srce. In nasmehnil se je, ker je spet slišal njeno otroško prošnjo: »Povej na kratko na kratko.«

Bil je skoraj pri izhodu dolgega predora, ko se je nenadoma oglasil hrup za njegovim hrbtom. In bilo je, kakor da skupina ljudi beži pred zidom, ki se podira. Bilo je, kakor da tisti, ki bežijo, spotoma kričijo, vpitje pa odmeva v črni cevi kot smeh in bobneč krohot. Grmelo je in hkrati plavalo, letelo po zraku. Ni bil hrup vozil in tudi ljudje niso mogli biti, ker ljudje se niso mogli približevati s tako hitrostjo. A vendar se je grmenje hitro čistilo, postajalo bolj razločno, se združevalo v prešeren smeh, ki se je kot hudournik iz podzemlja zlival po obokani črni strugi.

Stopil je na prosto, na cesto, ki je peljala do žrela naslednjega predora. Mesečina je lila na skale kot proge svetlobe na gledališki oder, v safirni svetlobi pa je bila vidna sleherna gubica asfaltnege tlaka in vsaka razpoka skalnatih kulis.

Tedaj je planila na osvetljeni oder gruča kolesark kot krdelo kričečih napadalcev. Delavke so se vračale iz to-

varne in skozi predore in mesečino brzele proti severu, kakor so druge z Luciano hitele proti jugu.

Ko so privozile mimo njega, je zbor klicev in vzklikov uplahnil, da je v ozračju zaplavala napeta zadrega. Potem je dekle, ki je imela sklonjeno glavo, rekla: »To je tisti z ‚Latnika‘.«

Vozile so zmerno proti naslednjemu predoru, ena izmed gruče pa je tedaj obrnila glavo in vzkliknila:

»*Ciao, bello!*«*

Druge so se bolj potuhnjeno odzvale, a že je gruča izginjala v novem predoru, temo pa je tam kmalu razburil krohot, ki ga je sprožil dovtip.

Ko je pripeljala mimo druga skupina, se je ozrl, da bi bil pripravljen in ga ne bi presenetila. A te kolesarke niso bile v zadregi.

»*Vieni, ti rimorchiamo!*«** so vzkliknile v zboru.

»Daj, ustavi,« je rekel najbližji.

»Posadimo te na drog!«

In že je zbor nasmejanih glasov izginjal v temni odprtini; oddaljevali so se kakor zvočen oblak, ki bi ga sapa hitro odnašala skozi noč. In on mu je sledil, ves ujet v razposajeni val, ki je pomladil ozračje.

Malce nesramne s svojimi dovtipi, je vedro pomislil, ampak, kaj si morejo, če pa jim zori v krvi ta zastrta

* *Ciao, bello!* — Servus, prijateljček!

** *Vieni, ti rimorchiamo!* — Pridi, da te povlečemo!

strast čudovitega podnebja. Napadejo te kakor prha rezkega vsakdana, zato da človek ne izgubi stika z resničnostjo. A morebiti bodo to svojo prešernost predale svojim otrokom in jih tako hkrati vzgojile v navdušenju za svobodo, ki je noben samozvanec ne bo mogel izprijiti. Saj se bo mladi rod ob materinih besedah naučil paziti na to, kdaj je svoboda oskrunjena in kdaj preti nevarnost ječ in bodečih žic. Žena, ki prinese človeško telo na svet, bo prva izučila varovalce človeškega telesa.

Hodil je skozi temen predor, iz daljave pa mu je medlo svetila luč, ki je padala iz skalnatih oken na njegovi desni. In sam sebi je bil hvaležen, da je prišel ter našel Luciano. In spet je videl, kako je njen laket sunkovito pokrnil njene ustnice. Potem je dolgo molčala, kakor da so se začeli pretakati v nji nepoznani sokovi, medtem ko je bilo vsemogočno veličanstvo sinje noči med gorami in jezerom nemo zbrano okoli nje. Potem je spregovorila o daritvi same sebe. Njemu, neustaljenemu povojnemu popotniku, ki zdaj ob nji še na poseben način doživlja žlahtnost svoje neodvisnosti. Saj, morebiti mu bo nekajkrat pisala, potem bo vzela gardskega fanta, ki dela v predilnici, in gospa Amalia bo srečna, da bo postala babica. Vendar je nocoj Luciana njegova, kakor ni bila in ne bo nikdar nikogar. In to spoznanje ga prešinja do korenin; ker je prišel iz njenih najglobljih vlaken tudi tisti njen sklep. Bil je nedolžen poskus, da bi odkupila

človeško dostojanstvo, ki ga je bila bližnja preteklost zaslužnjila.

Tisti z »Latnika«, so bile rekle kolesarke, ko so vozile mimo, in zdaj mu je bilo, kot da spet sliši njihove besede. Morda zato, ker se je bližal svoji vasici. In tako je v mislih tudi že stopal sredi pomaranč navzgor po stopničkah v svojo sobo in potem odpahnil na stežaj oknice, da je videl svetlo pot, ki jo pošilja mesec čez jezero. Romantika? je pomislil. A skomignil je z rameni. Morebiti pa današnji svet potrebuje nekaj prav takšne romantike. Takšnega sožitja z naravo. In predstavljal si je, da bi tedaj, ko bi sredi noči pridrževal dih v svoji sobi, nenadoma prikolesarila Luciana iz predilnice in se po stopničkah pritihotapila do njegovih vrat. Pričakoval bi jo in vedel bi, da pride, čeprav bi ne bila govorila o tem; in tako bi tudi ona vedela, da jo on pričakuje, a bi ga vendar hotela presenetiti. Njuna ljubezen bi se izpolnila v bajnem vrtu, onadva pa bi bila vsa iz sebe, kakor da začenjata novo človeško zgodovino.

Tedaj se je nepričakovano zavedel Lucianinega naklonjenega telesa in začutil v prsih tisto tesnobo, ki je zmeraj znova čudovita. In ni razumel, kako jo je pustil oditi, ne zakaj mora on jutri oditi. Obenem pa je pospešil korak, kakor da mora pohiteti, ker ga Luciana čaka v pomarančnem gaju, v limoninem nasadu, daleč proč od hiš. »Tisti iz Latnika«, je spet slišal vzklik kolesarke, in

zdelo se mu je, da so s tem dekleta določila kraj njune ljubezni. Tako je videl Luciano v kuhinji z materjo, a se je vendar vračal v vas z upanjem, da bo razsedla kolo pred malimi železnimi vrati. In pri tem se je sam sebi prizanesljivo nasmehnil, a obenem mu je bilo, kakor da je davi kmet z brizgalnico nalašč poškropil trte, da bi bil njun latnik bolj sinji za njuno sinjo noč.

*Po malem bo naš dom nedvomno postal
bolj človeški.*

Saint-Exupéry

III

I.

Naslednje jutro je rano zajtrkoval pod latnikom, potem pa takoj sédel k svojim načrtom. Zmeraj, ko ga je nekaj nepoklicnega vsega zaposlilo, in čeprav je bilo še tako človeško pomembno, se je vrnil k svojemu delu z zavestjo ubežnika. A v ti zavesti je bila obenem tudi zaloga neomadeževane sile, ki je komaj čakala na novo ustvarjanje. Samostojno, zares ustvarjalno delo je namreč imel poleg ljubezni za najslajšo človeško sposobnost. Tako je že zarana z mirno napetostjo začel osnutek nove vasice ob tržaški obali. Že dolgo je negoval to zamisel, a vsakikrat, ko jo je skušal uresničiti, se mu niso hotele spojiti prvine starega kraškega stavbarstva s sodobnimi spoznanji. V mislih je imel ribiško vasico, ki bi ohranila pečat domačnosti, pa bi bila vendarle zgrajena z elementi sodobnih izkušenj. Biti bi mórala podoba prerojenega duha obmorskih ljudi po drugi svetovni vojski.

Sedél je pri odprtem oknu, tako da mu je oddaljeno obrežje pod pobočjem Balda na nasprotnem bregu ustvarjalo privid domače obale pod kraško steno. Zato je njegov mehki svinčnik urno polzel po tenkem papirju za

osnutke. In listi so se naglo vrstili. In zdelo se mu je, da se vas sama gradi, tako se mu je kar samo po sebi izoblikoval tržič, ki mu je delal do tedaj največ preglavic, ker ni vedel, ali naj ga združi s portičem ali naj bo tržič samostojen med hišami. Videti je bilo, da se je zdaj osnutek porajal skozi soj sonca na latniku, ki je bil podoben latniku pred hišo nekje nad tržaškim bregom. Pomislil je na Luciano. Tisti trenutek mu je bila nekako oddaljena kot oseba, ki se je zjutraj spominjamo, da smo jo videli v sanjah. Obenem pa se je zavedal, da si želi večera, da bi jo spet videl. Srečanje z njo bo nagrada za uspešno delo in hkrati bo delo uspešno prav zavoljo samozavesti, ki jo ima od snočnjega srečanja z njo.

A do opoldne nič razmišljanja o tem, je odločil in vzel nov list, da bi skiciral načrt shrambe za mreže ob portiču svoje nove vasice.

Tako je minila polovica dneva.

Opoldne je prišel pozno h kosilu, a pod dolgim latnikom so bile skoraj vse mize zasedene, ker sta se dva avtobusa rdečeličnih švicarskih izletnikov odžejala z voljnim gardskim vinom. Jezerska gladina se je srebrila skozi liste, oni pa so bili kakor omizja kmečkih svatov v židanem razpoloženju. A v kuhinji ni bilo naročil, zato se je kuhar počasi sprehodil in nazadnje prisedel k njegovi mizi.

»Torej že odhajate,« je rekel.

»Da, delo me čaka.«

Kuhar je prikimal, a hitro je bolj živo dodal:

»A nekaj dni bi delo lahko počakalo! Glejte, kakšno vreme, gostov še ni, saj se sezona še ni pričela. Sami bi bili, kakor kraljeviču bi se vam godilo! Glejte, kakšno jezero!«

»Imenitno je, ni mi lahko oditi.«

»Kaj vam nisem kuhal zadosti dobro?«

»Seveda ste!«

»Kaj ni bil skrit košček masla pod testeninami?«

»Bil!« je vzkliknil in se zasmel.

»In vendar odhajate!«

»Delo je delo,« je rekel. »Hvala za maslo,« je rekel tiše, čeprav so bili Švicarji glasni in ju nihče ni mogel slišati.

Tedaj se je kuhar obrnil, tako da je bilo lepo videti stopničko sivih, nizko ostriženih las nad okroglo glavo. V dlaneh je iz navade tiščal beli predpasnik.

Spet se je ozrl.

»Za uslugo bi vas prosil,« je potem zaupljivo rekel.

»Če morem, zelo rad.«

»Ne bi hotel, da bi zamerili. Saj ne vem, kako se drznem kaj takega prositi. A če ne morete, recite — ne. Boste?«

»Bom. Kar povejte.«

»V škripcih sem,« je rekel rdečelični kuhar in potegnil pismo iz žepa. »Gospodar je namreč obljubil, da mi bo zvišal plačo, a do zdaj je vse ostalo samo pri obljubah.«

Obrnil se je in se spet ogledal.

»Vidite, za to gre. Žena mi piše. Gospodar restavracije, kjer sem bil do lanske pomladi, sporoča, da se bom vse drugače imel, če se povrnem k njemu.«

»Razumem.«

»Lahko bi pokazal gospodarju ženino pismo, a se mi zdi, da bi morebiti mislil, da sva se z ženo domenila. Rajši bi mu pokazal pismo, ki bi bilo videti, kakor da ga je napisal moj prejšnji gospodar,« je rekel.

Potem v zadregi pomolčal.

»Vi imate pisavo učenega človeka. In če bi bili tako dobri in napisali nekaj vrstic, bi prav gotovo uspel.«

»Seveda vam napišem!«

»Zdaj bo vsak čas začetek sezone, zato mi bo gospodar hitro zvišal plačo, saj se bo bal, da ga ne bi prav zdaj zapustil . . .«

»Samo podatke mi dajte.«

»Ne vem, kako sem si predrznil,« je zamomljal kuhar in mel predpasnik. »Tukaj je ženino pismo. Tukaj je moj naslov. Pismo naj bi bilo pisano meni, seveda —«

»Pa gotovo!«

»Ne vem, kako bi se vam zahvalil, gospod arhitekt, a tako domači ste bili, da sem se ojunačil.«

»Zdaj grem v sobo po svoje stvari in se vrnem s pis-mom.«

»Res bi lahko še nekaj dni ostali, gospod arhitekt,« je rekel kuhar, vstal in se ozrl.

»Podpisal pa se bom kar jaz. Tako in tako je vseeno, ne?«

»Da, da, kar vi se podpišite. Kar vi se podpišite. Saj na gospodarja mora napraviti vtis vsebina. Podpis ni po-memben.«

Arhitekt je vstal, kuhar pa ga je pospremil.

In ko sta šla mimo omizij in Švicarjev, mu je mimogrede še razlagal: »Vidite, pismo bom poslal ženi, žena pa ga bo potem dala na pošto v Milanu. Razumete? No, še enkrat prav lepa hvala, gospod arhitekt.«

Ti lisjak, ti, si je mislil, ko je šel po stopnicah navzdol mimo obsončenih teras. Limone so bile v soncu iz laki-ranega zelenega voska, medtem ko so pomaranče žarele v topli omami.

Je že vedel, možak, zakaj skriva košček masla pod tes-tenine! je pomislil in se nasmehnil.

A mikaven je v svojih hribovskih čevljih in z belim predpasnikom, si je rekel. In nazadnje mu je bilo tudi všeč, da ga je prosil za uslugo, ker tako zdaj odhaja s po-sebnim občutkom domačnosti. Vse drugače namreč

človek zapušča kakšen kraj, če se je tam od koga poslovil, pa čeprav od pastirja v ogradi ali od kosca v senožeti.

Ko je pospravil svoje stvari v kovček, se je pred oknom bleščala plošča iz belih diamantov, ki se je raztezala tja daleč do vznožja Balda. Blesk mu je polnil sobo, tako da je bila kakor brez zidov, vsa ujeta v brezprostornost in sijaj. Tako je položil na sveženj listov z načrti tudi knjižico o Mariu in o hipnotizerju; in v tisti luči so za trenutek izginile vse temne pege človeštva.

Potem je sédel k mizi in napisal pismo rdečeličnemu kuharju v okovanih čevljih, ki zmeraj mencá predpasnik v dlaneh. Želel je njegovim sivim lasem lepo starost, zato mu je za zdaj obljubljal zvišanje plače. In prav iz srca mu jo je obljubljal: ker je prvič po koncu vojske občutil, da bo človek kljub vsemu morebiti le znal pričarati ljubezen v svojo zemeljsko domovino; in ker se je čutil gospodarja ne samo tiste restavracije v Milanu, kamor je vabil kuharja, ampak tudi vse tople svetlobe, ki zori pomaranče in srca.

II.

Parnik je prihajal z nasprotnega brega, a bil je v daljavi še drobna belkasta ptica. Nobenega potnika ni bilo na malem pomolu, samo dve vreči in trije koši so čakali na parnik. Nasproti pomola so bili pred hotelsko restavracijo nad mizicami veliki sončniki z rumenimi in rjavimi režnji. Te poševne pisane sončnice so, s svojimi živimi barvarni in s senčnato tišino pod njimi, ustvarjale privid letoviščarjev, ki jih še ni bilo. Tako je bilo videti, kakor da so letoviščarji, omamljeni od toplega lesketa, odšli k počitku.

Nekaj sončnikov je bilo uvrščenih tudi vzdolž obale, in tam sta se v vodi igrala dva kopalca. Plavala sta, se prekašala, se spet vzpenjala na breg in spet skakala v vodo. Ona je imela zeleno kopalno obleko, on je bil slok in njegove globoko izrezane kopalke so to še bolj poudarjale. Vikala sta se, zato sta njuni gibčni telesi dajali nju ni igri neki poseben mik.

»Do konca pomola in nazaj!« je rekla ona in si popravila gumijasto čepico pri ušesih.

»Na hrbtu,« je rekel on.

In sta se pognala na glavo v vodo, ki ju je zasipala s svojimi spenjenimi pljuski. Gladina ni bila prav nič podobna vodni gladini, ampak plásti nemirnih svetlobnih zrn, ki so kovinsko sijala. Onadva sta jih s svojima telesoma razkrajala in razsejala, tako da sta se popolnoma spajala z njimi in jim predajala svoje gibanje.

Ko sta se vrnila, se nista vzpela na obalo; ostala sta nedaleč od nje in se prekopicavala v vodi kakor dva mlada delfina.

Tedaj se je nepričakovano znašel pred tistimi sončniki mož s harmoniko v naročju. Opazil ga je šele takrat, ko se je oglasila njegova harmonika. Najbrž je bil prišel navzdol po poti, ki je vodila iz vasi, a prišel je neopazen.

Kakor muzikant iz davnih dni.

Prislonil je brado na glasbilo, da je njegova glava skoraj počivala na njem, in začel igrati. Plavalca sta se sukala v srebru. On pa ju ni gledal, čeprav je stal na robu obale, obrnjen k njima, in igral nad vodo. Nekaj poskočnega. A njegova glava, ki je skoraj ležala pošev na harmoniki, in oči, ki so motno gledale v daljavo, so razvejljavljale živahne note. Lahko bi bile pozdrav pomladi, ki je že skoraj dozorela v poletje, a mož je imel luknjaste hlače na kolenih in jopič s strganimi komolci.

Onadva v vodi pa sta si plala svetle curke v obraz, in ni bilo moč razumeti, ali sta takó razposajena zavoljo harmonike ali se sploh ne zmenita zanjo. Ko sta se na-

zadnje vzpela na kopno, sta se kar naprej smejala, mož s harmoniko pa je stopil gor in dol po bregu, kakor da hoče ujeti njeno zeleno telo v svojo glasbo. A je ni gledal, zrl je stran in ujčkal harmoniko, kot da pestuje jokajočega otroka. In tudi mlada ga ni pogledala, nategnila si je zeleno obleko, ki ji je tiščala stegno, nato si je popravila zeleno čepico pri ušesih; kakor da je stalen dogovor med njenimi gibi in muzikantom, ki se je prestopal in šel zdaj malce na desno in spet malce na levo. Igral je in razločno je bilo slišati harmoniko, a vendar se je zdelo, da je blesk jezera izključeval, vpiljal njene glasove, tako da mož skorajda ni bil resničen.

Zelo resničen je, si je rekel in se v zadregi ozrl. Mučen prizor, je pomislil, in zadovoljen je bil, da mora na pomol, ker se je bil parnik ta čas približal pomolu.

Potem sta kolesi štropotali in parnik je prijetno plul, on pa je še zmeraj imel pred očmi reveža, ki je beračil s harmoniko. Ni mogel reči, da se mu je smilil; jezil se je nanj. Bolj nanj kakor na kopalca, ki sta ga prezrla. Izpostavljal je namreč svojo revščino, jo spreminjal v glasbo in z njo kratkočasil gospodo, ki pa se ni zanimala zanj. Nekaj nepopravljivo pregrešnega je v takem obnašanju revnega človeka, si je rekel, in miloščina bi bila pravzaprav samo cvrk človeškemu dostojanstvu. Zato morebiti stari muzikant s strganimi hlačami niti ni računal na miloščino — hodil je sèm ter tja in gledal stran, kakor da

počasi tudi z nihanjem svojega zgornjega telesa omamlja in pripravlja na poletni obred gardsko ozračje; kopalka, ki je bila v zeleni obleki in zeleni čepici podobna zeleni ribi, pa mu je bila tam samo za navdih.

Obhodil je ves krov kakor kapitan, ki prevzema nepoznano ladjo. V njem so se sprva občutki mešali, ker je parnik primerjal s tržaškimi, potem ga je prevzel glas stroja, ki je enakomerno suval, in pa šum spenjene vode. To je bil namreč *Zanardelli*, parnik, ki ni imel pod krmo vijaka, da bi ga poganjal, ampak ob vsakem boku kolo na lopate. S krova seveda ni bilo videti koles, a slišati je bilo šumenje vode pod nogami, za sabo pa je parnik puščal dve vzporedni penasti sledi, ki sta se šele daleč v daljavi združevali.

Lepo si pretolkel vojsko, nič nisi spremenjen, je rekel parniku, ko se je spuščal v podkrovje, pregledal majhno dvorano s preprostimi lesenimi sedeži, in se spet vrnil na krov.

Na premcu je bilo nekaj potnikov, ki jim je sapa razpihaval lasé. Ustavil se je pri ograji in od strani pogledal na izletnike. Na vseh obrazih je bil tisti rahlo zavzet in hkrati pazljiv izraz ljudi, ki se radujejo potovanja po vodi. Tako je človeku, kakor da bi vožnja po prostranem vodnem elementu v nečem spreminjala sestavne snovi njegovega bitja.

Tam na premcu je bila tudi dvorana, kakor je po navadi na vseh takšnih obrežnih parnikih, a ta je bila trikotna in vseokoli so jo zapirale šipe. Tako so bili potniki lahko v zavetju pred vetrom, a so se vendar zmeraj lahko razgledovali po jezeru, gorah in naseljih na obali. Zdaj je v zavetju velikih šip sedela postavna žena, ki je bilo videti, da je domačinka. Trudna je morala biti od dolge hoje, na sedežu pa je imela zraven sebe oмот iz papirja, iz katerega je kukala gorečka. Lončka ni bilo videti, a žena ga je pridržavala z roko, da ne bi zdrknil s potresujočega se sedeža. Žarki, ki so srebrili jezero in se bleščali skozi šipe, so se vžigali na gorečki, ki je mōlela iz papirja.

Sédel je in se odpočil.

Za trenutek se mu je zazdelo, da se pelje na obisk in da se bo vrnil z večernim parnikom. Nič ni imel vtisa, da odhaja in da se bo poslovil od Luciane. Tako nam marsikdaj čar kakega okolja do zadnjega kar dobro skriva resničnost našega odhoda.

Steklena vrata na odsunek so se tedaj odprla, in vstopil je strojnik v modri delovni obleki. Roke je imel rjave od strojnega olja in v levici je držal cunjo, s katero si jih je brisal. Najbrž se je bil po železnih stopničkah vzel na krov, da bi zadihāl v čistem zraku; ko pa je bil skozi šipo videl ženo, je odrinil vrata.

»Ste bili na obisku,« je rekel in sédel zraven gorečke.

»Da, pri sestri,« je rekla žena. »Tolikokrat me je vabila, zdaj pa sem se končno odločila. Saj veste, kako je, ko so otroci majhni. Ni môč z doma.«

Strojnik je molčal, in videti je bilo, da že vse vé. Samo rahlo je mežikal, kakor ljudje, ki niso vajeni dnevne svetlobe, ker so ves dan pri delu v temi. In ni gledal žene, ampak gorečko. Kakor da ga njene družinske težave ne zanimajo, ker jih že od zdavnaj pozna, gorečka pa je nekaj, kar spreminja vsakdanje ozračje.

»Lepa,« je rekel in zbrano pokimal z glavo, njegova roka pa je skoraj pobožala cvetko. Ni bil več mlad, a tak, mišičast in ves lisast od olja, je bil poln zadržane energije, ki je bila zasenčena s komaj vidno, kakor malomarno otožnostjo.

»Lepa,« je spet rekel.

Žena se je nasmehnila.

»Zelo rad imam gorečke,« je rekel strojnik, ne da bi umaknil pogled s cvetlice.

»Zmeraj mi jo je obljubljala, moja sestra,« je hitela praviti žena, a on je ni poslušal. Približal je svoje črnike prste rdečemu cvetu, ki je kukal iz papirja, in se ga pazljivo dotaknil.

»No, in danes mi jo je končno dala!« je rekla žena in se zadovoljno nasmehnila, ker je njena sestra naredila tudi njemu veselje.

»Lepa,« je še enkrat rekel kot sam pri sebi strojnik in temni prsti njegove desnice so se neodločno približali gorečki.

On jima je sedel nasproti, a je gledal vstran, skozi šipo, zato da bi ju ne motil s svojo pričujočnostjo in bi bila naravna. Strojniku pa očitno ni bilo prav nič mar, kaj se godi okoli njega. Ko se je poslovil, ker da mora k strojem, in ji rekel, naj pozdravi vse doma, je bilo preprosto dostojanstvo v njegovih gibih. Kakó se je njegova roka približala cvetlici, je pomislil arhitekt, kakor roka umetnika, ko se še zadnjič dotakne podobe, ki jo je ustvarila. A kako nenavaden je vtis takšne rahločutnosti pri mišičastem mehaniku, je še ugotovil; še cel svet nepoznanih čustev ima človeštvo v zalogi.

Parnik se je zdaj približeval naselju pod strmo steno in s tovarniškim dimnikom na sredi. Tam pod tistim dimnikom dela Luciana, si je rekel, morebiti pa tudi ne, morebiti bo šla njena izmena šele drevi na delo. Nič ni povedala, kako in kaj. In tudi je imela že natanko vse določeno za sestanek, zato da bi me mogla še videti, je pomislil in se začudil, kako da si ni mogel priklicati njene podobe. Kakor da je radoveden, kakšna je pravzaprav v resnici dekle, o kateri mu je pripovedoval spomin, kot pripoveduje prijatelj o svoji novi znanki. In zdelo se mu je, da nič ne vé o njenem obrazu. Kakor da še ni imel priložnosti, da bi jo v resnici videl. In prav-

zaprav, če pomisli, je snoči res ni videl. Predvčerajšnjim pa ju je oddaljil spor. Sploh sta obadva dneva grebla po svetovih, na katere ne sije sonce in ki so v svojem hudobnem mraku brezlični.

Naselje v malem zalivu je imelo nekaj samostanskega na sebi, čeprav sta ga poživiljali dve zeleni trati. Nad sabo je imelo steno kakor toliko drugih vasi, pred sabo pa jezero. A ozračje nad hišami je bilo ozračje zavoda ali hiralnice, in tudi zelena travnika sta bila kakor odmerjeno igrišče ali sprehajališče. Morebiti zato, ker hiš ni bila zgradila ljubezen lastnikov, ki bi si bili izbrali zemljišče po srcu; bili so to bloki hiš, ki jih je zgradil tovarnar po številu zaposlenih v predilnici.

Ko pa je parnik pristal in se je zgrnila na krov truma glasnih deklet, se mu je razpoloženje hitro spremenilo. Seveda je bilo videti, kakor da se dekleta tako veselijo, ker so nazadnje ušle iz mračnega in strogega zavoda. Zdaj so imeli tudi stroji pod krovom njihov glas. Usule pa so se na parnik tako, kakor da jih je prinesla naravnost s hriba cev, ki nosi vodo turbinam. Napolnile so dvorano na premcu, šle so na krmo, kjer so bili sedeži prvega razreda, spustile so se v dvorano pod krovom. Povsod je bil živžav in je bila izmenjava imen, klicale so tudi Luciano, a ko je prišla, je bila neka druga, visoka in močna Luciana.

Parnik potlej ni več plul zdolž obale, ampak sekal jezero v vsi njegovi širini. In delavke so se bile vkrcale prav zato, da jih parnik prepelje na nasprotni breg, medtem ko bi s kolesom morale prevoziti cesto okoli polovice jezera.

Njihovi glasovi so potem preglašali tudi suvanje stroja in klokotanje koles, ko so šle po hodnikih z brisačami čez ramo in se vračale z brisačami na obrazu. Ena za drugo so izginjale v malo kuhinjo tik kapitanove kabine — in slišati je bilo njih zvonki smeh. Ko so se vračale, so si z brisačo drgnile lica in se česale. Ker v njihovih laseh je bilo namreč vse polno lanenih kosmičev. Kakor kosmiči bele vate med iglicami božičnih dreves. In bile so za nekaj časa deklice iz resnične basni, ki jo je razsvetljeval soj jezerske gladine. Z velikimi in majhnimi glavniki so se česale, izposojale so si jih in se enemu na ves glas smejale, ker je bil hudo škrbast; česale so se in je bilo škoda, da so se kosmiči rahlega lanu nabirali na zobeh tistih glavnikov. Saj je bilo videti, kakor da bi z brisačami in glavniki hitele odpravljati vso pravljíčnost s sebe. In vse hkrati so pri tem hitele. Družno, kakor igralke, ki si v garderobi brišejo šminko z lic. A je bilo škoda. Je škoda, si je rekel, tako norčave in razigrane in z lanom v laseh so kakor vile dobrega in veselega dela.

Parnik je plul naglo in se približeval bregu pod vznožjem Monte Balda. In popoldan se je komaj opazno na-

gibal, ker je bil lesket vode manj isker, voda pa bolj sivkasta in plastična. Pa tudi veronski breg je bil manj naseljen in skoraj pust. A ko se je bok parnika dotaknil lesenega pomola, se je zgrnila na breg povodenj kričavih deklet in ga olepšala. In arhitekt je takrat spet pomislil, da je največja pomota novjših rodov ta, da so zapustili naravo in zgradili pogubno kamnito satje milijonskih mest.

Vkrcala se je družinica v športni opremi; mati, oče in dečka v kratkih hlačah, pa postaven kmet s širokimi pleči. Tako so spet potegnili mostiček na krov, da se je bok začel počasi odmikati. Tedaj je priteklo dekle in se ustavilo na robu pomola.

»Malico si pozabil!« je vzkliknilo visokemu postavnemu kmetu.

»Kar je, je, hohoho,« je zabrundal, stisnil ramena in šegavo zakrilil s krepkimi rokami po zraku. Najbrž se ga je nasrkal, je pomislil arhitekt.

»Ujemi, oče!« je zaklicalo dekle in mu vrglo jajce.

»Ohooo,« je močno zagrulil stari, snel klobuk z glave in ujel jajce vanj; pri tem pa se je kakor poigral s svojo malce vinjeno spretnostjo in poudaril lahkotni gib svojih rok.

»Še to!« je vzkliknila hči, a stari se je sam pri sebi hahljal in nerodno držal klobuk, ker je imel jajce v levici. Tako je drugo čofnilo na premec, in stari se je zasmejal:

»Hohoho.« A tedaj je tudi parnik že bil oddaljen od brega, zvonec pa je strojem pod krovom ukazal novo hitrost.

Še pol ure vožnje, je pomislil.

Jezero je bilo široko kakor morje, ko je parnik plul tako poševno proti jugu. Seveda je bilo v daljavi na desno videti zahodni breg, a vse drugo je bila prostrana voda.

Na premcu se je prikazal mornar z metlo in vrčem v rokah. Sklonil se je preko ograje in zalučal vrč v jezero ter zajel vode; potem je potegnil vrv in pljusnil vodo na razlito jajce. Ribal je z metlo les, a beljak se je šele začel prav peniti. Zato je mornar spet zajel vode in je spet zlil iz vrča na tla. Potem je spet spiral z metlo, a beljak se je čudovito penil in se ni nehal peniti, dokler ni fant naplaval nanj še tretji vrč jezerske vode. Bil je postaven fant v modrih hlačah in v modri mornarski volneni maji, ki je bila zvita visoko pod brado. Ves je bil mornarski, tudi njegova čepica, samo čevlje je imel smučarske, lepe smučarske čevlje z medeninastim kovanjem na robovih. A koliko življenjske sile v tako majhni lupinasti škatlici, je pomislil arhitekt, komaj da jo je ukrotil s tremi kalavniki! Vse je svojevrstno na ti vožnji, si je rekel, ali pa sem jaz v takšnem milostnem stanju, da me vse preseneča, tisto jajce in tisti smučarski čevlji?

Tudi družinica, ki je bila prav na koncu premca, ni bila prav nič v zvezi z njegovim razpoloženjem, a je vendar bila tudi ona kakor podoba preproste in čiste popolnosti. To so bili tisti, ki so se pravkar vkrcali na veronskem bregu. On je bil visok in tene, stal je ob beli ograji v športnih hlačah in s pipo v ustih. Spokojno je kadil in nekako izpod čela dobrovoljno računal, kolikšna je razdalja od parnika do oddaljene obale. Bil je s svojimi, a je bil sam. Mati je bila prav tako z dečkoma, a je bila tudi sama. Stala je ob debelem svežnju vrvi in si lomila kruh v žepu, ga po koščkih jemala iz žepa ter vtikala v usta. Kakor zamišljena šolarka. Bolj šolarka ona kakor njena dva dečka, ki sta sedela na jekleni vrvi in bingljala z nogami. Rjava turistovska jopiča sta imela, gledala sta jezero in ogovarjala mater, ona pa se jima je odzivala, ne da bi nehala zreti na jezero in zamišljeno grizljati svoje koščke kruha. Simpatično navzven štrleče zgornje zobe ima, si je mislil arhitekt, in tovariška je z otrokoma. Vse je bilo tako preprosto med njo in njima, med njo in možem, brez nemira, brez strahu, tako prijateljsko, da je bil zavoljo njih svet naenkrat razumljiv in dober. Holanci? Nizozemci? A saj to nima pomena, si je rekel. In ni nehal gledati mladega očeta, ki je prijetno kadil, in matere, ki je ščipala v žepu kruh in si ga nosila v usta in odsotno odgovarjala dečkoma, ne da bi umaknila pogled z jezera.

III.

Ko se je izkrcal, je odnesel kovček v kavarno, se vrnil na obrežje in sédel na klop. Čas je imel in zato je hotel pazljivo in zbrano pregledati vse, kajti takšni trenutki zgoščene in kratke svobode pred odhodom iz nekega kraja so večinoma tisti, v katerih človek nekako strne vse svoje vtise.

Parnik se je oddaljeval, nič ni bilo več slišati čofotanja koles ob desnem in levem boku, a kakor da so ju vzeli iz starega mlina, sta mleli vodo in žarke v vodi, tako da se je za parnikom zmleta voda in so se zmleti žarki uravnavali v dve penasti progi, ki sta iskro migotali. Potem je parnik zavil okoli rtiča, in on je pomislil, da se bo kmalu spet vznemirila voda v novem portiču in zagugala čolne. In tako še neštetokrat do večera in do Dezenzana ob vseh naseljih s sivimi zvoniki v tihih in oljnatih zalivih, ob vseh slavnih kopališčih z visokimi hoteli, ob skrivnostnih vrtovih s temnim zelenjem, palmami ter stopničkami, ki se spuščajo v zastrte pristane.

Koliko nenavadnih, čarobnih in temnih ljubezni se je skrivalo skozi stoletja v teh zaraščenih vilah ob vodi, v teh malih pristanih, ki jih zaslanjajo ciprese, palme in

bršljan, je pomislil. Ljubezen, ki so si jo privoščili skozi stoletja samo premožni, imenitni ljudje. In za trenutek jim je z vsem svojim bitjem zavidal razločutne vezi in skrivne zapletljaje ob plivkanju jezerske vode ob zidkih senčnatih vrtov. Potem je videl družinico na šilastem koncu premca in se zavedel, da tudi navadni ljudje znajo ustvariti takšno ljubezen, ki pa je nekako bolj zrela, bolj preprosta in hkrati tudi pestra in pisana kakor mozaik.

Gledal je jezero, kjer je parnik zavil okoli rtiča, in zdelo se mu je, da se je parnik raztopil v soncu in pustil samo svetlobo ljudem za dediščino. Zavedel se je resničnega konca vojske in hkrati Luciane in prešinilo ga je, da bi spremenil v hojo in gibanje svoja čustva. A sedel je dalje, kakor da hoče preizkusiti svojo moč in hkrati potežkati svoje veselje. Vseokoli so hodili ljudje, za njim je bil ves živ tržič in voziček je drdral po vegastem tlaku iz okroglih kamnov; in on je bil bogat ob misli, da spremlja vse te ljudi ob njihovih številnih opravilih, ljudi, ki ljubijo in delajo in so številni kakor zrnca peska v jezeru.

Potem je vstal in šel do začetka pomola.

Prod je bil skoraj prazen, samo ena žena je prala perilo in njena štiriletna hčerka je čepela ob nji. Žena je resno drgnila perilo po plohu, mala pa je medtem menčala v vodi nogavico. Potem je oponašala mater in tudi ona izpirala; ko se je sklonila naprej ter pomočila noga-

vico v vodi, se je zadaj pokazala okrogla rožnata ritka. Potlej je spet počepnila, pogledala mater in kakor ona sunkovito žmikala nogavico, kot da se ji zelo mudi.

Obrnil se je in odšel.

Škoda, da sem arhitekt, je pomislil, in da moram biti jutri v uradu. Šel je na tržič, ki je bil hkrati mali pristan, potem je zavil na desno po ozki uličici do poti, ki je peljala iz vasi. In spet je hodil, kakor da bo šel jutri spet tod. Čutil se je doma. To je bilo prijateljsko brezdomovinstvo. Predvsem zavoljo Luciane. Pa zavoljo vožnje. Zavoljo deklet s kosmiči. Zavoljo družinice na premcu. Saj je, kakor da je danes vojske konec, pa čeprav se je to zgodilo pred tremi leti. Smrt namreč lahko čisto mirno ostane na delu v tebi kakor niti temne tkanine, ki se neopazne razpletajo dalje. Vse drugače pa je, ko zaslutiš v ozračju, da drobno, preprosto človeštvo še zmeraj zvesto in vztrajno zbira svojo ljubezen kakor čebele cvetni prah.

Na levo je bil zdaj zid z lilastimi irisi na vrhu, spodaj pa porasel s črnikastim bršljanom. Potem je bila pot, ki je vodila k avtomobilski cesti in k njenim cipresam. Pa ni šel po nji, ampak zdolž zida; saj bo pridržala sem dol mimo teh cipres, je pomislil.

A pot je bila samotna, za ovinkom je sedela na obcestnem kamnu starka z rjavim moškim klobukom na glavi; na naslednjem kamnu pa žena z detetom v naročju.

Pogovarjali sta se, medtem ko sta dve sivi kozi smukali mlado travo pod zidom z irisi na vrhu.

Utihnili sta in ga radovedno opazovali, potem je starka z moškim klobukom pokimala z glavo in sprožila iz sebe vprašanje:

»Koliko je ura, prosim?«

»Pet bo, pet!« je vzkliknil.

»Hvala, gospod,« so rekla usta pod moškim klobukom.

»Vsak hip bo pet,« je še rekel, ko je že bil nekaj korakov stran od njiju. Pet bo, in zdaj zdaj bo s svojo deško zaletelostjo prifrčala Luciana. In videl jo je, kako z dekleti brzi skozi predor, se sklanja nad krmilom in se smehlja dovtipu, ki se mu krohota cela gruča.

Vrnil se je in starka z moškim klobukom ga je začudeno opazovala. Gledala ga je izpod širokih krajev kakor presenečen planinski pastir, ko se nepričakovan turist vzpenja po njegovi samotni planini.

Starkine oči pa so se še bolj začudile, ko je Luciana pritisnila na zavore ter razjahala kolo in prožna kakor Amazonka igrivo skočila na tla tik pred njo.

»Tako sem hitela,« je zasoplo rekla in se nasmehnila.

Potem se je, ko sta bila že dva koraka vstran, vzpela na prste in se približala njegovemu licu.

Žena, ki je zdaj dojila, se je zmedeno ozrla k starki z rjavim klobukom, starkine črne oči pa so prav tako iz-

gubljeno strmele izpod zvutih rjavih krajcev; tudi kozi pod lilastimi irisi sta radovedno nagnili glavi na stran.

»Lej, koliko oči te občuduje,« je vedro rekel.

Prijela ga je pod pazduho in ni hotela, da bi on vodil kolo, kakor da bi se upirala nepotrebnemu izgubljanju časa. On pa je opazoval njen profil. Njene nasmehljane in obenem zbrano umirjene poteze so mu bile v nečem nove. Bilo mu je, kakor da se je vrnil z dolgega potovanja in nanovo odkriva svoje dekle. Opazoval jo je in si želel, da bi vtisnil vase njeno razigranost in njen mir. In veselil se je njene in svoje ljubezni, hkrati pa obžaloval, da bo jutri daleč.

»Ti, kako je starka strmela!« je tedaj vzkliknila.

»Saj ni vsak dan priča takemu čudežu.«

Bilo mu je, da bi jo dražil, zato da bi razmnožil njeno igrivost in tisto njeno otroško zaupanje, ki mu ga izkaže vsakikrat, ko se nepričakovano vzbne na prste in se njene roke oklenejo njegovega vratu.

Tako se je zgodilo zdaj.

Zavila sta bila okoli ovinka, in ženi je nista več mogli videti, kako je bila ljubka, ko je bila tako dvignjena od tal. A njegove roke so zdaj krepko uklenile telo, ki ga je tako zaupljivo sprejemalo. Kakor da je hotel vtisniti vase oblike telesa, ki je bilo prožno in mehko, obenem pa trdno v dlaneh na njegovem vratu.

»Ojoj, pretisnil me boš!« je vzkliknila in se neprizadeto smehljala.

»Seveda, jaz ogenj — ti ogenj,« je rekel vedro, a vendar z odtenkom dražljivega naglasa.

»Ti ogenj, jaz ogenj,« je ponarejeno resno pritrdila. »Zato je bolje, da odpotuješ!«

Njena roka je počivala na njegovem laktu, ona pa ga je pazljivo opazovala.

»Je bolje —« je ponovila in v očeh se ji je zasvetila porredna iskrice. A njegov pogled je bil mirno, a zaskrbljeno uprt vanjo, tako da so nji kakor same po sebi nalahko vzdrhte ustnice.

Vzdignila se je na prste in se hitro približala njegovemu obrazu, potem je prav tako hitro obrnila glavo.

»Čakaj,« je tiho rekla.

Osvobodila se je njegovega objema in se še bolj obrnila.

»Kolo se bo prevrnilo,« je rekla, na videz vesela, da je našla izhod iz zadrege.

IV.

Potem sta šla molče vštric.

Na levo je bil zid, na desno so bili pod cesto oljčni gaji. Tudi nad cesto je bila v bregu oljka pri oljki. Tu pa tam je kmet odžagal mrtvoudno vejo in na tistem mestu do živega izsekal deblo. Tako so se režale zdaj tukaj zdaj tam bele okrogle rane v svileni in mehki sivini oljčnih krošenj. Rezki so pogledi teh razprtih belih oči, je pomislil, a počasi bosta sonce in dež izlizala kričeče rane. Tako bo tudi človeštvo zacelilo svoje, je pomislil, samo da jih njemu niso zadali zato, da bi šel ves sok v žive veje; človeštvo po navadi izgubi prav svoje najboljše ljudi.

Molčala sta, a njun molk, ki ga je bila rodila zadrega, vendarle ni bil uporen. Molčala sta, ker sta obadva iskala barvo glasu, ki ne bi zanikal njunih misli in ki bi jih hkrati tudi premagal.

Kakor z drobnimi in skrbnimi šivi pa je vezal njun molk prijeten zzzzzzz Lucianinega kolesa.

»Kaj si počel lepega cel dan?« je tedaj vprašala.

In kakor da jo je ta prvi uspeh na mah razvedril, je sklonila glavo in poredno začela meriti svoje korake po

njegovih korakih. Kakor prvič, ko sva se spoznala, je pomislil, in spomin na njeno takratno vedrino je pregnal klavirno molčanje.

»Dopoldne sem narisal kup načrtov,« je veselo rekel.

»Lepih?«

»Mislim, da bi vsak poznavalec priznal, da so lepi.«

»Čestitam.«

»Hvala. A da veš, kakšni načrti so to. Osnutki za novo vasico ob obali. Ribiško vasico!«

»Kako, kaj pri vas ribiči še nimajo svojih vasi?«

»Seveda jih imajo, a zmeraj bolj opuščajo ribolov. Pa tudi imamo vasi, ki so precej v bregu, visoko od morja, ker so slovenski ribiči hkrati tudi kmetje, ki obdelujejo vinograde.«

»Kako, pri vas imate tudi slovenske ribiče?«

»Seveda. Zakaj pa naj bi jih ne imeli?«

»Tako, ne vem,« je rekla in v zadregi skomignila z rameni.

»Če pa smo naseljeni trinajst stoletij ob morju, zakaj potem ne bi imeli ribičev?«

»V tem primeru seveda,« je neodločno rekla.

Potem se je nasmehnila.

»Sem precéj zabita, kaj?«

»Nisi ne. Ti znaš to, kar so te učili. V vaših šolskih knjigah pa nikjer nič ne piše o nas.«

»Oh, o naših šolskih knjigah je tudi moj pokojni tata pravil, da nesramno lažejo. V prvi svetovni vojski je bil in je marsikaj videl.«

»A da vidiš mojo vasico,« je rekel. »Vsakdo bi bil rad ribič v takšni vasici. Kakor da bi bila zasnovana za letovišče!«

»Kdove, morda bom kdaj šla v vaše kraje. Kakšen je vaš breg, porasel ali pust?«

»Ponekod je skalnat, na primer v Devinu. Drugače pa je ves iz teras, na katerih zori grozdje. Kakor tukaj pri vas, približno, samo da je dosti bolj strm.«

»Lepo.«

»Je lepo, da.«

»Jaz si zmeraj predstavljam, kakor da je malce divji, vaš kraj,« je negotovo rekla.

»Kras je tudi divji seveda. Ker je ves kamnit. A vinogradi nad morjem s stopničkami in strmimi stezami, spodaj pa neskončno morje — to je kar čudovito.«

»A pomaranč in limon nimate,« je poredno rekla.

»Ne, teh nimamo in tudi oljk je malo. Nekoč je pomorila slana vse oljke, in od tedaj so se nam zamerile. Pač pa cvetejo po pobočjih mandeljni in breskve. In borov je povsod dosti. Naša dežela je dežela borov, ki jim je burja upognila vratove.«

»Pa je zares tako strašna, vaša burja?«

»Zares. Če bi ne bilo burje, bi imeli célo leto pomlad.«

»A pravijo, da vrže tudi človeka v morje, tako da je huda.«

»Tudi vozilo vrže, ne samo človeka.«

»A jaz bi prišla poleti, takrat je ni, ne?« je vprašala, a kakor da govori o drugi osebi.

»Kakšenkrat je tudi poleti, a ni tako divja.«

»A jaz bi te trdno držala pod pazduho. In bi mi ne mogla nič!«

»Seveda ne.«

»Kajne, da bi me ne mogla odtrgati od tebe?«

»Prav gotovo, da ne.«

»A kdove, če bom sploh kdaj prišla,« je zamišljeno rekla.

»Zakaj ne bi prišla,« je vedro rekel, a za trenutek mu je bilo, kakor da se pogovarjata o neizvedljivih načrtih, čeprav ni bilo nobenega zadržka, ki bi jih onemogočal. Ne, ampak zares, zakaj ne bi prišla v Trst?

»Pustiva to,« je tedaj s poredno, malce igrano nebrižnostjo rekla Luciana, kakor da bi bila slišala njegove misli. »Kar bo, bo. Kajne?«

»Tako je. Ne vem, kaj je temu vzrok, morebiti minula vojska, a organsko se mi upira, da bi delal načrte za prihodnost.«

»Razumem.«

»Ne vem, če razumeš. A zelo mučna stvar je,« je suho rekel.

Luciana je rahlo stisnila njegov laket in se nasmehnila.

»Tako se mi zdi, kakor da mi gotovo ne bo uspelo to, kar bom razločno sklenil, da bom naredil.«

»Pa si vendar zmeraj tako razigran!« je veselo vzkliknila. In tako nepričakovanje bil ta njen vzklik, da ga je njena ugotovitev razorožila. Ti, dekle, ti, je pomislil in jo radovedno pogledal.

»Saj,« je smejé pritrdil. »Preveč razigran.«

»Morebiti je to potrebno, da s tem prekriješ vse drugo,« je preprosto rekla.

»Verjetno, a kakšenkrat se mi v resnici zdi, kakor da sem malce trčen.«

Zdaj sta se obadva zasmejala, obadva zato, da bi se izmotala iz zaprtega kroga, v katerega sta zašla.

»Kakor jokajoči otrok, ki ga je treba premotiti z ropotuljico,« je rekel.

»Ne govori tako,« je mehko rekla.

Potem je s sunkom glave vrgla lase s čela in se mu zagledala v oči.

»In popoldne? Kaj je počel gospod arhitekt popoldne?«

»Po kosilu sem pripravil kovček; potem sem čakal parnik; potem sem plul po jezeru po dolgem; in potem po jezeru počez tja do veronskega brega; in spet počez semkaj k Luciani.«

Namuznila se je.

»Priden,« je nagajivo rekla.

»Pozabil sem povedati, da sta se dva kopalca kopala, ko sem čakal na parnik!«

»Prava reč! Saj je bilo vroče kakor poleti.«

»Ona je imela zeleno obleko, on je bil slok. Lovila sta se v srebrni vodi, medtem ko je nekdo igral na harmoniko na bregu.«

»Popoldne?«

»Da, a tisti človek je imel luknjaste hlače in neverjetno nežno je pestoval harmoniko. Nikogar ni niti za trenutek pogledal in kar naprej, brez odmora je igral. Kakor da nikogar ničesar ne prosi, ampak kakor da si je neskončno igranje naložil za kazen svojega uboštva.«

»Kako sta se mogla tista dva zabavati pred njim?« je resno vprašala.

»To sem se vprašal tudi jaz. Posebno še zato, ker sta že bila privilegirana s tem, da sta pohajala, medtem ko so ljudje delali, medtem ko ste na primer ve v tovarni delale, medtem ko si ti sedela za strojem.«

Luciana se je ustavila; njene velike oči so bile uprte vanj, polne žive vdanosti in hvaležne sreče.

»Hvala,« je rekla.

Potem je položila svojo razkavo dlan na njegovo roko.

»Pravzaprav sta bila narava in jezero v soncu popolna lepota, ki je izključevala strgane hlače,« je rekel. »A

tista v zeleni obleki je bila preveč goska, da bi si ob takšni lepoti mogla želeti konec revščine in zla.«

Ustavil se je.

»Ne bi kam sedla?« je rekel s spremenjenim naglasom.

»Jaz bi rada ob vodi!«

Prav tam se je na desno spuščal navzdol kamnit klanec, in Luciana je predlagala:

»Kar po tem klanecu se spustiva.«

Klanec je bil podoben kamniti strugi in je padal navzdol med dvema zidoma. Kdove čemu je služil nekoč, morebiti spuščanju čolnov v jezero; a zdaj so štrleli šopi sočne trave med okroglimi kamni. Luciana je šla prva, on je počasi vodil navzdol njeno kolo in krepko stiskal zavore.

»Kakor dva letoviščarja, ki iščeta kraj, kjer bi si postavila šotor,« je rekel.

»Da bi bilo res.«

»A kaj! Če bi imel šotor, bi moral živeti v njem kot samotar!«

»Saj tebi bi bilo prav. Narisal bi ne vem koliko načrtov,« je smejé rekla.

Bila sta na prodnatem bregu, ki se ga je jezerska voda v široki vijugi obzirno dotikala; voda je bila mehka in prosojna kakor sinje olje, zid na desni pa dobršno visok, in stegoval se je v vodo kakor del utrdbe. Tako je zasla-

njal prod z južne strani in sta bila onadva v zatišju ne-
navadnega kotička. Na levo je bil pogled na prodnato
obalo prost; in tam se je obala zaokroževala v majhen
zaliv, ki ga je zapirala velika vila. Tišina je objemala stav-
bo in zaseben pomol pred njo. Videti je bila zapuščena,
kakor da je njene lastnike vzela vojska in da zato ne bo
oživila niti poleti, ko bodo letoviščarji zasedli obalo.

Položil je kolo na prod, potem se je približal Luciani,
objel njena lica v svoje dlani in se sklonil k njenim ust-
nicam kakor k mehki čaši in srknil iz nje. Samo srknil,
ker kakšenkrat je bolj prešerno tako igrivo povarčevati
s pijačo, ki je tvoja in opojna.

Potem se je Luciana kot nagajivo punče spustila na
prod, da je pod njo zarožljajal.

»Tudi če bi ga bila iskala, ne bi našla lepšega kotička,«
je rekel.

»Sama sva z jezerom in Baldom.«

Jezero je bilo krotka in gladka ravnina, na pobočju
Balda pa so se barve pripravljale na sprejem zatona.
Spreminjale so se, kakor da pomagajo jezeru pozabiti,
da je samo ujeta voda.

Sédel je k Luciani, potem je vzdignil okrogel kamen in
ga zalučal v vodo, da je zamolklo zaklokotalo na njenem
plitvem dnu. Tedaj je ob tistem glasu spet zaslišal čofot-
anje koles, ki ob bokih parnika meljeta vodo, in zazdelo
se mu je, da vidi strojnika, ki je sedel ob ženi kakor on

zdaj ob Luciani. In začutil je, da je spet našel pravilno misel, ki se je bila razblinila, ko je njun pogovor zašel v mrežo osebnih vprašanj. Vsi predmeti namreč zaživijo okoli njega, ko človek gre iz sebe in se združi z njimi.

»Kaj misliš?« je vprašala Luciana.

»Mislim na tisto trikotno stekleno dvorano, ki je na premcu *Zanardellija*. Žena je sedela na klopi in imela gorečko poleg sebe; en sam rdeč cvet, vseokoli pa stekla kakor šipe zaprtega cvetličnjaka. Potem je prišel strojnik v modri delovni obleki in pobožal s svojo črno roko tisto gorečko.«

»Ti opaziš stvari, ki bi jih jaz niti ne videla.«

»Lepota je razdeljena vsepovsod, samo ljudi bi bilo treba naučiti, da bi jo znali ceniti.«

»Hgm.«

»In jim dati tudi čas, da bi jih lahko cenili, seveda.«

»Vse takšne stvari opaziš,« je zamrmrala, mu samogibno gladila roko, v njenih očeh pa je bilo zvesto občudovanje, tako da je bilo njemu všeč in nerodno hkrati.

»To so podobe iz vsakdanjega življenja, kar tako z vožnje, kakor vidiš. Nič iz spominov, nič izmišljenega. Same stvari, ki so okoli tebe.«

»Nikoli si ne bi mislila, da se kdo lahko zanima za naše brezpomembno življenje.«

»Je brezpomembno voditi parniku stroj?«

»Ne. Ampak —«

»Je brezpomembno tkati blago za obleke?«

»O, seveda, če misliš tako, potem prav gotovo ni brezpomembno!«

»In predori? Med vožnjo sem mislil na predore. Pomisli na predore. Če potuješ s parnikom, se ti njihove odprtine zdijo tam, visoko v skalah, kakor drobne temne luknjice.«

»Hgm,« je pritrdila Luciana in se skoraj hkrati zleknila po produ. A njegove roke ni izpustila.

»Igračaste se ti zdijo, takó iz daljave, tiste luknjice, in tudi tovornjaki, ki izginejo vanje, se ti zdijo igračke. Zelo mikavno, kaj? In z jezera, s krova obsončenega parnika se čudiš tistim oknom v živem skalovju. Je res? Seveda je res. A delavci, ki so dolbli tiste kilometre rovov skali v trebuh, se niso prav nič zabavali, in če ne veš, je nekatere izmed njih skala strla, da bi se maščevala nad svedri njihovih kompresorjev.«

»Vem,« je šepnila.

Potem sta obadva molčala.

V.

Molčala sta vsak zase.

Luciana je s svojim licem božala njegovo roko. Tako je bila na eni strani njegove roke njena mehka koža, na drugi njena skorjasta dlan, kakor blaga hvaležnost in trdna in zvesta vdanost. On pa je ob njenem vdanem občudovanju čutil prijetno zadoščenje, ki je bilo nepričakovano priznanje pravilnosti njegovega mišljenja. Hkrati pa se je ti njeni nežni predaji upiral. Občuduje me zato, ker sem ji rekel, da delavni ljudje niso brezpomembni, je pomislil, a prav to veliko spoštovanje, ki mi ga izkazuje, je dokaz, kako globoka je v nji zavest brezpomembnosti.

»Ne razumem, zakaj si tako vdano hvaležna,« je rekel. »Se mi zdi, da bi morala biti ponosna in samozavestna. Predvsem ponosna, potem šele hvaležna.«

Luciana je oddaljila roko od svojega lica, a je in izpusčila.

»Ko pa vse tako spremeniš,« je razigrano rekla.

Pogledala ga je in se nasmehnila.

»Saj se mi zdi, da dobiva vse drugačen smisel,« je rekla in spet približala njegovo roko k licu. A on je molčal.

In tedaj se je kakor nenadoma zavedela pomena njegove graje in položila njegovo roko na prod.

»Ponosna? Nu, ja, zares zmeraj govorijo o naši moči, o prihodnosti delavcev. O, bi bilo seveda zelo lepo, če bi se uresničilo. A življenje je zmeraj isto, vsak dan isto, iste stavke in iste odpustitve z dela!«

Njen glas je bil spremenjen, kakor da je tuje oko pogledalo v njuno samoto in ju obsevalo s sovražno in mrzlo svetlobo. Takšni so vsi trenutki, ko človek začuti zgoščeno v ozračju ozkega prostora neskončnost in globino hudobije, je pomislil. Pogled je imel na kamnih, ki so bili še zmeraj bel pas ob oljnati vodi, a zdaj so bili kamni kakor ločeni drug od drugega, vsaksebi, s čudno praznino po sredi. Nesmiselni kamni brez vezi med sabo, ne krotka bela lisa v medli luči, ki pa je postajala oranžna na Baldu.

»Misel večine bo nekoč vendar postala rodovitna,« je rekel kakor sam sebi.

»Upajmo,« je brez prepričanja pristala Luciana in njen glas je bil ubito odrasel. In kakor delavec, ki se po delu odpočije, je vtaknila dlan pod teme.

»Misliš, da bodo delavci zares kdaj imeli oblast v svojih rokah? Nu, seveda bi bilo prav, da bi jo imeli. Pa bodo zmeraj le morali delati!«

»Saj dela nihče noče odpraviti, gre za to, da bi kolikor mogoče več ljudi uživalo sadove svojega dela.«

»Saj razumem. A jaz pravim, da tisti, ki bodo delali, ne bodo mogli biti na oblasti. In tisti, ki je na oblasti, ima vojsko in policijo. Torej zaključek — delaj in ubogaj,« je posmehljivo rekla.

»Nekdo mora voditi, se ti ne zdi?«

Gledala je kvišku in nalahko drsala s čevljem po prodnih kamnih.

»Seveda! In jaz bom rada ubogala vodstvo, a samo takrat, ko bom vedela, da nekdo skrbi za mojo korist,« je hladno rekla.

»Prav. A boš priznala, da človek, ki vodi državo, vidi dosti dlje kakor ti, ki poznaš samo svojo tovarno.«

»Gotovo, gotovo, moj dragi, saj to trdim vendar. On bo zmeraj rekel, da je moja korist takšna ali takšna; ne vem, kakšne mednarodne razloge mi bo naštel in mi dokazal, da moram ubogati. In jaz? Jaz bom morala verjeti vanj, verjeti, da mi hoče dobro, tudi če bi se mi godilo slabo. Moral bi biti zame kakor nezmotljivo božanstvo.«

»Ne, ker potem bi bil diktator,« je tiho rekel, kakor da ugovarja sam sebi.

»Nu, vidiš! Ti pa praviš, da je diktator oskrumba za človeštvo, ne?«

»Da. In to tudi v primeru, če bi bil pošten in nesebičen.«

»Kakšno rešitev potemtakem predlagaš?« je vprašala z naglasom neprizadetega odjemalca, ki bo kupil drugje, če mu ne popustiš pri ceni.

»Diktatorji črpajo veliko svoje moči v omejenosti in v dobroti miroljubnih ljudi,« je rekel.

»In v njihovern strahu.«

»Da. A tisti, ki se boji, spada v lestvico omejenih.«

»Ne bi rekla. Oče, ki vé, da bo izgubil službo, če se upré, je pameten, ne omejen. On vé, da bodo tudi drugi klonili zavoljo ljubezni do svojih otrok, in zato je pameten, če se prilagodi.«

»Nasprotno. Prav zato je omejen. Namesto da bi se uprl zločinom, ki jih vsaka diktatura dela, jih s svojim izdajstvom pomaga počenjati. Je sokriv. In vé, da je sokriv. Zato tudi vé, ali vsaj sluti, da bo moral krvavo plačati, ko se bo vse zrušilo.«

»Vsi niso junaki,« je tedaj prizanesljivo rekla.

»Ne, niso. In zato sem rekel, da so diktatorjem za podlago množice dobrih ljudi, ki si želijo ljubezni in preprostega življenja. Svet pa se ne bo spremenil vse do takrat dokler ne bodo ti brezštevilni dobri ljudje ponosni na svojo dobroto in jo znali braniti. Dobri ljudje so doslej sprejemali silo, uprli pa se ji samo v urah revolucije, ko so postali vsi ena sama sila. A potem, ko je bilo revolucije konec, so se spet skrčili vase pred silo, ki so jo bili nekako ustvarili iz sebe. Zares močni pa bodo komaj

tedaj, ko ne bodo samo v določenih razdobjih zakričali svojo moč, ampak jo bodo zavedno imeli v sebi kot trajno in krepko samozavest.«

Luciana je molčala.

»Prav gotovo je vera delovnih ljudi, da se bojujejo za nov in pravičen svet, vera v zmago dobrote,« je nadaljeval. »Slabo pa je, da se te množice morajo bojevati za kruh, da so zaradi dela pri strojih zmeraj bolj kakor avtomati.«

»Zares avtomati,« je rekla.

»Na drugi strani pa bi tudi družbeni red, kjer bi bil človek v delavčevem imenu človeku policaj, delavcev ne odrešil. Zavest dolžnosti, ki bi se rodila iz strahu pred prisilnim delom ali pred taboriščem, ne bi rodila novega sveta. Samo upravniki bi bili novi. Tisti svet bi bil prav tako star kakor ta naš. Svet pa bo zboljšal, kdor bo odpravil nekaj strahu iz njega, ne tisti, ki bo dal strahu samo drugo vsebino.«

»Samo kdaj bo to!«

»Zna se zgoditi, da bo človek pripeljal svet do roba popolnega uničenja, do nekakšnega novega vesoljnega potopa ali potresa, po katerem bodo preostali ljudje začeli znova. Jaz pa vendar upam, da bodo preizkušnje naredile človeka zmeraj bolj modrega, to je manj omejenega.«

Ona je molčala in bila v svoji odsotnosti ločena od njega. Pomislil je, da sta pozabila nase, na zaton in na odhod. In imel je občutek, da sta brodolomca na otoku sredi neskončnega morja in da on veruje, da bo priplul mimo parnik, in da tudi ona veruje. Hkrati pa tudi oba dva dvomita.

»Kako sva se razgovorila,« je rekel, da bi razvedril ozračje.

A Luciana se ni premaknila. Videti je bilo, kakor da nemo opazuje, kako zaton počasi odnaša svetlobo, a on je vedel, da ne vidi zatona, kakor ni snoči videla mesečine, ko je prav tako kakor zdaj ležala vznak na zidku.

»Ti verjameš, da se bo človek prebudil,« je čez čas rekla počasi, kakor da bi se bala izgubiti nit svojega ugovora. »A kaj misliš, da imajo delavci v tistih državah, kjer ni več kapitalistov, čas, da se prebujajo, ko pa morajo delati in delati in ne morejo niti stavkati, kaj šele, da bi se uprli?«

Potem se je nenadoma obrnila.

»Kdo mi zagotovi, da ne bo jutri sredi tega ustvarjanja in gradnje naenkrat prišel nekdo in dokazal, da so bili pošteni ljudje v zaporu, vsi drugi pa naivne lutke, kakor si mi dokazal ti predvčerajšnjim in snoči? Kaj niso pri nas dvajset let tako delali za prihodnost, verovali v nekoga, ubogali iz strahu — in je bilo vse zgrešeno?«

Samogibno se je nasmehnil. Občutek je imel, kakor da se je vse to njuno razpravljanje razvilo samo zavoljo tega njenega zadnjega stavka. Bilo je, kakor da je Luciana ta dva dneva razmišljala samo o tem, zavest oskrunjene otroške ljubezni pa je nepričakovano poglobila njene misli, jih pravzaprav v resnici šele rodila. Kakor da je čez noč dozorela, je pomislil.

Spet je opazil jezero pred sabo in zdelo se mu je, da se je svet premaknil. Tako se premakneta človeku svet in ozračje, ko prvič zasluti dolgo pričakovani odziv v ljubljenem bitju.

»Manj bo človek omejen in bolj bo vedel, kdaj je nekdo vreden njegovega zaupanja,« je vedro rekel.

»Hočeš reči, da sem bila jaz do zdaj omejena? O, saj sem bila res. Do snoči! Ne, ne, saj sem še, prav gotovo sem še. A danes ponoči je nekaj umrlo.«

Tedaj se je uprla na roke in pokleknila na prod, tako da so ji kamni glasno zdrknili z naročja.

»Umrlo?« je vprašal.

»Pustiva to,« je zaprosila in se oprijela njegovih nog. Kakor da jo je prešinil nenaden strah ob preblisku hudega spomina. A hitro se je spet nasmehnila in se poredno namuznila.

»Če bi bil ti komandant, bi ti seveda zaupala in šla v boj za svobodo in pravico,« je rekla. Požugala je s kazalcem: »A samo do zmage. Po zmagi ne bi smela delati več

kot zdaj. Več plače, to ja, in dosti prostega časa za ljubezen, za . . . naju.«

Hudomušno ga je pogledala od spodaj navzgor.

»Seveda, če bi me hotel,« je rekla in vdano skomignila z rameni.

»Veš, da bi te!«

Vrgla je lasé nazaj.

»Če mi dovoliš, ti bom sedla v naročje,« je kar na lepem rekla, in ker se je smejal, je sedla na njegova stegna in se ga oprijela okoli vratu.

»Sem težka?« In mu je z lasmi pokrivala obraz. »Boš rekel, da sem otročja in neumna, kaj?«

»In če bom rekel?«

»Hm,« je spet zganila ramena. »Dolgo me ne bo sram, tako in tako boš čez eno uro sedel v avtobusu.« A potem so se ji oči zresnile in obrnila je glavo in jo skrilala za njegovim tilnikom.

Zmeraj tista vabljliva združitev igrivosti in razuma, šale in poglobljene resnosti, je pomislil. Prej bister sogovornik, zdaj otrok, ki skriva obraz za tvojim hrbtom. In najbrž njene oči niso več resne, kajti zdi se, da se na tihem hahlja, njeno telo pa postaja počasi težje in težje.

Imel je dlani uprte v prod; rad bi jih vzdignil, da bi jo objel, jo prižl k sebi in se osvobodil, a bil je ujetnik igri-vo neizprosne telesa, ki ga je nalahko potiskalo vznak.

»Ej, ti,« je smejé rekel, a ona je molčala in se komaj slišno hahljala.

Potem je čutil vso težo njenega prožnega telesa na svojih rokah, ki so se upirale v prodne kamne. Tedaj je počasi, po tihotapsko skušal izmuzniti desnico, da bi jo z njo objel okoli pasu. A Luciana je tedaj čutila, da se on opira samo na eno roko, in tisti trenutek ga je podrla na prod. Tiščala ga je k tlom in se pridušeno smehljala, njeni lasje pa so mu pokrivali obraz in mu božali ustnice, medtem ko se je izmikal in skušal ukleniti njena rame-na. Iskal je, da bi se osvobodil, ker je tako zahtevala igra, a hkrati je sprejemal njeno telo, ki se je sukalo kakor jegulja. Čutil je njene prsi, ki so bile pod obleko dve beli pomaranči brez olupka in sta se prožno vdajali in spet izmuznili; in bilo je, kakor da se ga njeno gladko telo dotika in ga pomlaja, centimeter za centimetrom; in počasi je postajal tudi on mlad kakor ona na samotnem bregu v divjem škrlatu zatona, ki je vnemal gorovje Bal-da.

Nazadnje se je odsuknil, in tedaj je ona zdrknila na prod. A ni mogel prav ukleniti njenih rok, ker ga je njeno koleno odrivalo, njene dlani pa so postrgale zdaj po tem, zdaj po onem licu kakor gosta krtača.

Potem je vendar sédel ob nji in držal njena zapestja v svojih pesteh.

»Vso si me usopel,« je rekla in globoko dihala.

»Kdo je začel?« je smeje vprašal.

»Ti!« je vzkliknila in skušala odtegniti svoji zapestji; a njegove roke so jo mirno držale. Sedel je zraven njene- ga pasu, hrbet pa sta mu zaslanjali njeni skrčeni koleni. Lasje so ji pokrivali oči, ki so bile kakor odbleski rib sre- di gostih alg. Smehljaj se je in tudi Luciana je bila samo ponarejeno huda. A v očeh, ki so gledale skozi mrežo kostanjevih las, je opazil tudi ostrino. Se jezi, ker neče- sa ni razumel? Ali mu očita odhod?

Takrat se je Luciana zavedela, da on išče v njenih očeh, da bi rad bral v nji, ki je pod njim z razpetimi ro- kami kakor odprta knjiga. In njena zapestja so se s sun- kom uprla.

»Grobijan,« je rekla z igrano otroško jezo, a docela ni mogla skriti nasmeška, in on ji ga je odpoljubil z ustnic, ki so bile polne in razklenjene. Ona pa je neprizadeto odpihnili lase z njih in tako poredno odpihnili z njih tudi bežen poljub; tedaj je on sklonil glavo na njene prsi. Kakor da je preobtežen z nepričakovano pomladjo, in hkrati kakor v priznanje prednosti njenemu dekliškemu telesu; obenem pa kakor v priznanje srečne moške od- visnosti. In za trenutek so bile njene prsi potrpežljivo mehke in krotke, materinsko zrele in krotke. Potem pa so se njene roke vznemirile.

»Oj, ti,« je poredno rekla in škilila z enim očesom skozi lase. »Pod mojim hrbtom so debeli kamni!«

Tedaj je izpustil njeno zapestje in počasi vtaknil roko pod njen pas, tako da so kamni zarožljali. Lucianino telo je postalo mehko v krotkem pričakovanju. Naenkrat pa se je zasuknilo kakor okoli svoje osi, in ona se je zakotalila po produ.

Potem je vstala in zbežala. Potem se je ustavila in sklonila pošev glavo.

»Čiv-čiv,« je norčavo rekla, vrgla najprej en čevelj v zrak, potem si je odpela in vrgla v zrak še drugega, potem je stekla v vodo.

VI.

Ležal je vznak in si podpiral glavo z dlanmi, medtem ko je Luciana brozgala po plitvini in se sklanjala nad vodo, da so ji lasje zastirali obraz. Pomislil je, da bi skočil za njo in jo lovil, a oklepala ga je dragocena trudnost in hkrati nemirna slast, ki je težila ude, se gostila in obenem razmnoževala. Bila sta žena in mož ob robu vode, kakor zemlja in voda, stalno in nestalno, včeraj in jutri. A njemu je bilo, kakor da je njegovo telo eno s kopno zemljo in da je voda nasprotje kopne zemlje, a vendar tudi v njem, gibljiva v njegovih prsih. Voda plivka ob Lucianinih gležnjih, a hkrati je tudi v njem in v njem je tudi zamolklo udarjanje kamnov, ki jih prevračajo pod vodo njena stopala. In iskal je z mislijo, kdaj je bil še takó nerazdružno spojen z naravo, a misel mu je pokril glas pljuska vode izpod Lucianinega stopala tam na produ. Potem je videl, kako se je tekočina spet uravnala in je bilo za trenutek vse tiho; kakor da se bo v skrivnostnem mraku vsesala živa tekočina v zemeljsko plast, oplodila zrnce žive rude in rodila celico novega življenja.

»Mirko, pridi,« je poklicala in začofotala po vodi.

»Da,« je šepnil bolj sam sebi kot nji. Vedel je, da se bo ta enotnost zemlje, telesa in misli spet razkrojila, a čutil je, da ga zdaj presnavlja in utrjuje. In zdelo se mu je, da je po delu zleknjen pred njuno domačijo in čaka, da povleče sonce zadnji krajec dneva z Balda kakor zadnji rob karminastega prta. Potem bosta skupaj stopila skozi vhod.

Zdaj je priprl veke in videl jezersko površino, ki se je v mraku že precéj motno osvinčila, Luciana pa je stópa-la zdolž brega in se sklanjala nad vodo. Me kliče, je pomislil, a vendar ne pričakuje, da bi prišel; kliče skoraj samo zato, da bi slišal njen glas, ker če bi ga ne slišal več, bi se morebiti vzdignil . . . Tako se mu je zdelo, kakor da je ostalo nekaj neizgovorjenega med njima. Prej je rekla, da je snoči nekaj umrlo, a potem je utihnila in se igrivo oprijela njegovih nog.

»Gospod arhitekt je tedaj od samega brezdelja truden,« je tedaj vedro rekla Luciana.

Vrnila se je iz vode in stala ob njem. Molela je mokro roko nad njegovim licem, da so kanci cepali z njenih prstov.

»Ne,« je rekel in močno zajel sapo. »Nič nisem truden. Okoli in okoli jezera bi zdaj tekel!«

Njene oči so se smejale nad njegovo glavo.

»Okoli jezera, seveda, a z avtobusom,« je rekla in merila kancu padec s kazalca.

Zatisnil je veke, da se je kanec razpršil po njegovem licu. Luciana pa je zmagoslavno vzkliknila in ploskala z dlanmi.

Odprl je oči in jo ulovil za gleženj.

»Sédi,« je mirno rekel.

Luciana je molčala in sedla.

»Sédi in bodi pridna,« je šaljivo rekel, ona pa se je zleknila pošev po produ in položila glavo na njegovo stegno. Njena stopala so bila bela na koncu zarjavelih nog, kakor so bile nasprotno rjave njene dlani na koncu njenih belih laktov.

Tiha je bila, kakor da je iz njegovega glasu razbrala, da se je šaljivost odsrkala.

»Kaj ti je?« je mehko vprašal.

»Nič. Zakaj?«

»Tako se mi zdi, kakor da si huda name.«

»O, ne, ne!«

Objel je z dlanjo leve roke njeno brado in jo gladil, medtem ko so njeni lasje božali njegovo zapestje.

»Saj veš, da ne odhajam rad,« je suho rekel. A ona je bila že začutila stavek v njegovi roki.

»Ne, ne,« je hitro rekla in močno odkimala z glavo.

»Tudi jaz ne maram sladkih, čustvenih besed ob slovesu!«

»Pisala si bova, poleti pa boš prišla na našo obalo.«

Odkimala je, kakor da hoče osvoboditi brado iz nje-gove dlani.

»O, saj ni to. Ni to!«

»Kaj je torej?«

Položila je dlan na roko, ki ji je gladila lice, potem so njeni prsti zatrepljali po njegovi roki in njena misel se je poigrala z njimi.

»Potem ti bom povedala,« se je naenkrat odločila, njen glas pa je že imel skoraj svetel prizvok.

»Ne boš!«

»Bom.«

»Ne verjamem,« je rekel in odkimal z glavo.

»Ko te bom spremila k avtobusu, ti bom po poti po-vedala.«

»Po poti?«

»Po poti.«

In se je nasmehnila, čutil je to v zgibu lica v svoji dla-ni.

»Nič ne boš povedala,« je prepričano rekel.

»Bom,« je vedro rekla in udarila s temenom ob nje-govo stegno. »Bom.«

To je njen pravi ton, je pomislil in v zadregi molčal. Jezero je brbljavo zaplivalo v mraku, ki se je strnjeval, zaton pa je ta čas polagal rdeč klobuk Baldu na glavo. A nekaj motnega je v tem njenem odlašanju, je pomislil. Nekaj zahrbtnega.

»Zdaj ti kaj povej,« je rekla.

Zganil je ramena.

»Kaj?«

»Kaj lepega. Nu, kar hočeš. Samo takšne zgodbe kot snoči ne več.«

Prvi odziv na njene besede je bil samogiben vzgib roke, ki se je hotela odtegniti njenemu prijemu. A tisti trenutek je bil zmedeno top, tako da ni premaknil roke. Kakor snoči ne več, mu je v mislih ponovil njen glas. Kaj misli s tem? Morebiti je na poti domov snoči trezno razmišljala o Mariovem poljubu in ugotovila, da je primerjanje diktatorja s spako krivično? Zelo mogoče je, da je takó skušala rešiti idol svoje mladosti. Zamislila se je v poteze njegovega obraza in se potolažila, ker je poznala tisti obraz s slik v šoli, v uradih in izložbah, pa ni v ničimer spominjal na skaženi obraz grbca iz zgodbe.

A zatem se je domislil, kako mu je prej rekla, da ji je dokazal, da so bili za časa strahovlade vsi pošteni ljudje v zaporu, in njegov hitri upor je popustil. Zdaj namreč noče več takšnih zgodb, da ne bi legel pridih smrti na ta njen prod. A vendar, kako se ob najmanjši slutnji bližine diktatorjeve mrzle sence vse v meni samogibno upre, je pomislil.

»Ne več kakor snoči?« je vprašal in v njegovem glasu je bil odtenek ravnokar prestanega dvoma.

Luciana je molčala, samo njena dlan je stisnila njegovo roko, ki je brezizrazna visela ob njenem vratu.

»Nimam rad pravljič in jih ne znam pripovedovati,« je hladno rekel. »A snoči si ti hotela.«

Luciana je molčala.

»Kaj nisi?« je že skoraj mehko vprašal.

Luciana je naprej molčala.

»A pravzaprav niti in bila pravljičica!« je živo rekel.

Ona pa je še krepkeje stisnila njegovo roko v svoji hrapavi dlani.

Ozrl se je na jezero. Videti je bilo, kakor da svetloba počasi in neslišno odteka z jezerom iz široke doline med gorami proti jugu. Vse je bilo zbrano in močno, in on se je spomnil podobnega občutka preproste moči popoldne na parniku, hkrati pa je njena raskava dlan priklicala podobo strojnikove črne roke nad gorečko.

»Naj kaj povem? Resničnost je najbolj zanimiva zgodba,« je prepričano in vedro rekel. »Viš, prej sem ti povedal o strojniku, a lahko bi ti še povedal o stasitem mornarju, ki umiva krov, o visokem kmetu, ki pije iz steklenice in se obenem ozira in si živo ogleduje potnike in jezero. Ti bi se seveda čudila, da nekdo opazi takšne brezpomembne stvari. Jaz pa sem si mislil tedaj, da imajo vsi ti krepki moški in ljudje svoj zdrav smisel v sebi in da ne potrebujejo nikogar, ki bi jih upijanjal z govori, zato da bi oni gagali njegovo ime.«

Potem se je njegov glas ublažil in postal zaupljiv.

»Na premcu pa sta bila oče in mati z dvema dečkoma. Nič posebnega seveda. A prav to pomanjkanje izrednosti je priklepalo pozornost nanje. Vsaj moje. Fantiča sta bila v kratkih hlačkah in sta sedela na žičnati vrvi prav na koncu premca, mati je stala ob njih. Drobila je kruh v žepu, ga nosila k ustom in gledala jezero. Odgovarjala jima je, ne da bi ju gledala, in nič ni imela na sebi materinskega, ampak kakor da je njuna starejša sestra ali prijateljica. Oče je stal ob ograji in mirno kadil pipo. In ves čas, kar je trajala vožnja, ni bilo slišati ne opomina ne ukaza ne graje. Vse se je med njimi razvijalo s prijateljsko naravnostjo, tako da bi jih človek ne nehal opazovati in si želeli, da bi ga sprejeli v svojo sredo. O vem, prav gotovo tudi med njimi niso vsi dnevi takšni, a vendar so bili podoba družbe, kjer starši ne kazijo mladih src s strahom, ampak so jim prijatelji. Kdo naj bo sicer otroku prijatelj, Če ga vera straši s peklom in večnim pogubljenjem, vladarji pa ga postrojijo in mu dajo puško namesto igrač?«

»Mirko,« je šepnila kakor da se je nenadoma odločila, da ne bo več odlašala s svojo skrivnostjo.

On pa je nadaljeval.

»In še nekaj, kar ni takšno kakor snoči,« je prešerno rekel. »Nekaj, ki je še lepše kakor tisto prijateljstvo med otroki in starši! To so dekleta iz vaše predilnice, ko za-

sedejo krov in hodijo sem ter tja z brisačami na rami in si češejo lanene kosmiče iz las. To, vidiš, je resnična zgodba. Zgodba o mladih delavkah s kosmiči v laseh, o predstavnicah dobrega dela, ki bo preživelo stroje, kapital in tudi, da, tudi prisilno delo.«

Luciana je božala njegovo roko s svojim licem, kakor da je ta trenutek njena dlan pretrda.

»Mirko,« je spet rekla, a se ni ganila: ležala je nepremično na hrbtu z glavo na njegovi nogi, kakor da bi se bala premakniti, da ne bi odpodila naklonjene tišine.

»Da?« je vprašal naklonjeno in prisrčno, da bi ji pomagal.

Oprijela se je z obema rokama njegove roke ob svojem vratu.

»O, saj ni nič posebnega,« je rekla in zganila ramena. On je molčal.

»Snoči sem hitro dohitela dekleta,« je zamišljeno začela.

Čez čas pa je živo rekla: »Nalašč so vozile počasi!«

Vedel je, da je ne sme ne spodbujati ne spraševati, zato je opazoval vilo. Bila je tam, na levo, in velika je bila, a on se ni do zdaj ves čas nič zmenil zanjo. A zdaj je opazil konec majhnega čolna, ki je kukal izza pomola. Torej so ljudje v nji je pomislil, vsaj čuvaj je v nji.

»Uganile so, da sem bila na sestanku,« je rekla. »Vso pot so ugibale, ker si niso mogle predstavljati, kdo naj bi

me čakal. In tako so se ves čas smejale in se čudile, ker niso mogle uganiti in ker sem jim zagotovila, da bom priznala, če bodo uganile.«

Potem so postale njene besede zamolkle, kakor da bi se končno odločila povedati vse, ker ni bilo več nobenega drugega izhoda.

»A jaz skoraj da nisem slišala njihovega smeha. Zdelo se mi je, da se smeje dvorana Mariu, ki se je tam na odru predramil. In ves čas je bilo, kakor da je pred mano obraz tistega ostudnega hipnotizerja. Urno sem poganjala kolo, da bi mu ubežala, a obraz je letel z mano, plaval v zraku ob meni, ne prav pred mano, malce ob strani. Ko pa smo brzele skozi predor, je tisti spačeni obraz tako svetil ob strani krmila, da sem se bala, da bom padla s kolesa, in sem celó pritisnila na zavore.«

Premaknila se je in sedla, tako da je imela hrbet prislonjen na njegovo levo ramo, a gledala je predse. A kakor da ni gledala proda, ki je zdaj postajal zmeraj bolj sivkast, ampak svojo podobo na njem.

»V postelji sem se pokrila čez glavo. Tako strah me je bilo; odkar sem bila čisto majhna, me ni bilo tako strah. Tiščala sem veke in štela hitro številke zato, da bi zaspala. Nu, potem se mi je po dolgem času le posrečilo. Oh, vsak večer od trudnosti hitro zaspim. Kot ubita, veš, zaspim. Ne vem, koliko časa sem spala, a tisti obraz je zmeraj stal tik ob postelji in svetil nanjo. Zdelo se mi je,

da sveti skozi plahto, a potem je bilo tako svetlo, kakor da sploh in več ne rjuhe ne plahte na meni. Samo tiste oči so me ves čas gledale, od časa do časa pa je šepnilo: „Poljubi me!“ Tedaj sem se hotela pokriti čez glavo, a plahta je bila kakor vsa prozorna, k meni pa so prihajale počasi, zelo počasi, debele ustnice. „Poljubi me!“ je šepnilo prav ob mojem ušesu, ustnice pa so bile čisto blizu in so bile še bolj debele. Kakor dve debeli, polni in siti pijavki . . . Takrat sem kriknila in se zbudila. Stegnila sem roko in prižgala luč na omarici.«

Še bolj se je stisnila k njemu s hrbtom, a glave ni zganila. Bilo je, kakor da ne sme niti za las odmakniti oči stran od nevarnosti, ki je bila pred njo.

»Ko sem prižgala luč, pa sem z roko sunila v tisto sliko. Toliko let je že tam. Ni moja. Odkar so ga obesili, je Carmen rekla, da bo njegova slika nalašč ostala zmeraj prav tam poleg njenega zglavja, zdaj toliko bolj kot prej. Meni ni bila všeč, ker on tako bahaško gleda z razprtimi očmi. Niti zmenila se nisem nikoli zanjo, bila mi je kakor drugi predmeti na posteljni omarici, kakor luč in krema za ponoči. A ko sem prižgala luč in sunila z roko v okvir, so tiste oči zastrmele vame, in sem občutila, da me hočejo omamiti kakor hipnotizer Maria. Kako da poprej tega nisem nikoli opazila?«

Za trenutek je pomolčala.

»Kot otrok sem ga najbrž res mórala imeti rada, ko pa nisem nikdar opazila, kakšne so njegove oči,« je kakor sama pri sebi zamišljeno rekla.

Potem je skrčila noge, da je prod zarožljaj.

»Pokrila sem se spet čez glavo, a nisem mogla zaspati. Tokrat ni šlo več, ni pomagalo več šteti. Oči so prodirale skozi plahto, a niso bile več oči tiste spake, ampak oči s slike na nočni omarici. Kakor da visi z glavo navzdol z omarice in me njegove oči ves čas gledajo. Tedaj sem skočila s postelje in nesla tisto sliko na okno.«

Objela je svoja kolena in se obenem tiščala k njemu, on pa je nalahko položil roke na njen pas; komaj dotaknil se je je, da bi vedela za njegovo bližino, a bi je to ne motilo.

»Oh, Mirko,« je šepnila in vzdrgetala.

Molčal je, a zdelo se mu je, da v tisti napetosti zadržuje mogočno silo, kakor da tišči ves svet nanj, kakor omoččen napor, ki ga doživi človek prvič takrat, ko je priča preobratu v svojem bitju, ko se izmota iz mreže vsiljenih prepovedi.

»Spet sem legla. Ne vem, ali sem zaspala ali ne; vem, da je bila slika na oknu, in zdelo se mi je, da je na odru in me kliče, naj pridem bliže. Polna dvorana ljudi je gledala vame in vsi so bili jezni in tihi, ker nisem hotela iti. Potem je začel on prihajati zmeraj bliže in bliže. Tedaj sem bila prav gotovo zbudjena, ker sem se obrnila proti

zidu. Ne vem, kako se je tako nenadoma vse zgodilo. Mislim, da sem občutila, kakor da se mi je približal in se me dotaknil. Takrat sem skočila s postelje in v temi stekla k oknu. Zagrabila sem okvir, a ko sem ga hotela vreči skozi okno, se mi je zasvetilo, da ga bodo zjutraj ljudje našli na obrežju na tleh. A morebiti me je takrat poklicala svetloba mesečine na jezeru. Tako sem stekla dol po stopnicah, a slika je bila kakor živa v mojih rokah, in zdelo se mi je, kakor da se bo nekaj vsak trenutek maščevalo nad mano. Potem je bil pomol ves svetel od mesečine pred našo vežo. Jaz pa sem tekla tja in ga vrgla v jezero. Potem me je zelo zeblo, in ko sem tekla gor po stopnicah, sem si brisala roko ob srajco.«

Njena ramena so vzdrgetala, njene pesti so stiskale sivo krilo nad spodvitimi koleni.

Tedaj je krepkeje objel njen pas, potem pa njena ramena in počasi obračal njeno glavo, da ne bi več tako strmela predse; a tisti trenutek se je Luciana sunkoma obrnila, mu vrgla roke okoli vratu in stisnila glavo k njegovemu licu.

VII.

Ne smel bi pripovedovati zgodb otrokom,« je potem nalašč vedro rekel.

»Saj sem vedela, da boš rekel, da sem otročja!« Še zmeraj je tiščala obraz k njegovemu tilniku, a njeno telo je počasi zgubljalo trdoto.

»Kaj nisem prav naredila, da sem ga vrgla v vodo?« je mehko vprašala za njegovim hrbtom.

»Seveda si naredila prav!«

»Pa se ne bo nič maščevalo nad mano?« je spet negotovo vprašala.

»Nič se ne bo maščevalo, se nima kaj maščevati!« je spet vedro rekel.

»Niti nad mamó ne?«

»Nad nikómer, otroče otročasto,« je rekel in jo zagugal.

»Prav zares?«

»Prav zares.«

Molčala je, čez čas pa je rekla:

»Me pomiluješ, ker se tako bojim, kajne?«

»Nasprotno,« je tiho rekel. »Zavoljo te bojazni večina ljudi célo svoje življenje ne stori takega dejanja. Ne

mislim na prav tako dejanje, ampak na njegov pomen. Na drznost. In to, ne samo ko gre za političnega malika.«

Luciana je obrnila glavo, in tedaj so bile njene oči posmehljivo uporne.

»Carmen bo strašansko huda,« je rekla in hkrati skomignila z rameni, kakor da je že zdavnaj pozabila na ves strah.

Večer se je vztrajno gostil, a v ozračju so bile še tiste mrvice svetlobe, ki po sončnem zahodu se nekaj časa brezglavo plavajo po zraku, kakor da iščejo varno skrivališče pred nočjo. Vse je bilo tiho, samo voda je od časa do časa drobno plivkala ob produ. In on je pomislil, da je nekje na dnu tiste vode začela razpadati papirnat slika. In kakor ni bilo prav nič pomembno njeno razpadanje, je bil ves prevzet, da se je njena hrapava dlan tako rešila nevarnega simbola, in srečen, da je to dosegla njuna ljubezen. Da, vsekakor ljubezen, tudi če se zdaj on poslavlja od Luciane. Ker ljubezen, ki mu je doslej potrjevala zavest zmage nad ničem, je zdaj ob Luciani prinašala kakor milost nepričakovanega očiščenja. In to spoznanje ga je ta trenutek navdajalo s silno željo, da bi Luciano prišel k sebi, se spojil z njo, obenem pa je nerazsodno želel, da bi bil že daleč in bi hrepenel po bližini njenega telesa, ko se vzpne na prste, da bi ga objela. In čutil je, kako ga prevzema nemir odhoda, obenem pa

si je vneto zatrjeval, da bo ostal in jo jutri presenetil, ko se bo vračala z dela.

Ob ti misli se mu je kar sam od sebe porodil smehljaj. Luciana se je namuznila.

»Zdaj me boš porogljivo gledal in se mi smehljaj, zato ker sem vrgla tisto podobo v vodo. Saj sem vedela!« je vzkliknila in našobila ustnice. A v očeh mu je brala, kako je je vesel, in zato je zveržila prste za njegovim vratom, vrgla glavo vznak vsa olajšana ter hkrati vsa ujeta v zavest svoje mlade teže.

Igral se je z njenimi lasmi in ji jih razčesaval z razkrečnimi prsti.

»Lej, lej,« se je veselo začudil.

»Kaj si pa zdaj našel?«

»Lanen kosmič!«

Luciana se je vzdignila in mu vzela lan iz rok, nato je skomignila z rameni.

»Seveda,« je nagajivo rekla. »Nisem se mogla prav počesati, ko pa me je čakal arhitekt!«

Potem je položila kosmič na dlan in ga odpihnila.

Ko so se njene dlani spet oklenile njegovega vratu, je smehljaj počasi začel zapuščati njene oči; zdelo se je, da je prešel na ustnice, ki so od njega postajale bolj vidne in sočne.

Tedaj se je sklonil nad njen obraz, a prav tedaj so zarovštala vesla, ki so udarila ob rob čolna. Obadva sta

se ozrla in njun pogled ni bil prijazen; na pomolu je stal možki in vlekel za verigo čoln izza pomola.

Takrat se je Luciana nasmehnila.

»Ti,« je nagajivo rekla. »To je tista vila!«

»Katera vila?«

»Tista . . . tista nedeljska.«

»Ni mogoče.«

»Če ti rečem!«

»Predvčerajšnjim se mi je zdela manjša.«

»Ker so ji skrivale ciprese!«

»To je kakor majhen gradič.«

Molčal je, čez čas pa je rekel:

»Zelo prav, da sva nehoté prišla ravno sèm,« je rekel.

»Tisti je najbrž čuvaj,« je zamišljeno rekla, potem pa živo dodala: »Ti, ko bi prišel ven Voditelj in sédel v čoln, bi midva zdaj potihoma splavala do čolna in ga prekucnila!«

»Otroče,« je rekel. In spet ga je osrečevalo prepričanje, da sta onadva s svojo igrivo vedrino v posmeh vsem krvnikom. In ta zavest je bila kakor trenutek večnosti, ki je želel, da bi se ne nehala. Tedaj se je sklonil k njenemu obrazu, a tudi njene dlani na njegovem vratu so otežile njegovo glavo za tisti sporazumni porog pred nesrečno vilo. In v njunem poljubu se je vila naenkrat razblinila, da je ostalo samo komaj slišno plivkanje vode tam, kjer se je poprej vzdigovala tiha in mrka stavba.

»Boš moral iti,« je tedaj šepnila.

»Ni sile,« je rekel, kakor da se je čas ustavil. Njena glava mu je počivala na nogah, a njene dlani so bile še zmeraj sklenjene na njegovem vratu.

»Poleti pa boš prišla na našo obalo,« je rekel. »Boš?«

»Hgm.«

Trenutek zatem pa je rekla:

»A ti boš ostal zmeraj potepuh.«

»Zelo verjetno.«

»Hgm.«

»Kako veš?«

A ona, kakor da ga ne posluša več, kajti vzdignila je glavo in pokazala čoln, ki je polzel izza zida za njunima hrbtoma.

Dva ribiča sta stala v čolnu, veslala in ju navihano opazovala.

»Ej vidva,« je zaklical tisti, ki je bil bliže premcu. »Presvetlo je še!«

»Boš prišla poleti?« je zašepetal.

»Bom,« je tudi ona šepnila, a hitro je zaklicala ribičema:

»Srečen lov!«

Glasna je in nagajiva, kakor da se je prišla nalašč skrit za ta zid, da bi lahko ponagajala ribičem, je pomislil. Razdaja v porednosti napetost, ki je v nji, si je še rekel in si želel, da bi se čoln čimprej oddaljil.

A prav tedaj se je izza zida prikazal še en čoln.

Na premcu je imel kup mrež, ki so bile zložene takó, da so bile videti kot poveznjen koš.

»Vse gardsko brodovje bo zdaj nalašč priplulo mimo,« je zagodrnjal; obenem pa mu je bilo žal, da mora odpotovati, kljub temu namreč, da se je v povojnem svetu čutil kot brezdomec, je bil nekje pod kraško planoto zaliv, ki je zvesto čakal nanj.

Čoln je bil dosti bolj oddaljen od brega kakor prvi, in tudi mrak se je bil že zgostil, tako da sta ribiča precej časa veslala, preden sta ju opazila.

»Mesečino bi počakala,« je zaklical glas v mraku, medtem ko sta se obedve postavi hkrati sklonili nad vesli, ki sta se mehko potapljali v večerno vodo, posejano z rahlimi vijoličastirni odbleski.